

Samen werken aan de bloei van de Kerk

door

R.M. Belder
Ing. G.J.H. Reudink
M.W. Volders

Verantwoording

Voor dit gedenkboekje is gebruik gemaakt van:

- Alle jaargangen van "Het Orgaan", "Het Maandblad", "De Kerkvoogdij" en "Kerkbeheer" over de periode 1929 – 2010.
- "Bestuur en beheer in de Hervormde Kerk" door prof. mr. L.J. van Apeldoorn, uitgave: N.V. Korteweg & Stemerding, Rotterdam 1927.
- "De ontknoping van de zilveren koorde" door dr. W.H. den Ouden.
- "In dienst van de kerk", 84 jaar Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk 1920-2004 door R.M. Belder.
- "Kerken in Drenthe" beschrijving van 50 kerken en hun cultuurbezit van drs. M.R. Hilbrandie-Meijer.

Verder omvat het gedenkboekje tal van publicaties waarin nog de bedragen in guldens zijn vermeld. De omrekenkoers naar euro's is € 2,20371.

Foto omslag:

Voorzijde: Jozefkerk te Assen. Achterzijde: Hoofdorgel van de Jozefkerk.

Vormgeving en eindredactie:

R.M. Belder

Oplage:

300 ex.

Sponsoring

Deze uitgave van het bestuur van de provinciale afdeling Drenthe van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer kon gerealiseerd worden dankzij sponsorbijdragen van de Onderlinge Verzekeringmaatschappij Donatus, de Stichting Kerkelijk Geldbeheer en de Stichting Stormbrand.

Inhoud

Verantwoording	4
Sponsoring	4
Inhoud	5
Voorwoord	6
Een historische terugblik op de Vereniging van Kerkvoogdijen /Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer	8
Activiteiten van de afdeling Drenthe	16
Kerkgebouwen in Drenthe	64
Een bijzondere herdenking	98
Vorzitters, secretarissen, penningmeesters en ereleden van de afdeling Drenthe van de Vereniging van Kerkvoogdijen/Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer	103
Foto's kerkgebouwen	104

Voorwoord

Het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen (VVK) was van mening dat de grote kracht van de organisatie van de VVK, naast haar centraliserend karakter (hoofdbestuur, maandblad, beleidsvoorbereidende commissies, algemene vergadering), met name in de decentraliserende mogelijkheden lag. Om die doelstelling van de VVK beter te kunnen uitvoeren, begon het hoofdbestuur in 1928 met de vorming van provinciale afdelingen. De afdelingen zouden in beginsel tweemaal per jaar bijeen komen. Deze bijeenkomsten waren bedoeld om de saamhorigheid tussen de kerkvoogden te bevorderen, ervaringen uit te wisselen en elkaar van informatie te voorzien.

Om de band met het hoofdbestuur te bevorderen, was bepaald dat elke afdeling door een bestuurslid in het hoofdbestuur vertegenwoordigd moest zijn. De achterliggende gedachte daarvan was dat men op provinciaal niveau, waar men dichter bij de gemeenten staat, beter in staat is geschikte personen voor bestuursfuncties te vinden dan wanneer dat centraal zou gebeuren. Om de band tussen het hoofdbestuur en de besturen van de provinciale afdelingen te versterken, was bepaald dat het hoofdbestuur eenmaal per jaar een bijeenkomst moest beleggen met een delegatie van de afdelingsbesturen.

In deze uitgave, die ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van onze afdeling (2004) geschreven is, wordt in kroniekvorm inzicht gegeven in de werkzaamheden en activiteiten waarmee zij sinds 1929 bezig is. Werkzaamheden die maar één doel dienen namelijk, het bevorderen van de doelstelling van de VKB, te weten het behartigen van de vermogensrechtelijke aangelegenheden, voorzover niet van diaconale aard, van de Protestantse Kerk in Nederland en haar gemeenten. Destijds waren dat onderwerpen als: doodehandsbelasting, bestuur en beheer, de kerkelijke financiën, de nieuwe kerkorde, gebouwen en monumenten, de plaatselijke geldwerving, kerkelijke begraafplaatsen e.a.

Anno 2011 spelen, naast de aandacht voor gebouwen en monumenten, begraafplaatsen en beheer van onroerende zaken, zaken als gemeenteopbouw, pastorale verzorging, problematiek van de kleine gemeenten en de plaatselijke geldwerving een belangrijke rol.

Voor het tot stand komen van deze uitgave is gebruik gemaakt van notulen en correspondentie over de afgelopen periode van ruim 80 jaar. Tijdens de jubileumbijeenkomst van 11 december 2004, die ter gelegenheid van ons 75-jarig jubileum in Hogeveen werd gehouden, is een inleiding gehouden door de huidige voorzitter van de VKB, de heer mr. P.A. de Lange, met als titel: "De Vereniging in het verleden, het heden en komende jaren". Deze inleiding is in samengevatte vorm opgenomen in "Kerkbeheer" van maart 2005. De andere inleiding was van de heer J. Jongepier met als titel: "Orgelbouw en restauratie". Deze inleiding is opgenomen in "Kerkbeheer" van juni 2005.

Sinds de kerkvereniging per 1 mei 2004 en de fusie van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk met het Landelijk Verband van Commissies van Beheer van Gereformeerde Kerken in Nederland per 1 januari 2005, verleent onze afdeling haar diensten aan de gemeenten die deel uitmaken van de Protestantse Kerk in Nederland.

Eén van die beheerstaken is de zorg voor het kerkgebouw, waar ieder college van kerkrentmeesters mee te maken heeft. Daarom is in deze uitgave een overzicht opgenomen van kerkelijke gemeenten in Drenthe die ons hun informatie over hun gemeente en (kerk)gebouw verstrekten. Dat overzicht is aangevuld met informatie uit achtereenvolgens "Het Maandblad", "De Kerkvoogdij" en "Kerkbeheer", die bij het Centraal Bureau in Dordrecht aanwezig is en gegevens uit het archief van de afdeling Drenthe. Het boekje is samengesteld door de huidige voorzitter van de afdeling Drenthe, mevr. M.W. Volders, de oud-voorzitter van de afdeling, de heer ing. G.J.H. Reudink en de heer R.M. Belder, die tot en met mei 2010 als chef de bureau aan het Centraal Bureau van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer verbonden was en nu voor de VKB in hoedanigheid van vrijwilliger nog bepaalde werkzaamheden verricht. De heer B. van der Schaaf, die betrokken is bij de redactie van "Kerkbeheer", heeft de eindredactie verricht.

Ondanks het feit dat de communicatiemiddelen anders zijn dan in 1929 (telefoon, e-mail, website) en ons Centraal Bureau in Dordrecht daardoor ook gemakkelijker bereikbaar is, zal aan onderling contact, ontmoeting met uitwisseling van ervaringen tussen de kerkrentmeesters, behoefte blijven bestaan. Het bestuur van de afdeling Drenthe wil er, samen met het hoofdbestuur van de VKB, graag aan meewerken dat dit contact met de colleges van kerkrentmeesters ook in de komende periode in stand wordt gehouden.

Tenslotte is ons afdelingsbestuur dank verschuldigd aan een drietal instellingen die het verschijnen van deze uitgave in financieel opzicht mogelijk maakten. Dit zijn achtereenvolgens de Onderlinge Verzekeringmaatschappij Donatus, de Stichting Kerkelijk Geldbeheer en de Stichting Stormbrand.

Het bestuur van de provinciale afdeling Drenthe.

M.W. Volders, voorzitter
Tj. Smith, vice-voorzitter
Drs. ing. Y. Postuma, secretaris
B. Prins, penningmeester
B. de Jonge, bestuurslid
R.J. Wijnholds, bestuurslid

Juli 2011

Een historische terugblik op de Vereniging van Kerkvoogdijen/ Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer

Oorsprong van de kerkvoogdijen

Logo VVK omstreeks 1930

Het college van kerkrentmeesters is volgens ordinantie 11 van de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland belast met de verzorging van de vermogensrechtelijke aangelegenheden, voor zover niet van diaconale aard. Het college van kerkrentmeesters is vertegenwoordigd in de kerkenraad en samen met de kerkenraad neemt het deel aan de besluitvorming van belangrijke zaken, zoals het gemeentelijk beleidsplan, het collecterooster, de begroting en de jaarrekening.

Het werk van het college van kerkrentmeesters is dus in belangrijke mate ingebed in dat van de kerkenraad. Dat is ook begrijpelijk want volgens de huidige kerkorde is de kerkenraad eindverantwoordelijk voor het totale beleid, dus inclusief het financiële beleid.

Gemeentecommissies

Maar ruim 200 jaar geleden was de situatie totaal anders. In zijn dissertatie “Kerk onder Patriottenbewind – Kerkelijke financiën en de Bataafse Republiek 1795-1801” van 1994 spreekt dr. W.H. den Ouden over de instelling van gemeentecommissies. Het idee om gemeentecommissies te vormen is afkomstig van de Haarlemse predikant A. Rutgers die tijdens de Noordhollandse Synode van 26 juli 1796 de wenselijkheid uitsprak dat iedere gemeente een kerkelijke commissie in het leven roept om als contactorgaan te fungeren tussen de synodale commissies van Noord- en Zuid-Holland en plaatselijke gemeenten zolang er nog niet in alle provincies provinciale financiële commissies benoemd waren waartoe men zich kon wenden. De commissie krijgt derhalve als taak om de toekomstige financiële belangen te behartigen, waarvan de overheid de handen zou aftrekken.

Eerst in 1798 besloot de Synode van Zuid-Holland die in Dordrecht in vergadering bijeen was, op advies van haar financiële commissie, de gemeenten in haar ressort te adviseren om gekwalificeerde gemeentecommissies in het leven te roepen. De scheiding van Kerk en Staat, zoals deze gestalte kreeg in de Staatsregeling van 23 april 1798, hield in dat diverse taken op beheersgebied, die de overheden ruim twee eeuwen hadden behartigd, vrij abrupt werden toegeschoven aan de kerkelijke gemeenten. Deze gemeentecommissies hebben in de geschiedenis van de Nederlandse Hervormde Kerk een bijzondere rol gespeeld. In het ontstaan van deze commissies ligt de oorsprong van de rechtskundige positie van wat men, zelfs vandaag de dag nog, kerkvoogdij noemt.

De gemeentecommissies zouden zich ook gaan bezig houden met de verdediging van de belangen van de gemeenten in het licht van de naasting van de kerkelijke goederen door de overheid. Het ging daarbij om gekwalificeerde commissies die de gemeenten

democratisch vertegenwoordigden en die het beheer voor hun rekening zouden nemen, zonder dat ze gesteld werden onder de bestuurlijke hiërarchie van de ambtelijke vergaderingen.

Kerkenraden niet gekwalificeerd

De kerkenraden waren voor deze taak niet gekwalificeerd, want hun democratisch gehalte schoot meestal te kort. Dat is overigens een interessant en opmerkelijk gegeven, dat ook een bepaald licht werpt op de relatie tussen bestuur en beheer. Kennelijk werden de kerkenraden opgeroepen om niet te proberen de zaken van het beheer zelf ter hand te nemen, maar via oprichting van gemeentecommissies zo goed mogelijk voor deze zaken zorg te dragen. Het werd dus mogelijk geacht dat in een gemeente, gestimuleerd door de ambtelijke vergadering, de financiële en juridische belangenbehartiging in handen zou zijn van een niet-ambtelijke commissie.

Hier ligt dus de oorsprong van de kerkvoogdijen, die als niet-ambtelijke vergadering het beheer van de (toen geheten) stoffelijke zaken namens de gemeenten moesten behartigen. Vóór 1798 was de kerkenraad nooit belast geweest met de zorg voor het beheer. Na 1798 zou het beheer een zorg worden van de gemeente zelf, een zorg die de gemeenten in een gescheiden regeling van verantwoordelijkheden gestalte gaven: de kerkenraad het ambtelijk bestuur en de gemeentecommissie het beheer in privaatrechtelijke zin.

Het hoofdbestuur na afloop van een vergadering op 20 september 1949 op de Ernst Sillem Hoeve te Lage Vuursche. Vijfde van rechts (staand) is de heer A.G. Wypkema die van grote betekenis is geweest voor de afdeling Drenthe en het hoofdbestuur van de VVK. Vierde van rechts zittend is mr. A. de Jong, secretaris van het hoofdbestuur van de VVK, die enkele malen voor de ledenvergadering van de afdeling Drenthe een inleiding hield.

Het Algemeen College van Toezicht

Bij Koninklijk Besluit van 1816 werd de Nederlandse Hervormde Kerk in het leven geroepen. Daarbij legde Koning Willem I een bestuurs- en beheersstructuur op, die min of meer was gebaseerd op de regelingen die sedert de Reformatie waren ontstaan: het bestuur berustte bij de kerkenraad, bestaande uit ambtsdragers, terwijl het beheer bij de kerkvoogdij thuishoorde, waarvan de leden geen ambtsdrager waren. Het toezicht op dit beheer werd uitgeoefend door van overheidswege ingestelde provinciale colleges van toezicht. De Koning zelf oefende het hoogste toezicht uit.

In 1870 trok de Staat zijn handen van de kerk af en vervolgens werd er een "Algemeen College van Toezicht op het beheer van de kerkelijke goederen en fondsen van de Hervormde gemeenten" ingesteld. Het beheer werd sedertdien op grond van het z.g. Algemeen Reglement uitgeoefend door de kerkvoogden met bijstand van de notabelen.

Een Vereniging van Kerkvoogdijen uit 1870

In "De Kerkvoogdij" van januari 1967 maakt de hoofdredacteur van dat maandblad, prof. dr. ir. H.G. van Beusekom, melding van het bestaan van een Vereniging van Kerkvoogdijen die in 1870 werd opgericht.

"Het is dezer dagen honderd jaar geleden dat dr. Abr. Kuyper zijn intrede deed als predikant bij de Nederduits Hervormde gemeente te Utrecht. Dit geschiedde op 10 november 1867 in de Domkerk. Feitelijk ligt hier de kiem van de strijd voor het vrije beheer der kerkelijke goederen en bezittingen, die door de Utrechtse hoogleraar De Geer van Jutphaas met zo grote bekwaamheid is gevoerd", zo meldde professor Van Beusekom.

"Op 25 november 1870 had de definitieve vaststelling van het reglement plaats. Omtrent de werkzaamheden van de vereniging weten wij weinig. Tot de belangrijkste leden behoorden Vlissingen, Lisse, Bodegraven en Nunspeet.

Maar de vereniging was niet bepaald bloeiend, getuige het geringe aantal leden dat reeds na een paar jaar begon terug te lopen. De jaarvergadering van 1879 van deze vereniging voor het vrije beheer werd slechts door drie gemeenten bezocht", aldus professor Van Beusekom die in die periode belangrijk archiefmateriaal over deze vereniging ontving van de predikant van de hervormde gemeente te Zijderveld, ds. S.J. Seinen.

In dit verband noemt professor Van Beusekom een merkwaardig feit. Het reglement bepaalde namelijk, dat nieuwe leden schriftelijk aan de Commissie, die met de leiding van de vereniging was belast, moesten verklaren op welke voet en voor hoelang de aansluiting werd verlangd. De gemeente kon naar keuze de commissie belasten of met de controle van begroting en rekening, of met de beslissing in geschillen, of met nog uitgebreidere taken.

Hieruit blijkt dat de Vereniging toch weer een bepaalde vorm van toezicht in het leven wilde roepen, echter geen toezicht door een hoger orgaan, maar een toezicht dat men geheel in eigen hand had en waaraan men zich naar believen kon onttrekken. Dat is ook weer typerend voor de sfeer, waarin de "Vereniging voor het vrije beheer van de kerkelijke goederen" werd opgericht, aldus professor Van Beusekom in zijn beschouwing over "Een Vereniging van Kerkvoogdijen uit 1870".

Waarom een Vereniging van Kerkvoogdijen?

Na de Eerste Wereldoorlog, in 1918, was het met de predikantstraktementen treurig gesteld. Het geld was gedevalueerd, het leven was veel duurder geworden en veel predikanten zaten nog op hun vooroorlogse salarissen, waarvan in de meeste gevallen het leeuwendeel door het rijkstraktement gevormd werd. Bovendien waren er tal van kleine, arme gemeenten, die met geen mogelijkheid zelf voor een behoorlijk traktement konden zorgen. Er moest dus iets gebeuren om aan die noodsituatie een einde te maken. Van verschillende kanten kwam er beweging en ook de synode trok zich deze zaak aan. De eerste plannen werden gemaakt voor een objectieve kerkelijk verantwoorde en centraal geregelde salariëring van predikanten.

Maar het werd duidelijk dat hier vraagstukken aan de orde kwamen die ver boven het individuele bereik van predikanten, gemeenten en kerkvoogdijen zouden uitgaan.

Een landelijke organisatie

Op 7 mei 1919 werd in Utrecht een vergadering belegd onder leiding van ds. Van Arkel uit Ellecom. Vanaf die tijd was er een bereidheid onder de kerkvoogdijen om een aantal zaken beter te gaan regelen. Niet alleen werd er gedacht aan de verbetering van de predikantstraktementen, maar ook aan verschillende andere belangen waarmee kerkvoogdijen bij het uitoefenen van hun werkzaamheden regelmatig te maken hadden.

Op 14 januari 1920 werd een voorlopige oprichtingsvergadering gehouden, waarbij 128 kerkvoogdijen tot de Vereniging van Kerkvoogdijen (VVK) toetraden. Toen ongeveer gelijktijdig aan een nieuwe centrale regeling predikantstraktementen werd gewerkt en een rapport over deze kwestie verscheen, werd het plan voor advies aan de kerkvoogdijen toegezonden.

Op 8 juni 1920 kwam het bestuur bijeen om de oprichtingsvergadering van 9 juni 1920 voor te bereiden. Het bestuur vreesde dat op deze vergadering de kwestie van de door de synode ingestelde regeling op de predikantsplaatsen ter sprake zou komen en dat van het bestuur een standpunt zou worden gevraagd.

Vastgesteld werd dat het voorliggende reglement onuitvoerbaar was. "Die centrale regeling is een omslachtig wangedrocht en de kerkvoogdijen zullen zich nooit onderwerpen aan de curatele van en Raad van Beheer", zo is uit de notulen van de bijeenkomst van het bestuur op 8 juni 1920 te lezen.

Het bestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen vond dat de synode niet het recht zou hebben een dwingende regeling op te leggen en besloot unaniem zich fel te verzetten tegen de door de synode beoogde regeling. Uit de bij de agenda gevoegde stukken bleek verder dat de synode elk overleg met het Algemeen College van Toezicht over deze kwestie weigerde. Ook het verzoek vervat in een brief van de Bond van Nederlandse Predikanten die op die vergadering aan de orde kwam en waarin werd gevraagd of een delegatie van de Bond op 9 juni 1920 aanwezig kon zijn, werd niet gehonoreerd.

Ondanks het feit dat de Vereniging geen kerkelijke status kende, maar wel vrijwel alle hervormde gemeenten als lid had, nam haar belang aanzienlijk toe.

De Jozefkerk (1848) te Assen. In de consistoriekamer van deze kerk werd in 1929 de afdeling Drenthe opgericht.

Met de inwerkingtreding van de nieuwe kerkorde in 1951, heeft een groot aantal kerkvoogdijen zich qua beheer aangepast en kwam er plaats voor de kerkvoogdijen in de beleidsorganen van de Nederlandse Hervormde Kerk.

De Vereniging heeft in de loop van de tijd zich laten zien als een betrouwbare gesprekspartner en werd een zeer gewaardeerde partner voor de landelijke beheersorganen.

Oprichting provinciale afdelingen en dienstverlening

De grote kracht van de organisatie van de Vereniging lag, naast haar centraliserend karakter als hoofdbestuur, het maandblad, de algemene vergadering en door het hoofdbestuur in het

leven geroepen commissies, met name ook in de decentraliserende mogelijkheden, waartoe de provinciale afdelingen behoren. Om de doelstelling van de Vereniging beter te kunnen uitoefenen, is het hoofdbestuur in 1928 begonnen met de vorming van de provinciale afdelingen. Deze samenkomsten hebben sterk het gevoel van saamhorigheid tussen de kerkvoogden bevorderd en hebben hen geleerd gezamenlijk voor de praktische belangen op te komen en door onderlinge uitwisseling van ervaringen en gedachten, elkaar te helpen en van voorlichting te voorzien.

In de vergadering van 14 mei 1927 stelde de voorzitter van de Vereniging, de heer J.A. Bakker, voor alle kerkvoogdijen een circulaire te zenden waarin men opgeroepen wordt de belangen van de Vereniging in het algemeen en die van de provinciale organisatie in het bijzonder te bespreken.

De heer Bakker stelde voor met Friesland en Groningen te beginnen. Hij had een concept voor een afdelingsstatuut gemaakt. Een meerderheid van het hoofdbestuur stelde voor dat elke afdeling een vertegenwoordiger in het hoofdbestuur moest hebben. De achterliggende gedachte was dat men op provinciaal niveau beter de geschikte personen voor bestuursfuncties in het hoofdbestuur kan zoeken dan wanneer dat op landelijk niveau zou gebeuren. Teneinde de band tussen hoofdbestuur en de besturen van de provinciale afdelingen te versterken, had de heer Bakker de bepaling opgenomen dat het hoofdbestuur eenmaal per jaar een bijeenkomst moest beleggen met een delegatie van de afdelingsbesturen.

Stormbrand

Reeds eerder, namelijk in de hoofdbestuursvergadering van 19 oktober 1927, werd gesproken over de wenselijkheid dat de kerkvoogdijen zich tegen stormschade kunnen verzekeren. Het idee werd geopperd om de leden van de Vereniging een vragenlijst ter beantwoording voor te leggen. De directe aanleiding hiervoor was de verwoesting van de kerk van de hervormde gemeente van Borculo die door een stormramp verwoest was. In het najaar van 1927 werd de Verzekeringscommissie Stormbrand ingesteld.

Stormbrand maakte een grote groei door, niet alleen als gevolg van de lage premies die gevraagd werden, maar ook vanwege de souplesse bij uitbetaling van geclaimde schadegevallen. De activiteiten van de inmiddels opgerichte Stichting Stormbrand werden in 1975 gestaakt toen de verzekeringsportefeuille werd overgedragen aan de Onderlinge Verzekeringsmaatschappij Donatus.

Het kapitaal van de Stichting Stormbrand bleef bij de stichting in beheer. En met de revenuen van dit kapitaal worden nu kerkrentmeesterlijke doelen gefinancierd die een landelijk karakter dragen, w.o. bepaalde beheersactiviteiten van de Vereniging.

Dat de dienstverlening op het zakelijk vlak door de leden wordt geapprecieerd, blijkt wel uit de vele nu aangeboden diensten en het gebruik dat de beheerscolleges ervan maken. Een service die bij de Vereniging nog steeds hoog in het vaandel staat.

Uitgebreide informatie over dit onderwerp is te vinden in het boek: "In dienst van de Kerk", (1995) waarvan in het najaar van 2004 een herziene druk verscheen.

Dienend bezig zijn voor de Kerk

De geschiedenis overziende kan gesteld worden dat de Vereniging zich steeds dienend heeft opgesteld in het kader van de uitoefening van haar doelstelling. Niet als actiegroep tegen de Kerk ageren, maar steeds positief kritisch beleidsvoorstellen volgen en daarop reageren. Drs. G. van Soest, die de laatste voorzitter van de Vereniging van Kerkvoogdijen was, stond tijdens de najaarsvergadering van de afdeling Groningen op 23 september 1999 stil bij de rol van de ouderling-kerkvoogd in relatie tot de kerkenraad en de betekenis van de Vereniging ten opzichte van de Kerk. Hij stelde daarbij dat sinds de inwerkingtreding van de huidige kerkorde de kerkenraad eindverantwoordelijk is voor het totale beleid, waarbij de kerkvoogden een belangrijke specifieke rol vervullen. Zij bieden de faciliteiten om het gemeentewerk mogelijk te maken. De kerkvoogden vervullen in feite een diaconale rol in dit geheel. Ook onze Vereniging heeft als flankerende organisatie in relatie tot de Kerk een soortgelijke rol te vervullen, aldus de heer Van Soest bij die gelegenheid.

Daarmee werd het karakter van de Vereniging van Kerkvoogdijen nog eens extra geaccentueerd, namelijk bezig zijn in dienst van de Kerk in haar geheel. De Vereniging is een flankerende organisatie, hetgeen o.a. inhoudt dat zij naast de Kerk staat en niet, zoals door sommigen wel eens wordt verondersteld, tegenover de Kerk. Zij die de moeite nemen om het gedenkboek "In dienst van de Kerk" (2004) te bestuderen, zullen telkens weer tot de ontdekking komen dat de Vereniging zich steeds voor de Kerk heeft ingezet. De Vereniging is geen militante organisatie, zij is geen vakorganisatie, maar zij voelt zich geheel bij de Kerk betrokken.

Toen begin 2003 duidelijk werd dat de synoden van de Samen-op-weg-Kerken in december 2003 tot besluitvorming over de kerkvereniging zouden overgaan, hebben vertegenwoordigers van het hoofdbestuur van onze Vereniging en van het algemeen bestuur van het Landelijk Verband van Commissies van Beheer van de Gereformeerde Kerken in Nederland zich tijdens een brainstormsessie nader beraden over de toekomst van beide verenigingen. Dat heeft ertoe geleid dat er onder leiding van de heer D.G. Bijl uit Haastrecht een projectorganisatie in het leven is geroepen die van beide besturen de opdracht kreeg mogelijkheden te onderzoeken waardoor beide verenigingen, indien de Kerken het verenigingsbesluit op 12 december 2003 zouden nemen, zich per 1 januari 2005 in een nieuwe organisatie zouden kunnen verenigen. De Vereniging van Kerkvoogdijen volgde de Kerk en dat past geheel binnen haar statuten en doelstelling.

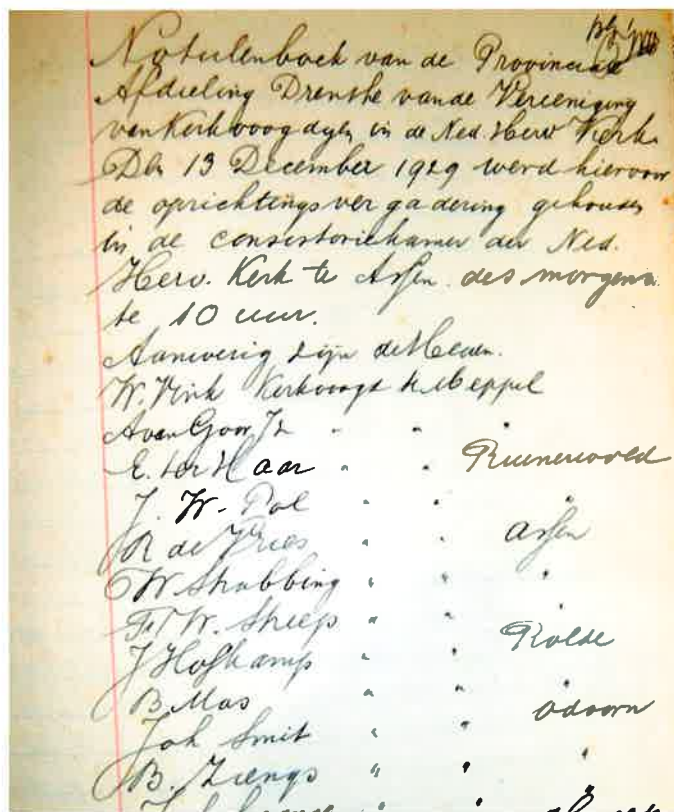
En vanaf 1 januari 2005 is er de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB) die als rechtsopvolger van de VVK en het LVCB het stokje heeft overgenomen.

In "Kerkbeheer" van december 2010 is in een vijftal pagina's aandacht besteed aan het eerste lustrum van de VKB. De laatste voorzitter van de VVK, de heer drs. G. van Soest, geeft daarin desgevraagd een visie hoe hij tegen de VKB aankijkt. Hij besluit zijn bijdrage als volgt: *"VKB, ga zo door en mijn wens is dat jullie dezelfde Zegen mogen ervaren die wij als voormalige bestuurders ervaren hebben. Neem van mij aan: De Kerk (het geloof) geeft je veel meer terug dan dat jij ooit zelf aan de Kerk kunt geven"*, aldus de heer Van Soest.

Kerkgebouw van de protestantse gemeente van Eelde-Paterswolde, dat uit het begin van de 14^e eeuw dateert. Na de Reformatie in Drenthe kreeg de kerk een fraaie preekstoel (1621), een avondmaalstafel (1631) en drie herenbanken.

Activiteiten van de afdeling Drenthe

Oprichting afdeling Drenthe

Op 3 augustus 1928 werd de afdeling Friesland opgericht en een maand later, 11 september 1928, volgde Groningen en op 13 december 1929 werd de afdeling Drenthe opgericht. Dat gebeurde tijdens een bijeenkomst die in de consistoriekamer van de hervormde kerk van Assen om 10.00 uur plaats vond.

Maar daaraan ging een vergadering vooraf die op 4 april 1919 in Hoogeveen plaats vond. Namens het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen (VVK) waren voorzitter en secretaris aanwezig. De volgende kerkvoogdijen waren vertegenwoordigd:

Gasselte, Hoogeveen, Meppel, Oosterhesselen, Ruinerwold, Zweeloo en Zuidwolde. Van de kerkvoogdij van Assen was bericht van verhindering ontvangen, maar zij liet weten sympathiek te staan tegenover de gedachte om ook in Drenthe een provinciale afdeling op te richten.

De heer W. Vink, die zitting had in het hoofdbestuur, wees op de talrijke vraagstukken die voor de behandeling in de afdelingen aan de orde zouden moeten komen, namelijk:

- Kerkvoogden en predikanten, over de onderlinge verhouding tussen kerkvoogden, predikanten en kerkenraad.
- Het beheersvraagstuk. Bij het samenstellen van nieuwe reglementen kunnen de kerkvoogdijen beter hun stem laten horen wanneer er naast de landelijke ook een provinciale organisatie is.
- De eisen die aan het beheer gesteld zijn. Met name werd gedacht aan de hoogte van de hoofdelijke omslag (H.O) die destijds van alle lidmaten geheven werd (een soort kerkelijke belasting).
- Hoe komen wij aan een verantwoord beheer?
- Vraagstukken over huur en verhuur van landerijen.

- Waterschapsvraagstukken.
- Onderhoud van kerkhoven en graven.
- De restauratie van kerkelijke gebouwen en de subsidie hiervoor.
- Het periodiek onderhoud van de gebouwen.
- De zorg voor de archieven. In Meppel waren bij het open maken van enkele kasten waardevolle stukken ontdekt die aan het Provinciaal Archief in Assen waren afgegeven waar alles ordelijk werd gerangschikt.
- De inrichting van de kerkgebouwen.
- Kerk- en pastoriebouw.
- De relatie tussen de kerkelijke en de burgerlijke gemeente.
- Juridisch adviezen.
- Onderhoudskosten van wegen en voetpaden.
- Brand- en stormverzekering.
- Beleggingen.
- Gezamenlijke inkoop van artikelen.

Besloten werd een commissie in te stellen uit de leden van de kerkvoogdijen van Assen, Meppel en Ruinerwold die het voorlopige bestuur zouden vormen.

W. Vink

De oprichtingsvergadering

Zoals vermeld, vond op 13 december 1929 's morgens om 10.00 uur de oprichtingsvergadering van de afdeling Drenthe plaats. Vertegenwoordigers van kerkvoogdijen uit de kerkprovincie Drenthe kwamen in de consistoriekamer van de hervormde kerk te Assen daarvoor bijeen. De bijeenkomst stond onder leiding van de heer W. Vink, vertegenwoordiger van het hoofdbestuur van de Vereniging en afkomstig uit de hervormde gemeente te Meppel.

Bij de oprichtingsvergadering waren de volgende kerkvoogdijen aanwezig: Assen, Bovensmilde, Coevorden, Dalen, Havelte, Kolderveen, Meppel, Nieuw-Amsterdam, Nijeveen, Odoorn, Rolde en Ruinerwold.

Namens het hoofdbestuur van de Vereniging was aanwezig: de heer W. Köhler, secretaris, uit Maarssen en namens de Verzekeringscommissie Stormbrand: mr. G.A.J. ter Linden uit Amsterdam, die tijdens die bijeenkomst een inleiding hield over de betekenis van Stormbrand voor de plaatselijke kerkvoogdijen.

Na het genomen oprichtingsbesluit worden alle gemeenten lid van de nieuwe provinciale afdeling, uitgezonderd de vertegenwoordigers van de hervormde gemeente Odoorn, die dit in beraad houden. Vervolgens vindt er een bestuursverkiezing plaats waarbij de volgende leden zitting in het afdelingsbestuur zullen nemen, te weten de heren A. van Goor Jzn., Meppel, voorzitter; W. Vink, Meppel, secretaris L.J. de Langen, Coevorden, penningmeester. Overige leden de heren: E. ter Haar, Ruinerwold; Jhr. dr. A.W. van Holthe

tot Echten, Assen; F. v.d. Velde Jzn., Bovensmilde; O.W. Salomons, Gasselternijveenschemond.

Reglement

Het conceptreglement bevat 16 artikelen, waarvan er twee worden uitgelicht die de doelstelling van de Vereniging goed weergeven.

Art. 1: Zij (de Vereniging) stelt zich ten doel de belangen van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk te behartigen, mede door in de kerkprovincie Drenthe de samenwerking van de aangesloten kerkvoogdijen te bevorderen.

Art 3: Dit doel tracht zij te bereiken door:

- a. Het beleggen van vergaderingen.*
- b. Het vermeerderen van kennis d.m.v. bespreking en voorlichting omtrent vraagstukken, betreffende het beheer in de Nederlandse Hervormde Kerk.*
- c. Het geven van adviezen en het houden van enquêtes.*
- d. Het geven van voorlichting en het geven van raad en hulp ter verstrekking van rijkssubsidies nodig voor de restauratie van kerkgebouwen.*
- e. Gebruikmaking van alle zoodanige middelen, waardoor de belangen van kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk worden gediend.*
- f. Geschriftverspreiding.*

Het conceptreglement dat tevoren is toegezonden, wordt met enkele wijzigingen door het bestuur aangenomen. Hierna wordt de vergadering gesloten.

De jaren dertig

Na de besluitvorming van 13 december 1929, vond op 12 maart 1930 te Assen een bestuursvergadering plaats onder leiding van de heer A. van Goor.

Tijdens deze eerste bestuursvergadering wordt uitvoerig gesproken over het innen van de hoofdelijke omslag. Destijds werden gemeenteleden, dankzij informatie die de kerkvoogdij van de fiscus kreeg, aangeslagen om op basis van 'draagkracht' een kerkelijke bijdrage te betalen. Men noemde dat de 'hoofdelijke omslag', want, zo werd gesteld, de kosten van de kerkelijke gemeente worden naar draagkracht hoofdelijk over de gemeenteleden omgeslagen. Maar ook toen was er sprake van dat bepaalde lidmaten deze bijdrage niet betaalden. Formeel konden deze lidmaten gedwongen worden deze 'kerkelijke belasting' te betalen door tussenkomst van de rechter. In de praktijk werd dat een enkele keer toegepast, maar de kerkelijke gemeente maakte zich met deze procedure niet bepaald sympathiek. Daarom besloot het bestuur dit onderwerp te agenderen voor de eerstvolgende ledenvergadering van de afdeling.

Een ander onderwerp dat aan de orde kwam, was het orgelstemmen. Het afdelingsbestuur wil voor de kerkprovincie Drenthe tot een uniform tarief komen voor de berekening van de kosten van het orgelstemmen. Er is onenigheid tussen de orgelcommissie/orgelraad en de orgelbouwer/stemmer. Het afdelingsbestuur vraagt of het hoofdbestuur hierin wil bemiddelen, maar later blijkt dat het hoofdbestuur hiervan geen voorstander is.

Hervormde kerk te Een.

Raad van Beheer

Op 8 april 1931 vond de volgende ledenvergadering plaats waarvoor ook de kerkvoogdijen die nog geen lid zijn, werden uitgenodigd. Er waren 13 kerkvoogden aanwezig, terwijl er 60 kerkvoogden aanwezig waren van gemeenten die nog geen lid van de afdeling van de VVK waren.

Maar dat had een reden. Er zou die middag een vergadering worden belegd van een commissie van de Raad van Beheer. Deze Raad van Beheer voor de predikantstraktementen, die destijds door de generale synode was ingesteld, had tot taak financiën bijeen te krijgen voor de financiering van de Centrale Kas van de predikantstraktementen.

De bijdrage die de hervormde gemeenten, dus in feite de kerkvoogdijen, daaraan moesten betalen werden naar draagkracht berekend. In het voorjaar kregen de kerkvoogdijen formulieren toegezonden waarop zij hun inkomsten van het afgelopen jaar moesten vermelden. Die gegevens vormden de basis voor de berekening van de bijdragen.

Maar bij veel kerkvoogdijen was verzet tegen deze Raad van Beheer die de gemeenten forse aanslagen opgelegde. En wanneer de gemeenten die bijdrage niet betalen, dan had de synode als stok achter de deur een machtsmiddel ingevoerd, namelijk dat de gemeente ingeval van vacature van de predikant, geen toestemming zou krijgen een predikant te beroepen. Het verzet was zo groot dat in 1924 een Vereniging van Protesterende Kerkvoogdijen werd opgericht. Maar door de uitspraak van de burgerlijke rechter, die de rechtsgeldigheid van het Reglement op de Predikantstraktementen erkend had, was daarmee de taak van de Vereniging van Protesterende Kerkvoogdijen afgelopen en rond 1933 is deze vereniging ter ziele gegaan.

De interesse bij de kerkvoogdijen voor het doen en laten van deze Raad was relatief groot, want uit bovenstaande blijkt dat op 8 april 1931 er 60 kerkvoogden, die nog geen lid van de Vereniging waren, naar Assen waren gekomen om 's middags de bijeenkomst met de commissie van de Raad van Beheer mee te maken.

De gereformeerde kerk van Zuidlaren.

Een vraag van de kerkvoogdij van Hollandscheveld, of er samenwerking bestaat tussen de Vereniging en de Raad van Beheer wordt ontkennend beantwoord. Maar 's middags kon Hollandscheveld deze vraag voorleggen tijdens de commissievergadering van de Raad van Beheer.

Activiteiten

Tijdens de ledenvergadering krijgt het bestuur het verwijt dat het te weinig werk heeft verricht. Het bestuur belooft beterschap en zal de zaak nu grondiger gaan aanpakken. Afgesproken wordt dat het bestuur de volgende acties zal ondernemen, zoals een collectief contract opstellen voor het orgelstemmen tegen een vast tarief voor 1 à 2 keer per jaar en oprichting van een Provinciaal bureau voor het invorderen van achterstallige Hoofdelijk Omslag.

In de direct op deze ledenvergadering volgende bestuursvergadering vindt er een functiewisseling plaats. In de bestuursvergadering van 15 april 1931 wordt dr. R. Hornstra benoemd tot waarnemend voorzitter. Op de bestuursvergadering van 30 april 1931 wordt gememoreerd dat medio april 1931 alle kerkvoogdijen ervan in kennis zijn gesteld dat het afdelingsbestuur het Bureau voor adviezen in kerkelijke beheerszaken en een Incassobureau voor kerkelijke belastingen heeft opgericht. Het bureau staat onder leiding van jhr. dr. A. van Holthe tot Echten (advocaat) en de heer P. Hasper, accountant. Een tarievenlijst is aan de kerkvoogdijen meegezonden.

Het bestuur is verder van plan om aandacht te besteden aan:

- Het treffen van een regeling voor het orgelstemmen tegen een uniform tarief, waarbij de orgelstemmer 1 á 2 keer per jaar de aangesloten gemeenten bezoekt.
- Het reglement van de Raad van Beheer. Bij voldoende belangstelling zullen er classicale voorlichtingsbijeenkomsten worden gehouden om de reglementen van de Raad van Beheer aan de kerkvoogdijen uit te leggen.

Tarief

Verder bespreekt het bestuur het tarief van het Bureau voor adviezen in kerkelijke beheerszaken en het Incassobureau voor kerkelijke belastingen. De tarievenlijst bevat drie onderwerpen:

1. Incasso van achterstallige H.O.;
2. Administratieve en financiële adviezen en controle; en
3. Adviezen, schriftelijk of mondeling, over burgerlijke en kerkrechtelijke zaken die het beheer betreffen.

De tarievenlijst is als volgt:

Incasso achterstallig H.O.

- Voor niet ontvangen posten, voor porti e.d. 15 ct. per geval.
- Voor geïncasseerde posten 10 pct. incasso met een minimum van 25 ct. per post en
- Voor posten waarvoor moet worden gedagvaard, zal tevoren worden overlegd.

Administratieve en financiële adviezen en controle

- Advies voor eenvoudige zaken die mondeling worden verstrekt op het bureau of per brief, maximaal f 5.
- Inrichten of wijzigen van de administratie varieert van f 10 tot f 50.
- Jaarlijkse controle van de administratie naar omvang van het kohier Hoofdelijke Omslag of het aantal Vrijwillige Bijdragen als volgt:
voor alle kohieren van 150 tot 1000 posten of meer: f 10 tot f 50 per jaar.
bij tussentijdse controle van de kas van de Ontvanger of administrerend-kerkvoogd:
f 10 tot f 20.

Adviezen over burgerlijke en kerkelijke beheerszaken

- Afhankelijk van de omvang f 2,50 tot f 25 per advies.

Hoofdelijke omslag

Tijdens diezelfde vergadering van 30 april 1931 worden de tarieven voor de hoofdelijke omslag besproken. Bestuurslid Salomons van Gasselternijveenschemond deelt mee dat in zijn gemeente er een hoofdgeld (dat is een vast bedrag dat voor iedereen geldt) wordt gevraagd van f 2 en verhoogd wordt met f 0,75 per f 100 inkomen tot f 1.000. In een staffel, die uitgewerkt is tot f 7.000 jaarinkomen, loopt dit op van f 0,75 naar f 2.

Op 24 november 1933 is er een bestuursvergadering waarin de heer Vink aangeeft zich te bedanken als secretaris van de afdeling. De heer Hornstra volgt hem op.

De voorzitter zet uiteen waarom er sinds twee jaar geen vergaderingen zijn geweest. Het leek hem niet juist om een vergadering te beleggen op het moment dat het concept-reglement voor de predikantstraktementen ter discussie staat.

Kerkgebouw van de protestantse gemeente van Emmer-Compascuum.

Er was veel protest over dit conceptreglement van de zijde van de Vereniging van Protesterende Kerkvoogdijen. De voorzitter zou zich dan genoodzaakt zien dit concept sterk te bestrijden, maar bovendien waren er verder weinig onderwerpen die het rechtvaardigen een bijeenkomst met de kerkvoogdijen te beleggen.

Reglement predikantstraktementen

Op de ledenvergadering die op 7 april 1934 werd gehouden en waarbij 16 kerkvoogdijen en 1 niet aangesloten lid aanwezig waren, hield mr. A. de Jong, secretaris van het hoofdbestuur van de Vereniging, een inleiding over het Reglement op de predikantstraktementen.

In de daarop volgende discussie wordt gesteld dat de aanslagen soms geheel willekeurig zijn. Dat wordt veroorzaakt door een verschil in benadering tussen theorie en praktijk. De kerkvoogd van Havelte zou graag zien dat de Raad van Beheer overging tot invordering van de aanslag van gemeenten die weigeren de aanslag te betalen. De heer De Jong is het

daarmee eens, maar de synode, die het reglement heeft vastgesteld, heeft daar een andere mening over.

De vertegenwoordiger van Rolde vraagt welke maatregelen genomen kunnen worden jegens predikanten die in hun ambtsuitoefening tekort schieten. De heer De Jong deelt mee dat plaatselijk hier niets aan te doen is. Het heeft de aandacht van het hoofdbestuur, waarop de betreffende kerkvoogd de heer De Jong verzoekt dat het hoofdbestuur zich krachtadiger jegens de synode moet opstellen. Misschien kan de Vereniging meer invloed uitoefenen wanneer alle 1.400 kerkvoogdijen lid van de Vereniging zijn, terwijl dat nu nog maar ongeveer de helft is.

Bij de rondvraag wordt de suggestie gedaan dat de afdeling moet proberen meer invloed te krijgen bij de samenstelling van het Provinciaal College van Toezicht. De heer De Jong deelt mee dat het hoofdbestuur van de Vereniging hiermee bezig is

In de bestuursvergadering van 21 mei 1934 wordt na enige discussie mr. R. de Vries uit Assen voorzitter en dr. Hornstra uit Kolderveen secretaris. Versterking van het afdelingsbestuur wordt voor het zittende bestuur de hoogste prioriteit.

Ledenwerving

De kerkprovincie Drenthe heeft drie classes met een totaal van 55 kerkvoogdijen, waarvan 7 met eigen beheer. De samenstelling van de kerkprovincie Drenthe ziet er als volgt uit:

Classis Assen: totaal 21 gemeenten (zonder Veenhuizen, 11 gemeenten zijn geen lid van de VVK, 4 zijn lid van de VVK, 6 zijn lid van de provinciale afdeling, waarvan 1 met eigen beheer.

Classis Meppel: totaal 17 gemeenten, waarvan 5 geen lid van de VVK zijn, 3 zijn lid van de VVK, 9 zijn lid van de provinciale afdeling, waarvan 1 met eigen beheer.

Classis Emmen: totaal 17 gemeenten, 8 zijn geen lid van de VKB, 3 zijn lid van de VKB, 6 zijn lid van de provinciale afdeling, waarvan 5 met eigen beheer.

Men wil eerst de 10 kerkvoogdijen aanschrijven die wel lid zijn van de Vereniging maar niet van de provinciale afdeling. Pas daarna wil men zich wenden tot de niet georganiseerde en deze gaan benaderen. Uiteindelijk besluit men toch de kerkvoogdijen persoonlijk voor een ledenwerving te gaan bezoeken.

Eerder was gevraagd naar de mogelijkheden om invloed uit te oefenen op de samenstelling van het Provinciaal College van Toezicht. In dit college is de heer Wolthuis aftredend, maar men was daarmee niet geheel gelukkig met deze vertegenwoordiger uit Drenthe. Er wordt uitvoerig gesproken over de godsdienstige richting waarmee rekening moet worden gehouden bij de verdeling van de zetels in dit college. Aangezien het bestuur niet de godsdienstige richting van de heer Wolthuis kent, wordt besloten dit nader te onderzoeken. Totdat hier duidelijkheid over is, wordt de voordracht van mr. Menzel gehandhaafd.

In de volgende vergadering besluit het bestuur de voordracht van de heer Wolthuis om zitting te nemen in het Provinciaal College van Toezicht niet te steunen wegens zijn leeftijd (80 jaar). Maar de leden daarentegen steunen het bestuur daar niet in omdat zij zeer

tevreden zijn met de heer Wolthuis. Daarom wordt de kandidatuur van mr. Wenzel vervolgens ingetrokken.

Uit het jaarverslag van 1934 blijkt dat het afdelingsbestuur veel werk heeft verzet. Naast ledenwerving, waardoor het aantal leden tot 31 is uitgebreid, is er overleg geweest met de kerkvoogdijen die onder Toezicht staan (Destijds waren er twee vormen van beheer, namelijk z.g. Vrij beheer en beheer onder het Provinciaal College van Toezicht.

Het afgelopen jaar hebben negen kerkvoogdijen gebruik gemaakt van de diensten het incassobureau. Van het aanbod om de boekhouding doelmatig in te richten met de medewerking van het adviesbureau, is nog geen gebruik gemaakt.

Voorzijde Model 9

AANSLAGBILJET
van den
Hoofdelijken omslag in de Nederduitsche Hervormde
gemeente te .....

Controle-Nummer ..... Dienstjaar 19....

Aan Den Heer ..... Straat No. ....
Aan Mevrouw ..... Weg .....
Mejuffr. ..... Huus .....

De kerkvoogdijen der Nederduitsche Hervormde gemeente te ..... brengt bij deen te Uwer konnle, dat Kerkvoogden en Notabelen U op het door hen in de vergadering van ..... vastgestelde holder van den kerkelijken hoofdelijken omslag over het jaar 19... hebben aangelegd naar een belastbaar inkomen van ..... f

Het bedrag van den aanslag bedraagt ..... f
van het hoofdged. .... f

Gij wordt beoefid aigtgenoodigd de betaling Uwer belasting voor of ..... te voldoen.

De eerste termijn vervult op .....
- tweede op .....
- enz. op .....

De kerkvoogdijen zullen ..... tot ontvangst der aanslagen zitting houden.
De kerkelijke ontvanger zal ..... in ..... van ..... tot .....
.....
.....
Uitgerakt de ..... den ..... 19....
De .....

No. van het register	Dagteekening der betaling		Bedrag der ontvangen gulden		Handteekening voor voldaan
	Maand	Dag	Voluit geschreven	In cijfers	

Voor den kerkelijken hoofd. omslag moet boven de f 10.— op een plakregel geteekend worden.

Van hoofdelijke omslag naar vrijwillige bijdragen

Binnen de kerkelijke organen is veel te doen geweest over de hoofdelijke omslag (HO). Maar ook de lidmaten waren niet altijd even gelukkig met deze aanslag. Velen zagen het als een aanslag op hun portemonnee en voldeden de aanslag in het geheel niet of slechts gedeeltelijk. In veel gemeenten kon vroeger een groot deel van de kosten bestreden worden uit inkomsten uit bezit, maar nu ligt het zwaartepunt op het z.g. levend geld.

In de jaren zeventig van de vorige eeuw beëindigen steeds meer gemeenten de "Hoofdelijk Omslag" of "Kerkelijke Belasting" genaamd en gaan over op het systeem van de vrijwillige bijdragen.

In 1991 kwam een officieel einde aan het z.g. Inlichtingenrecht van de kerkgenootschappen om bij de belastingdienst het inkomen van de

lidmaten op te vragen. Maar of de geldwerving nu plaatsvindt via het systeem van de hoofdelijke omslag of via dat van de vrijwillige bijdragen, toch blijven kerkrentmeesters zich zorgen maken over de inkomstenontwikkeling, die gelijke tred moet houden met die van de uitgaven.

Voor nadere informatie over dit onderwerp wordt verwezen naar het boek: "De ontknoping van de zilveren koorde - De Geschiedenis van de rijkstraktementen in de Nederlandse Hervormde Kerk" van dr. W.H. den Ouden.

Kerkgebouw hervormde gemeente Schoonoord.

Streekvergadering

Op 18 november 1936 wordt door het bestuur van de afdeling Drenthe een streekvergadering georganiseerd in Assen. Op deze streekvergadering, die tevens jaarvergadering is, zal mr. A. de Jong, secretaris van het hoofdbestuur, een inleiding houden over de kerkelijke administratie, financiën en het onderhoud van gebouwen, terwijl mr. A. Kippersluys, die aan Stormbrand verbonden was, de brand- en stormverzekeringen onder de aandacht brengt.

Deze bijeenkomst begon 's middags om 13.30 uur, maar tevoren waren de kerkvoogden in de gelegenheid hun vragen over deze en andere onderwerpen te

bespreken in een daarvoor gehouden zitting, want van 10.30 – 12.00 uur hield de heer Kippersluys zitting en van 12.00 – 13.30 uur de heer De Jong.

De kosten van deze bijeenkomst werden gezamenlijk door de afdeling Drenthe en het hoofdbestuur gedragen, want, zo blijkt uit de notulen van de bestuursvergadering van 17 september 1936, *“het hoofdbestuur zal een boterham offreren en de afdeling Drenthe de thee”*.

De Doodehandsbelasting

In *“Het Maandblad”* van september 1938 is een samenvatting opgenomen van een bijeenkomst van de afdeling Drenthe, (een datum wordt niet genoemd, waarbij veel commentaar werd geleverd op de nadelige gevolgen die de effecten van de doodehandsbelasting op de exploitatie van de jaarrekening van de hervormde gemeenten hadden.

Zonder hoofdelijke stemming werd een motie aangenomen waarin kerkvoogdijen en kerkenraden van de hervormde gemeenten in de provincie Drenthe de Minister van Financiën ernstig in overweging geven de indiening van een wetsontwerp, dat nadelige effecten voor de hervormde gemeenten heeft, te herzien. Gepleit werd voor vrijstelling van belasting van de kerkelijke goederen.

Model 42

Verzoekschrift Vrijstelling Doodehands-Belasting

Voorbeeld van een verzoekschrift aan den Inspecteur der Directe Belastingen tot bekoming van vrijstelling van aangifte van de Doodehands-Belasting voor de Kerkvoogdijen, die een belastbaar vermogen van minder dan f 11.000,— hebben, samengesteld door de Advies-Commissie der Vereniging van Kerkvoogdijen inzake de Doodehands-Belasting.

AAN DEN HEER
INSPECTEUR DER DIRECTE BELASTINGEN

te _____

De ondergeteekenden _____

Wonende te _____

en woonende te _____

resp. Voorzitter en Secretaris der Kerkvoogdij der Ned. Herv. Gemeente te _____

en als zodanig deze Kerkvoogdij vertegenwoordigende, verzoeken bij deze tot wederzijdsche vrijstelling van de verplichting tot het doen van aangifte voor de belasting van de Doods-Hand, zoolang het belastbaar vermogen dezer Kerkvoogdij minder dan f 11.000,— bedraagt. Een staat van bezittingen en schulden, opgemaakt per 31 Dec. 1933, gaat ter toelichting hierbij.

Ondergeteekenden verklaren sich thans reeds berad U hun verzoek tot vrijstelling desgeveinsd mondeling te komen toelichten, waaruit U zal blijken dat, behoudens onverwachte vermogensvermeerdering, deze Kerkvoogdij ook in de naaste toekomst geen grooter belastbaar vermogen dan f 11.000,— zal bezitten.

Hoogachtend,
Het College van Kerkvoogden der Ned. Herv.

Gemeente te _____

De Voorzitter, _____

De Secretaris, _____

N.B. Men doet goed als men voor vrijstelling in aanmerking komt met het bovenstaand verzoekschrift bij het eerste aangifte-bijlet, dat in elk geval moet worden ingevuld en opgezonden, in te sluiten.

Bij het berekenen of de belastbare som minder dan f 11.000,— bedraagt, behoort aan de Kerkvoogden met hun geheelen inventaris (prekatoel, banken, orgel, avondmaalstel) geen geldswaarde te worden toegekend.

☞ Het hierboven staande request moet ingevuld worden en daarna ongezegeld worden ingediend.

In de najaarsvergadering van 9 december 1939 te Assen, wordt door de heer W. Vink, die namens de afdeling Drenthe in het hoofdbestuur van de VVK zitting had, aandacht besteed aan de afschaffing van de doodehandsbelasting. Dat dit is afgeschaft is in belangrijke mate te de danken aan de inzet van het hoofdbestuur van de VVK. Verder wees hij op de mogelijkheden die het systeem van de hoofdelijke omslag bood.

In het gecombineerde nummer van "Het Maandblad" van januari / februari 1940 is een publicatie opgenomen waaruit blijkt dat de regering besloten heeft de doodehandsbelasting in te trekken. De Vereniging van Kerkvoogdijen had zich fel verzet tegen het doorgaan van deze belasting. Zes jaar lang (1934-1939) werden de beheerders van kerkvoogdijen, diaconieën, pastorieën en beheerders van

andere kerkelijke fondsen belast met deze belasting die de Nederlandse Hervormde Kerk jaarlijks ruim f 150.000 kostte, met als gevolg dat zij in die periode f 1 miljoen armer waren geworden.

In elk geval is komen vast te staan dat de kerkvoogdijen in het geheel niet rijk zijn, zoals nogal eens werd beweerd. Maar het fabeltje van de rijke kerkvoogdijgoederen is het meeste gevoed in de kring van de predikanten. Sommige van hen beweerden dat "over het algemeen geen slechtere wezens waren onder de zondaren die de kerken vullen, dan de kerkvoogden. Zij zaten maar op rijke fondsen en hielden de dominees arm".

Maar de Bond van Nederlandse Predikanten "vond de doodehandsbelasting prachtig, niet om redenen van het kerkelijk belang, maar om de belangen van de staat. De Federatie van Diaconieën hield zich op de vlakte. Er waren ook omstandigheden waardoor zij moeilijk anders kon. Niettemin betaalden de diaconieën gezamenlijk zo'n f 30.000 hieraan.

De synode en de Vereniging van Kerkvoogdijen stonden zij aan zij. Mede dankzij de inzet van de voorzitter van de VVK, de heer J.A. Bakker, werd dit resultaat bereikt. "Hiermee is

dus bewezen dat iets bereikt kan worden wanneer synode en VVK samenwerken”, aldus de publicatie.

Collectief contract voor het orgelstemmen en restaureren

Het orgelstemmen tegen een vooraf bepaald vast tarief was in de provincie Drenthe een groot probleem. Want reeds een paar maanden na de oprichting van de provinciale afdeling liet het bestuur een brief uitgaan, gedateerd 12 maart 1930, naar de fa. Spiering te Dordrecht en aan de heer Van Manen te Sneek met het verzoek voor de provincie Drenthe met een uniform vast tarief te komen voor wat betreft de kosten van orgelstemmen. Het bestuur probeert enige uniformiteit te krijgen in de tarieven van de orgelstemmers en orgelrestaurateurs. Het bestuur denkt dat een technisch adviseur problemen kan geven omdat hij deskundig en betrouwbaar moet zijn.

Op 25 mei 1934 maakt het bestuur tijdens een ledenvergadering bekend dat het beter is een commissie van deskundigen te benoemen die bestaat uit een organist, een technicus en een kerkvoogd. De jaarvergadering gaat daarmee akkoord.

De commissie krijgt als eerste opdracht een onderzoek te doen naar de bestaande toestanden in de kerkvoogdijen van Drenthe. Vanuit Overijssel komt op 14 juli 1934 een brief die over de kwestie van het orgelstemmen gaat. Het bestuur heeft een lijst van orgelbouwers gekregen en wil hierover advies vragen aan het lid van de orgelraad, de heer De Jong. In 1937 is het probleem met de tarieven betreffende het stemmen en restauratie van orgels nog steeds niet opgelost. In 1940 schrijft het afdelingsbestuur daarover een brief aan het hoofdbestuur waarin het hoofdbestuur verzocht bij de problematiek rondom orgelrestauraties meer aandacht te vragen voor de belangen van de gemeenten.

Orgel protestantse gemeente Kolærveen.

De zaak Luijten

Het hoofdbestuur van de Vereniging wordt in juli 1942 opnieuw geconfronteerd met de orgelproblematiek in Drenthe. Er wordt een uitvoerige correspondentie gevoerd met het hoofdbestuur over de Klokken- en Orgelraad inzake de kwestie Luijten. De heer Luijten, organist en gediplomeerd muzikleraar, was technisch orgelbouwkundig adviseur voor de afdelingen Drenthe en Gelderland van de Vereniging van Kerkvoogdijen. In zijn brief van 2 augustus 1941 meldt de secretaris van de Vereniging van Kerkvoogdijen, mr. A. de Jong, aan de secretaris van de afdeling Drenthe dat hij bij wijze van proef de heer Luijten als orgeldeskundige heeft aanbevolen bij de kerkvoogdij van Randwijk. Maar het hoofdbestuur kan niet zover gaan door in “Het Maandblad” een aanbeveling voor de heer

Luijten te plaatsen, want daarmee zouden andere orgeladviseurs tekort worden gedaan. "Het Maandblad" dient tenslotte de belangen van de kerkvoogdijen te behartigen en niet die van de orgeladviseurs. Dat geldt ook voor de Klokken- en Orgelraad. Maar wanneer de afdeling Drenthe de heer Luijten door middel van een publicatie in "Het Maandblad" wil aanbevelen, dan kan het bestuur een artikel inzenden aan de eindredacteur van "het Maandblad", te weten ds. mr. C.J. Bartels te Zevenaar.

Uit de notulen van de bestuurs- en ledenvergaderingen van de afdeling Drenthe blijkt dat de "Zaak Luijten" regelmatig aan de orde komt. In een brief van de secretaris van het hoofdbestuur, mr. A. de Jong, d.d. 20 maart 1942 gericht aan de secretaris van de afdeling Drenthe, schrijft de heer De Jong:

Het zal u duidelijk zijn dat ik niet inga op al de insinuaties van de heer Luijten en dat ik op een dergelijke wijze niet verder met hem wensch te corresponderen. Ondertussen heeft de heer Standaart mij gemachtigd om copie van zijn brief aan den heer Luijten te geven. Ik heb het hoofdbestuur voorgesteld om op vrijdag 10 april a.s. om 10.00 uur in een aparte commissie de geheele zaak nog eens te behandelen, waartoe U, de Protestantse Orgelbouwers en de heer Luijten zullen worden uitgenoodigd. Dan heeft de heer Luijten alle recht gekregen en kan hij zich tegen de beschuldigingen verdedigen", aldus mr. A. de Jong in een brief aan de secretaris van de afdeling Drenthe. Blijkbaar zijn de problemen daarna opgelost want later is er geen correspondentie meer over deze kwestie geweest.

De jaren veertig

Oorlogsperiode

Gedurende de eerste paar jaren van de Tweede Wereldoorlog kon nog regelmatig worden vergaderd. De laatste ledenvergadering die werd gehouden, was op 28 augustus 1943. Door middel van "Het Maandblad", dat toch nog regelmatig verscheen, hield men elkaar bestuurlijk zoveel mogelijk op de hoogte door ad hoc vergaderingen, briefwisseling en telefonisch contact. Maar al spoedig verslechterden de omstandigheden dermate dat van regelmatige bijeenkomsten geen sprake meer kon zijn. Maar ook dat hield langzamerhand op. Binnen het afdelingsbestuur bestond verschil van mening hoe met de bezetter om te gaan. Men werd voorzichtig. Mensen werden plotseling opgepakt en dat betrof ook een lid van de kerkvoogdij uit Haren, de heer Bruintjes.

Gedurende de oorlogsjaren kon het maandblad van de vereniging nog tot juni 1944 regelmatig verschijnen. Daarna werden circulaire's rond gestuurd om de leden op de hoogte te houden. Pas in september 1945 verscheen er weer een uitgave. Echter vanwege de papierschaarste bestond het maandblad toen, bijna twee jaren lang, uit 8 bladzijden. Een klein citaat uit het gedenkboek van 1950 van de Vereniging:

Ondanks het beschieten van de treinen bleef het dagelijks bestuur, waar mogelijk, vergaderen, totdat tengevolge van de totale desorganisatie van het verkeer ook dit plechtanker van de vereniging uiteen werd gerukt. De hoofdbestuursleden hadden ieder in het laatste oorlogsjaar hun wederwaardigheden; enkelen leden honger; anderen waren

dakloos, waren gewond of verloren have en goed en waren door vrienden geholpen, doch geen der hoofdbestuursleden is tengevolge van oorlogsomstandigheden overleden.

Predikantstraktemeten

Tijdens de oorlog (1940-1945) kwam het afdelingsbestuur met enige regelmaat bij elkaar waarbij zaken als hoofdelijke omslag, predikantstraktemeten aan de orde kwamen. In een brief van 1 juni 1942 vraagt het hoofdbestuur aandacht voor een herziening van de predikantstraktemeten. Als gevolg van papierschaarste was de Commissie voor de herziening van de predikantstraktemeten er niet in geslaagd hierover een duidelijke brochure uit te geven. Daarom maakte het hoofdbestuur van de voorstellen een samenvatting en zond die aan alle kerkvoogdijen.

In dit omslag werd de brief van 1 juni 1942 van het hoofdbestuur over de herziening van de predikantstraktemeten, gericht aan de kerkvoogdijen, aan de afdeling Drenthe verzonden.

Voorgesteld wordt om op 1 januari 1943 een nieuwe reglement op de predikantstraktemeten in te voeren. De Raad van beheer blijft bestaan. Dat geldt ook voor de samenstelling van zeven leden, waarvan er twee door het Algemeen College van Toezicht en twee door het Hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen worden aangewezen. Maar de naam verdwijnt. De Raad van Beheer zal in het vervolg "Commissie voor de predikantstraktemeten" genoemd worden.

De groepsindeling inzake o.a. het aanvangstraktement van 3 klassen, wordt gewijzigd in 6, waarvan de laagste f 2.250 en de hoogste f 3.500 is. Speciaal is aandacht besteed aan de positie van de kleine gemeenten. Gemeenten met minder dan 500 zielen werden in de laagste groep ingedeeld.

Drenthe maakt bezwaar

De afdeling Drenthe maakte tijdens de ledenvergadering van 25 juli 1942 bezwaar tegen de voorgestelde wijzigingen inzake de predikantstraktemeten. Staande de vergadering werd die dag een motie aangenomen die als volgt luidde:

"De provinciale afdeling van de Vereniging van kerkvoogdijen in Drenthe geeft als haar meening te kennen, dat de behandeling van de reglementontwerpen inzake de rechtspositie en de bezoldiging van predikanten in de Nederlandse Hervormde Kerk op zeer onvoldoende wijze door het H.B. der Nederlandse Vereniging van Kerkvoogdijen is voorbereid. Dat daardoor het de aangesloten kerkvoogdijen niet mogelijk is om kennis te nemen, van de groote belangen die daarbij voor hun op het spel staan en spreken als meening uit dat zij bij eventuele aanneming van deze reglementen, de verantwoordelijkheid hiervoor niet kunnen aanvaarden".

Diezelfde dag werden er door het bestuur van de afdeling Drenthe brieven verzonden aan alle provinciale afdelingen van de VVK met volgende inhoud:

"Waar op 't oogenblik deze voor alle kerkvoogdijen, speciaal voor het platteland belangrijke ontwerpen bij de synode in behandeling zijn en bij aanneming funeste gevolgen kan hebben, is staande de vergadering ingesloten motie en besluit met algemene stemmen aangenomen. Wij verzoeken uw bestuur in dezelfde geest te handelen, opdat de bevoegde instanties bedoelde reglementen niet aannemen doch zoodanig wijzigen dat de kerkvoogdijen de verantwoordelijkheid voor de uitvoering op zich kunnen nemen". Bovenvermelde motie en brieven worden ter kennis van het hoofdbestuur gebracht.

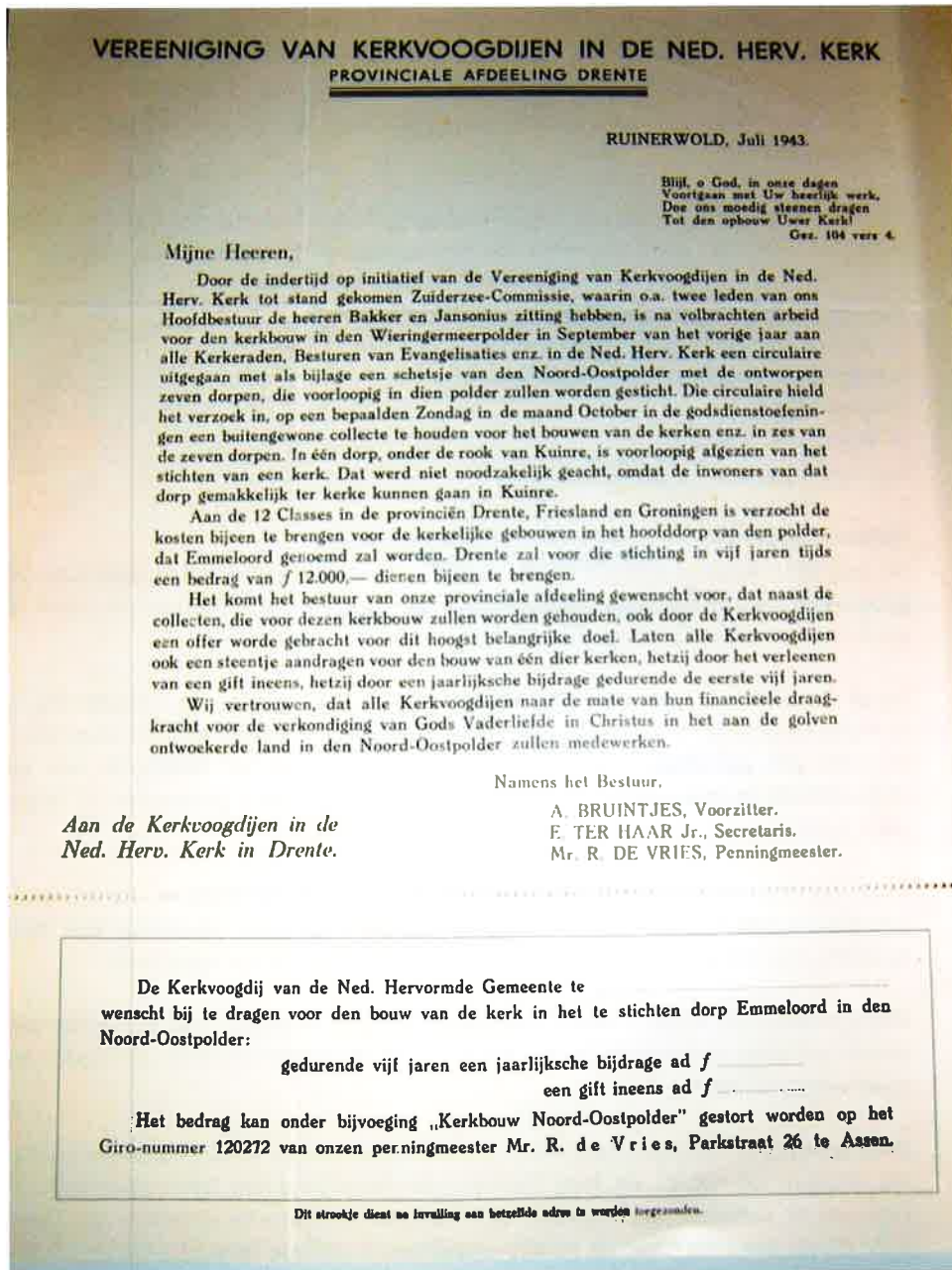
De secretaris van de VVK, mr. A. de Jong, deelt het afdelingsbestuur mee dat hij alle afdelingssecretariaten had verzocht niet aan de oproep van het afdelingsbestuur van Drenthe gehoor te geven. Hij vindt het niet correct dat men buiten het hoofdbestuur om, zich bij een zaak van groot algemeen kerkelijk belang tot de synode wendt. De verschenen publicaties en verzonden circulaires boden daarvoor onvoldoende gelegenheid op de voorstellen te reageren.

Na enige correspondentie is het resultaat dat het hoofdbestuur afstand neemt van de actie van de afdeling Drenthe. De wijziging van de predikantstraktementen wordt door de synode aangenomen en van de afdeling Drenthe en de kerkvoogden wordt verder niets meer vernomen.

Na de oorlog de draad weer oppakken

In juli 1945 richtte het hoofdbestuur zich met een brief tot de leden en herstelde weer het verloren contact, met de mededeling dat de werkzaamheden op normale wijze worden hervat.

Op 17 augustus 1945 kwam het hoofdbestuur weer voor het eerst samen in Zwolle en behandelde de naoorlogse problemen als: wederopbouw, vordering van pastorieën, deblokking van kerkelijke gelden, onderlinge hulp wegens oorlogsschade, terwijl besloten werd tot een vergadering met de geëvacueerde- en de meest getroffen gemeenten. Een Bouw- en Restauratiecommissie, waarin de Vereniging goed vertegenwoordigd is, werd samengesteld. Een commissie voor de nieuwe kerkorde, waarin ook mr. G. Vixseboxse namens de Vereniging van Kerkvoogdijen zitting had, werd benoemd.

Bovenstaande brief zond het bestuur van de afdeling Drenthe in juli 1943 aan de kerkvoogdijen in Drenthe met het verzoek of zij een financiële bijdrage wilden geven voor de bouw van een kerk in de te vormen gemeente Emmeloord. De kerkvoogdijen in Drenthe werd verzocht in een periode van vijf jaar een bedrag van f 12.000 bijeen te brengen.

Na het beëindigen van de gewelddadigheden in mei 1945 nam het afdelingsbestuur de draad weer op en belegde op 12 december 1945 voor het eerst weer een ledenvergadering, die door 17 kerkvoogden werd bijgewoond. Bedacht moet worden dat van een regelmatig openbaar vervoer nog geen sprake was en dat weinig rijdend materiaal was overgebleven.

Op deze vergadering werd een nieuw bestuur gekozen, waarbij de heer A.G. Wypkema te Assen tot voorzitter werd benoemd. De bestuursamenstelling is dan als volgt:

A.G. Wypkema, Assen, voorzitter
H. Voortman, Schoonoord, secretaris
R.J. de Haan, Coevorden, penningmeester
Overige leden:
A. Waterbolk, Havelte
A.J. van Wijngaarden, Zuidlaren

Wederopbouw van verwoeste en beschadigde kerken.

Na mei 1945 bleek al spoedig dat de schade, die door de oorlog aan kerken en kerkelijke gebouwen was toegebracht, aanzienlijk was. Er waren 150 kerken en meer dan 100 pastorieën verwoest of zwaar beschadigd.

Naast deze directe gevolgen van het oorlogsgeweld, was er de ontwrichting van het kerkelijk leven door de afwezigheid van ambtsdragers, de evacuatie, de inundatie, e.d. De Urgentieraad die door de synode was ingesteld, vond het belangrijk een landelijke restauratiecommissie in het leven te roepen om de getroffen gemeenten te helpen bij de wederopbouw.

In de hoofdbestuursvergadering, gehouden op 17 augustus 1945 te Zwolle, kwamen de naoorlogse problemen aan de orde zoals: wederopbouw, vordering van pastorieën, deblokking van kerkelijke gelden, onderlinge hulp wegens oorlogsschade.

Het hoofdbestuur besloot een aparte vergadering te beleggen met de geëvacueerde- en meest getroffen gemeenten. In de Bouw- en Restauratiecommissie was onze Vereniging goed vertegenwoordigd.

Deze commissie werd gevormd door dr. K.H.E. Gravemeijer en ds. A.J. Wormgoor (namens de synode), mr. M.Ch. de Jong (namens de Vereniging van Kerkvoogdijen), J.P. Royer (namens de Colleges van Toezicht), W.J. Hemmes (namens de Federatie van Diaconieën), A.W. Kamp, (secretaris van de schade-enquêtecommissie te Leiden), prof. mr. F. de Vries te Amsterdam; mr. dr. H.M.J. Wagenaar te 's-Gravenhage en mr. G.A.J. ter Linden, secretaris.

Als bouwkundig adviseur in wederopbouwzaken werd benoemd ir. A.R. Hulshoff, stadsarchitect van Amsterdam. In augustus 1945 werd een eerste wederopbouwcollecte gehouden waaraan 502 hervormde gemeenten meededen en die een bedrag van ruim f 400.000 opracht, ofwel bijna f 800 per gemeente.

De betekenis van de heer A.G. Wypkema voor de afdeling Drenthe en de Vereniging van Kerkvoogdijen

De hervormde gemeente te Assen kreeg in 1941 een zeer actieve president-kerkvoogd, naar later bleek, in de persoon van de heer A.G. Wypkema. Op 12 december 1945 werd de heer Wypkema benoemd tot voorzitter van de afdeling Drenthe. Een jaar later, in 1946, werd hij benoemd tot lid van het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen. En al snel trad hij toe tot het dagelijks bestuur.

Gedurende zijn lidmaatschap vervulde de heer Wypkema tal van functies op het gebied van het kerkrentmeesterlijk beheer. Voorgedragen door het hoofdbestuur van de VVK werd hij door het Breed Moderamen van de Generale Synode op 14 februari 1953 benoemd tot lid van de Algemene Kerkvoogdijraad. Tevens werd de heer Wypkema door het hoofdbestuur van de VVK benoemd tot lid van het bestuur van de Stichting Stormbrand, waarvan hij tot 1971 de functie van secretaris vervulde.

Ook op provinciaal niveau was de heer Wypkema actief, want naast zijn lidmaatschap van de afdeling Drenthe, was hij tot 1965 ook voorzitter van de Provinciale Kerkvoogdijcommissie van Drenthe.

Ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan van de Vereniging in 1950, gaf de VVK een gedenkboek uit, waarin opgenomen een bijdrage van de heer Wypkema met de titel: "Het Drenthe van nu".

Tijdens de ledenvergadering van de afdeling van 19 juni 1946 doet de heer Wypkema een beroep op de 38 aanwezige kerkvoogden om toch vooral de algemene vergadering dit jaar te bezoeken. Daar wordt een voorstel behandeld dat er in voorziet dat de provinciale afdelingen meer zeggenschap krijgen. Het voorstel houdt o.m. in dat het afdelingsbestuur een afgevaardigde benoemt die namens de afdeling zitting in het hoofdbestuur heeft. *"Wij moeten er voor zorgen dat het platteland waakzaam is en zeggenschap heeft want er staan door de Synode belangrijke besluiten te nemen en het is gewenst dat onze stem daarbij niet in het gedrang komt. Daarom is het gewenst dat wij in het centrale orgaan zeggenschap hebben"*. Met dat "centrale orgaan" werd het hoofdbestuur bedoeld.

In 1968 stopt de heer Wypkema met het werk voor de afdeling Drenthe en in september 1971 legt hij al zijn functies neer en treedt af onder het uitspreken van zijn grote dankbaarheid voor de sfeer en de vriendschap die hij in de diverse besturen ondervonden heeft. Hij verhuisde naar Paterswolde, waarna hij in een verzorgingstehuis in Drachten werd opgenomen en waar de heer Wypkema op hoge leeftijd is overleden.

Vrijwilligers halen vrijwillige bijdragen op in Erica

In Erica licht men de gemeenteleden over het werk van de kerkvoogdij en de financiële situatie in door middel van onder meer een speciale Ericase Kerkvoogdijkrant. Als men de vrijwillige bijdragen moet gaan innen, roept men 30 vrijwilligers op, die elk een wijk krijgen toegewezen. Men geeft deze vrijwilligers instructies hoe zij zich met de gemeenteleden

Kerkgebouw van de gereformeerde kerk van Vries dat inmiddels is afgebroken.

moeten verstaan. De vrijwilligers bezoeken de mensen zo mogelijk zes maal per jaar voor het innen van de vrijwillige bijdragen, nadat eerst formulieren voor opgave van de bijdrage waren aangeboden.

Na afloop wordt een volledige rekening en verantwoording gemaakt van de bedragen die de vrijwilligers ontvangen hebben. Zij worden vervolgens door de kerkvoogdij bedankt, die voorts een gezellige avond voor de vrijwilligers en hun vrienden/vriendinnen of echtgenoten belegde. Het programma van die avond bestaat uit het uitreiken van dankbetuigingen, gratis verlotingen, filmvoorstellingen, e.d. De kerkvoogdij van Erica wilde de formulieren en de gehele aanpak van deze actie ook aan andere kerkvoogdijen beschikbaar stellen. Dit Ericapakket, dat ook de "Ericase Kerkvoogdijkrant" bevatte, kostte f 1,16 welk bedrag men in postzegels aan de secretaris van de kerkvoogdij kon toezenden.

"Kerkvoogden, het gaat goed in Erica: zorg dat het ook in uw gemeente goed gaat", aldus een publicatie in "Het Maandblad" van maart 1949.

De jaren vijftig

De introductie van de ouderling-kerkvoogd

Over de algemene vergadering van de afdeling Drenthe die op 15 mei 1948 in de stationskoffiekamer te Assen werd gehouden, valt niet veel te melden, dan alleen dat de opkomst zeer goed was, want er waren 70 kerkvoogden vertegenwoordigende 27 kerkvoogdijen aanwezig.

In het tweede kwartaal van 1950 worden alle provinciale afdelingen door een vertegenwoordiger uit het hoofdbestuur bezocht. Eén of meer streekvergaderingen worden gehouden om de kerkvoogdijen voor te lichten over hun positie in de nieuwe kerkorde en tevens hun bezwaren tegen de ingediende voorstellen te horen. Op 13 mei in Emmen en op 20 mei in Assen houdt de heer E. Scheenstra uit Deventer een inleiding over de kwestie bestuur en beheer. Slechts enkele kerkvoogdijen van de afdeling Drenthe bezochten deze bijeenkomsten.

In Emmen was er behoorlijke weerstand tegen de figuur van de ouderling-kerkvoogd, meer dan dat het in Assen het geval was. Opvallend was wel dat de jongere kerkvoogden de constructie van ouderling-kerkvoogd eerder accepteerden dan de oudere kerkvoogden. Velen spraken zich niet alleen uit tegen de figuur van de ouderling-kerkvoogd, maar ook tegen het vierde ambt van kerkvoogd.

Eind 1950 wordt een buitengewone vergadering gehouden. Men wilde met voor- en tegenstanders in discussie. Commentaren tijdens de vergadering:

- Als er kritiek is laat het dan eerbiedige kritiek zijn.
- Kerkvoogden die ambtsdrager worden, tekenen hun eigen doodvonnis.
- Men verwacht tegenstelling tussen diaconie en kerkvoogdij (ouderlingenkerkvoogd)
- De pastoriegoederen waren in beheer bij de predikanten en daar komt nu ook verandering in, want het gaat over naar de kerkvoogden. Niet elke predikant zal hiermee akkoord zijn gegaan. Dat blijkt uit de opmerking die gemaakt wordt: "Wil een predikant niet, dan valt er juridisch niets aan te doen".

De nieuwe kerkorde

Op zaterdag 12 januari 1952 wordt in het Stationskoffiehuis te Assen de ledenvergadering gehouden. Ruim 100 kerkvoogden bezochten deze bijeenkomst, hetgeen een recordaantal bezoekers betekende.

De secretaris van de Vereniging, mr. A. de Jong, hield een inleiding over het onderwerp "Actualiteiten". De heer De Jong staat stil bij de aanpassing van het plaatselijk reglement aan de bepalingen van de kerkorde. "De kerkvoogden blijven zelfstandig vergaderen en hun beslissingen nemen. Het is een voordeel wanneer zij de financiële zaken in de kerkenraad kunnen bespreken. Door zich bij de nieuwe kerkorde aan te sluiten, hebben kerkvoogden meer invloed bij de financiële gang van zaken binnen de kerk", aldus de heer De Jong.

De heer De Jong benadrukte nog eens dat hij in geen geval een propagandist wil zijn voor de synode, maar wel voor de Kerk en voor de kerkvoogdijen. Het hoofdbestuur van de VVK is in grote meerderheid voor de nieuwe kerkorde.

Verder wees de heer De Jong op de verhoging van de bijdrage aan de Raad voor de Predikantstraktementen die zich in 1951 genoodzaakt zag een verhoging van 42 pct. in te voeren. Vervolgens werd stil gestaan bij de ontwikkeling van het levend geld dat gemiddeld f 4 á f 5 per ziel bedraagt.

In Drenthe liggen de bijdragen per ziel aanzienlijk lager; om een paar voorbeelden te noemen: Assen met f 1,50, Eext f 0,50, Beilen f 3,50 en Zuidlaren f 5. Hoogeveen stond het hoogst met de bijdrage van f 10 per ziel.

In de ledenvergadering van 8 november 1952, in de Klenkcke te Oosterhesselen, komen opnieuw de predikantstraktementen aan de orde. Want het begint een groot probleem te worden voor de kerkvoogdijen. De regelingen en de traktementen zijn in 1921 vastgesteld en het probleem is niet de Regeling, maar waar het geld vandaan moet komen. De regeling op zich is simpel: De gemeente betaalt het aanvangstraktement en de Centrale Kas de variabele kosten.

Naar aanleiding van de inleiding van de heer De Jong komt er een verwijt uit de vergadering dat de aanslagen zo willekeurig zijn. De heer De Jong antwoordt daarop dat de te berekenen aanslag volgens de normen van het Reglement op de Bijdragen, de zgn. "theoretische aanslag", altijd wat hoger uitkomt. Er wordt door de vergadering dringend aangedrongen op een uitvoerbaar reglement.

Kerkelijke bijdragen

In de ledenvergadering van 19 december 1953 wordt nog even over de predikantstraktementen gesproken, maar de meeste tijd wordt besteed aan de plaatselijke geldwerving. Het betreft dan de hoofdelijke omslag (kerkelijke belasting) die de kerkvoogdij de betreffende gemeenteleden oplegt op basis van de informatie die men destijds van de fiscus kreeg. In Rolde draagt 25 pct. niet daaraan bij. De vraag is dan hoe de kerk aan geld komt, want predikanten, kosters en organisten moeten worden betaald en de gebouwen onderhouden worden.

Enkele opmerkingen die in de vergadering worden gemaakt:

- De kerkvoogdijen verzinnen wat nieuws om aan geld te komen.
- Daar waar traditie sterker is dan het geloof, zal het moeilijker zijn het geld bijeen te krijgen.
- Op vele plaatsen zijn de inkomsten gedaald, terwijl de uitgaven erg zijn gestegen.
- Tuchtmaatregelen wanneer gemeenteleden niet willen betalen.
- Schrappen van kiezerslijst.
- Met deurwaarder werken.

De hervormde gemeente Koekange heeft een zielental van 1138 waarvan 4/5 niet meelevend is. "Hoeveel gezinnen geven voor de bioscoop en andere luxe niet 20 keer zoveel uit? Maar voor de kerk kan er niets af", zo is de klacht van de kerkvoogden.

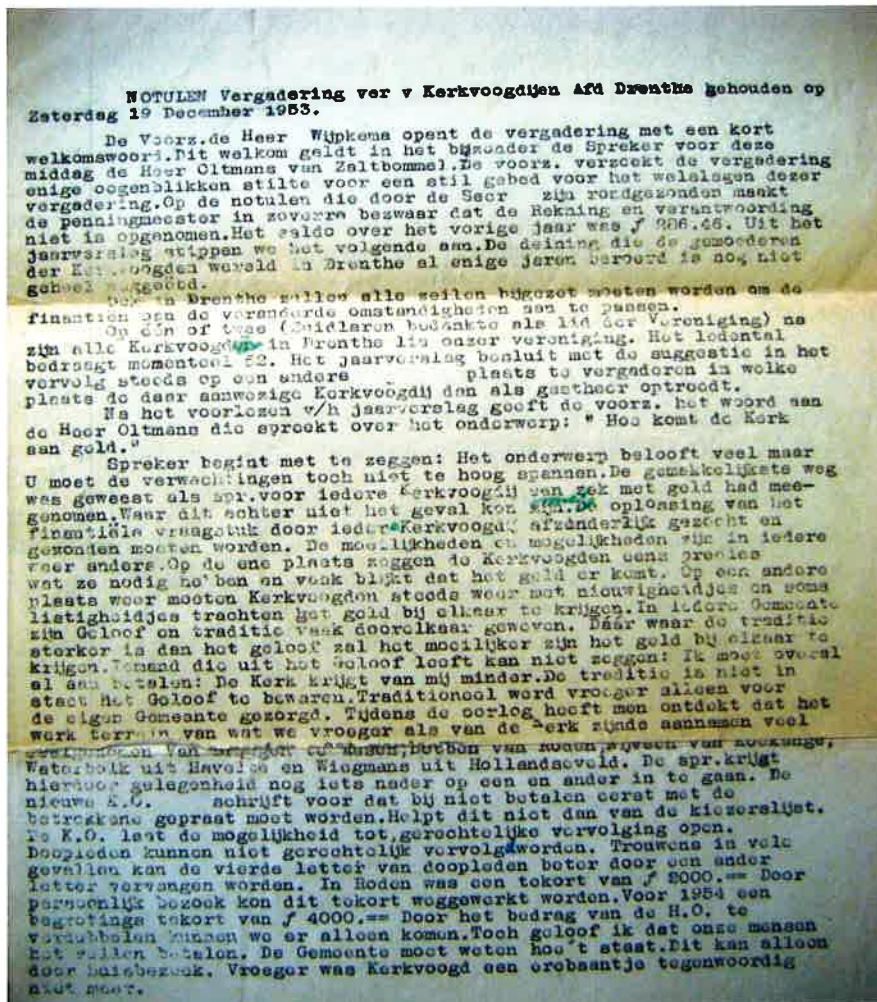
Gemeenten zullen in de toekomst steeds meer afhankelijk worden van inkomsten uit levend geld, omdat als gevolg van kostenstijgingen de inkomsten uit bezit niet toereikend zijn.

In de nabije toekomst zal de gemeente zelf een deel van de pensioenpremie voor de predikant moeten betalen. Dit kan door de predikant zelf onmogelijk worden opgebracht.

Hierna volgt in de vergadering een discussie over de belegging van de gelden.

- De kerkvoogdijen vragen in het algemeen bij financiële gelegenheden veel te weinig advies.

- Veel kerkengeld blijkt onrendabel belegd te zijn.
- Het wordt wenselijk gedacht meer kerkengeld in speciale instellingen zoals ziekenhuizen en dergelijke, te beleggen.

Een passage uit de notulen van de op 19 december 1953 gehouden ledenvergadering.

Tijdens de ledenvergadering van 10 december 1955 in het stations koffiehuis te Assen, doet de kerkvoogdij van Beilen het voorstel de vergadering in het vervolg met gebed te beginnen. En na een rustige bespreking in de vergadering en wanneer er nog weinig mensen vertrokken zijn, in het vervolg met "stil gebed" te eindigen. Aldus wordt besloten.

Vervolgens neemt de vergadering het besluit om alleen des voormiddags te vergaderen, omdat de laatste keren veel leden de vergadering vroegtijdig verlieten.

Leden weer in vergadering bijeen

Op zaterdag 11 februari 1956 wordt in hotel-restaurant "Bellevue" in Assen de ledenvergadering gehouden. Van de 56 kerkvoogdijen die lid waren van de Vereniging zijn er 30 aanwezig met 2 tot 5 afgevaardigden per gemeente.

De voorzitter, de heer A.G. Wypkema, wees er in zijn welkomstwoord op dat het "te lang" heeft geduurd dat de Vereniging na haar laatste bijeenkomst weer een vergadering belegde.

Hierna houdt de secretaris van het hoofdbestuur, de heer mr. A. de Jong, een inleiding over tal van praktische zaken die zich in de kerk op kerkvoogdelijk beheersgebied afspeelden. De aanpassing van het plaatselijk reglement aan de bepalingen van de kerkorde, loopt vrij traag. Slechts 496 gemeenten van de 1.450 hadden hun reglement op 1 januari 1956 aangepast. Dat is circa 30 pct., maar in Drenthe zijn de vorderingen aanzienlijk groter, want daar had 50 pct. van het aantal gemeenten hun reglement aangepast.

Verder spreekt de heer De Jong over de vrijwillige bijdrage en het systeem van de hoofdelijke omslag. In veel gemeenten kon vroeger een groot deel van de kosten bestreden worden uit inkomsten uit bezit, maar nu ligt het zwaartepunt op het zogenaamd "levend geld".

Voorts wijst de heer De Jong op de mogelijkheid om via de collectieve polissen van de Vereniging van Kerkvoogdijen, een fraude- en berovingsverzekering (premie f 14,40) en een W.A.-verzekering (premie f 15) af te sluiten.

Tijdens de rondvraag wordt de vraag gesteld in hoeverre het juist is dat er een classicaal quotum wordt geheven. Geconcludeerd wordt dat dit kerkrechtelijk gezien niet juist is, wanneer een classicale vergadering een dergelijk besluit zou nemen.

Kerkvoogd midden in het kerkelijk werk

Op zaterdag 4 april 1959 wordt de ledenvergadering van de afdeling Drenthe onder leiding van de heer A.G. Wypkema gehouden. Hij vroeg clementie voor het feit dat het zo lang geleden was dat de afdeling bijeen kwam. De heer Wypkema, die inhaakte op een uitspraak van wijlen de heer J.A. Bakker, voorzitter van de VVK, wees erop dat de kerkvoogd midden in het kerkelijk werk staat. Zij zijn niets meer en niets minder dan rentmeesters. Voor de kerken doemt een groot probleem op, want door verhuizing van duizenden personen naar elders, moet zo mogelijk de gehele kerk het financieel mogelijk maken, dat er kerken kunnen worden gebouwd. Door deze massale volksverhuizing moet aan grote groepen mensen een geestelijk huis verstrekt worden. Daarmee is een bedrag gemoeid van circa f 16 miljoen.

Na de daarop volgende pauze krijgt de secretaris van het hoofdbestuur van de VVK, de heer mr. A. de Jong, het woord. Hij houdt een inleiding over "Verhouding van Kerk en Overheid vroeger en nu". De heer De Jong wijst daarbij op een studie van de staatscommissie "Van Walsum" over de ontwikkeling van de rijkstraktementen. Verder stond de heer De Jong stil bij het wetsontwerp Assen dat voorziet in 25 pct. rijkssubsidie bij nieuwbouw van kerken. Want de eerste tien jaren zullen er 160 hervormde kerken

gebouwd moeten worden, waarvoor f 80 miljoen nodig is. In 1959 zal de Nederlandse Hervormde Kerk een Kerkbouwactie organiseren waarbij geprobeerd wordt om f 16 gulden bijeen te brengen, aldus de heer De Jong.

Kerkelijke administratie

Tijdens de najaarsvergadering van 12 december 1959, die door zo'n 40 kerkvoogden werd bijgewoond, hield de heer Van de Brug, directeur van het Centraal Controle Bureau (CCB) uit 's-Gravenhage, een inleiding over de controle van de financiële stukken van de kerkvoogdij. Hij wees daarbij op het nut en de noodzaak van het opstellen van een begroting en de controle van de jaarrekening, die noodzakelijk is als bewijs dat er door de kerkvoogdij een goed beheer is gevoerd.

Tijdens deze vergadering werd door de afgevaardigde van de hervormde gemeente Beilen ervoor gepleit een beleid te ontwikkelen waardoor de controlekosten zo laag mogelijk worden gehouden. Daarop deelde de heer Van de Brug mee dat nog datzelfde jaar een filiaal van het CCB in Meppel zal worden gesticht hetgeen ongetwijfeld tot een verlaging van kosten zal leiden.

De jaren zestig

Kerk en verzekering

In hotel "Overcingel" te Assen wordt op 9 maart 1960 de voorjaarsvergadering gehouden. De administrateur de stichting "Stormbrand", mr. H.H. Kippersluys, geeft een inleiding over het onderwerp "Kerk en verzekering". De heer Kippersluys memoreerde onder ander het feit dat de VVK zelf de Stichting Stormbrand in het leven heeft geroepen. Bij deze stichting kunnen de kerkvoogdijen hun kerken, nevengebouwen en orgels tegen aantrekkelijke premies tegen het brandrisico verzekeren.

De kerk en de veranderende structuur in 'het Olde Lantschap'

De najaarsvergadering was op zaterdag 26 november 1960 waarbij zo'n 50 personen aanwezig waren. Na de huishoudelijke zaken krijgt ds. L. Alons uit Emmen het woord. Deze hield een inleiding over de positie van de kerk en de veranderende structuur in het Olde Lantschap. De provincie Drenthe was tot probleemgebied verklaard, hetgeen inhoudt dat de migratiebalans negatief is, omdat het vertrek de vestiging van mensen overtreft.

Ds. Alons noemt de schaalvergroting op het platteland. Enerzijds leidt dit tot nadelen omdat door de verstedelijking op het platteland de verantwoordelijkheid van de mensen ten opzichte van elkaar meer verloren gaat. Anderzijds biedt het ook voordelen doordat de afstanden, tengevolge van het moderne verkeer kleiner worden, waardoor samenwerking gemakkelijker wordt.

De afstand tussen "karke" en "marke" wordt steeds groter. We mogen en kunnen niet meer rekenen met en op een nauwe gemeenschap tussen kerk en dorpsgemeenschap. Zij groeien uit elkaar. Nominaal gaat onze kerk de laatste halve eeuw in sterke mate achteruit, al gaat in Drenthe dit verschrompelingproces vrij langzaam.

De veranderende structuur in 'het 'Olde Lantschap'. Installatie voor ondergrondse gasopslag te Langelo (een dorpje tussen Norg en Roden).

Vanwege deze veranderingen heeft het beheer van de kerkvoogdijen een geheel andere inhoud gekregen. Er moet met de kerkenraad beleid worden gevoerd voor de gehele gemeente. Beleid en beheer moeten een eenheid vormen. Geen versnippering maar samenbundeling van krachten is in 't Olde Lantschap' voor wat de Nederlandse Hervormde Kerk betreft een gebiedende eis!

De taak van de kerkvoogdij vandaag

Tijdens de voorjaarsvergadering, die op 27 mei 1961 in Assen werd gehouden, houdt de heer G.M. Gerbrandy uit Nijland (Fr.) een inleiding over de huidige taak van de kerkvoogdij. Hij wees daarbij onder meer op het feit dat het levend geld, in het kader van de gemeentelijke inkomsten, een steeds belangrijker plaats gaat innemen. Het pastoraal aspect gaat een steeds grotere rol spelen in de taakuitoefening van de kerkvoogden.

Om de inkomsten te vergroten stelt de heer Gerbrandy voor om bestuur en beheer beter op elkaar af te stemmen en opening van zaken te geven op gemeenteavonden. Daar moeten de plannen besproken worden. De gemeente behoort te weten wat er plaatsvindt en wat er gedaan moet worden. Alleen dan zal zij achter de kerkvoogdij staan en kan de kerkvoogdij een beroep op de gemeente doen.

Tenslotte moeten de gemeenteleden door gebruikmaking van goed foldermateriaal ingelicht worden en moeten kerkvoogden zelf op pad gaan om de gemeenteleden te bezoeken, aldus de heer Gerbrandy.

Vragen over onkerkelijkheid

Op de voorjaarsvergadering, die op 8 juni 1963 in Assen werd gehouden, doet de voorzitter, ir. G. Smit, het voorstel om als kerkvoogdijen z.g. werkverbanden te gaan vormen om elkaar te kunnen helpen en voor te lichten.

Ds. L.A. de Groot uit Vries houdt op deze bijeenkomst een inleiding over de onkerkelijkheid. Hij belicht diverse oorzaken die in de provincie Drenthe leiden tot een toename van de onkerkelijkheid. Hij wees op de dynamiek van de hedendaagse samenleving, de veranderende gezinsomstandigheden en het feit, dat kerkelijke en niet strikt kerkelijke functies de kerk zijn ontvallen of ontnomen.

Ledenregistratie

Tijdens de najaarsvergadering van 14 november 1964 in Diever, hield de heer A.L. Yska, de directeur van de SMRA, een inleiding over het werk van de Stichting Mechanische Registratie en Administratie (SMRA) ten dienste van de Nederlandse Hervormde Kerk. In 1965 wordt vergaderd in Nieuw-Buinen. Een aantal kerkvoogdijen zegt af in verband met de vrije zaterdag die landelijk is ingesteld.

Andere kerkvoogdijen geven aan niet te komen omdat Nieuw-Buinen niet centraal ligt. Het verslag van deze vergadering vermeldt geen actuele zaken.

Zoals al eerder gesignaleerd, gaan steeds meer hervormde gemeen- ten over naar het systeem van de vrijwillige bijdragen, die sinds 1974 door veel gemeenten onder naam Actie Kerkbalans wordt gevoerd. Zij doen dat omdat de hoofdelijke omslag in de praktijk niet meer werkt. In toenemende mate verzetten gemeenteleden zich tegen deze op te leggen aanslag. Geprobeerd wordt de gemeenteleden ertoe te bewegen een vrijwillige bijdrage te geven, waarvan zij de hoogte zelf kunnen vaststellen op basis van hun eigen verantwoordelijkheid jegens de kerkelijke gemeente waarvan ze deel uitmaken. Het is een vrijwillige bijdrage, maar geen vrijblijvende zaak!

Logo VVK sinds 1961.

Een halve eeuw Vereniging van Kerkvoogdijen

In mei 1968 wordt in de vergadering een voorstel op tafel gelegd om de jaarlijkse contributie voor de Vereniging gedurende 3 jaren met de helft te verhogen, opdat in Dordrecht een nieuwe huisvesting kan worden gekocht, waarvan de kosten f 100.000 bedragen. Het bureau op de bovenverdieping van het kerkkantoor van de hervormde gemeente Dordrecht was te klein geworden. De Vereniging die in 1970 haar 50 jarig-bestaan hoopt te vieren, zou graag een jubileumgeschenk van haar leden ontvangen, namelijk financiën om daarmee een eigen kantoorpand te kunnen aankopen. Dankzij de medewerking van circa 70 pct. van de leden is dit gerealiseerd, met als gevolg dat in de zomer van 1969 het aangekochte kantoorpand aan de Ferdinand Bolsingel 119 te Dordrecht in gebruik werd genomen. De dienstverlening ook aan onze Drentse kerkvoogden kon daarmee een stuk verbeterd worden.

In de vergadering van 16 november 1968 kwam het voorstel voor een verhoging van de afdelingscontributie aan de orde. Tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van de afdeling is de situatie zo dat de koffie door het afdelingsbestuur wordt aangeboden, maar dat de lunch door de kerkelijke gemeenten betaald moet worden. De locaties voor onze ledenvergaderingen worden meestal door de kerkvoogdijen gratis aangeboden. Daarvoor past ons een woord van veel dank. Deze wijze van opereren heeft zo zijn voordelen. Jarenlang was het niet nodig de contributie voor de lokale afdeling te verhogen. Maar dat is nu niet meer vol te houden. Vandaar dat de vergadering voorgesteld wordt de contributie te verhogen, waarmee men geheel akkoord ging.

De jaren zeventig

Van HO naar VB

Wat in de jaren zestig reeds in gang werd gezet, liep in de zeventiger jaren op zijn eind. De hoofdelijke omslag, waar tijdens vrijwel alle vergaderingen van de afdeling Drenthe opmerkingen over werden gemaakt, liep ten einde. Het werd nog niet officieel opgeheven maar geen enkele gemeente maakte er nog gebruik van. Het systeem van de vrijwillige bijdragen had het pleit beslecht voor een vriendelijker benadering van de gemeenteleden in het kader van hun geefpatroon aan de kerkelijke gemeente. Maar of nu de geldwerving plaats vindt via de hoofdelijke omslag of door middel van de vrijwillige bijdrage, maakt voor de kerkvoogdijen niet zoveel uit. Men blijft zich zorgen maken over het gelijke tred houden van de inkomsten met de uitgaven.

De begroting van de landelijke kerk

Op 13 november 1971 houdt de afdeling haar najaarsvergadering te Borger. De plaatselijke predikant, ds. J. Terpstra, vertelde over de nieuwe opzet van het gemeentewerk in Borger. De grote kerkenraad werd onderverdeeld in secties, die zowel gezamenlijk als afzonderlijk vergaderen. Elk sectie heeft als adviseur de predikant of de hulpprediker.

Tijdens de middagvergadering hield de heer W.J. Brombacher, werkzaam bij de Generale Financiële Raad, een inleiding over de quotisatieregeling, het collectieplan en de restitutieregeling die destijds gold. Ook werd gesproken over de generale kas en de SMRA, die in 1970 en 1971 in grote financiële problemen verkeerde.

Kerkvoogden allerlei

De voorjaarsvergadering van de afdeling was op 9 mei 1974 in Assen. Op deze bijeenkomst, waarbij diverse kerkvoogdelijke zaken aan de orde kwamen, waren 40 kerkvoogden aanwezig. In eerste instantie werd stil gestaan bij de invoering van de onroerend goedbelasting, die in de meeste gemeenten in Drenthe per 1 januari 1975 werd ingevoerd. Er werd ingegaan op de grondslagen, de waarde die aan een onroerend goed kan worden toegekend en de oppervlakte van het onroerend goed.

Verder kwamen de zuiveringschap- en waterschaplasten aan de orde. Voor wat betreft de waterschaplasten moesten voor eventuele vrijstelling de kerkvoogdijen zelf contact opnemen met de waterschappen.

Voormalig kerkgebouw "het Anker" van de protestantse gemeente te Assen, dat inmiddels gesloopt is.

Voorts werd aandacht besteed aan de 2 pct. ontwikkelingssamenwerking waarover in Hervormd Nederland veel te doen is. De voorzitter vatte de discussie samen door te stellen dat het voor veel mensen een dilemma is. Naast de 2 pct. ontwikkelingssamenwerking liggen er nog voldoende mogelijkheden voor ieder die geven wil aan zending en werelddiaconaat.

Tenslotte werd over de financiën van de kerk gesproken en in het bijzonder die van de SMRA. De SMRA, die naast de bijdragen van de gemeenten die van de diensten van de SMRA gebruik maken, gefinancierd werd uit de Generale Kas. De totale baten van de kas bedroegen in 1973 f 4.291.482 waarvan, volgens een synodebesluit, f 1.000.000 bestemd is voor de SMRA. De tendens in de vergadering was toch wel dat men hoopte dat de bijdrage voor de Generale Kas niet zou worden opgetrokken, omdat de SMRA veel geld opslokte.

Het geld dat naar Den Haag gaat

Tijdens de najaarsvergadering, die op 16 november 1974 werd gehouden en door 60 kerkvoogden werd bijgewoond, stond het geld dat naar Den Haag gaat, centraal. In het morgengedeelte werden diverse huishoudelijke zaken afgedaan. Vervolgens sprak ds. J.

Verdonk uit Westerbork de vergadering toe over het onderwerp "Geloofwaardigheid van de kerk". Hij staat stil bij de veranderingen die in de kerk aan de gang zijn, namelijk het verlies van invloed, de vervreemding, de rol van de traditie, het exclusieve denken en de polarisatie.

Na de lunch houdt de heer C.D. Hamelink, secretaris van de Generale Financiële Raad, een inleiding over de diverse gelden die naar Den Haag stromen, namelijk de bijdragen aan de Kas voor de predikantstraktementen en –pensioenen, de Generale Kas en het quotum. De heer Hamelink gaat in op de structuren van de gemeenten (grote en kleine gemeenten en de groei die bepaalde gemeenten meemaken). Het is een samenspel van pastoraat en geldwerving.

Als er in de gemeente gewerkt wordt, is er geld. Kerkvoogden hebben hierbij een belangrijke taak en kunnen daarbij als volgt handelen:

- is er alles uitgehaald wat redelijkerwijs mogelijk is? (denk aan adviezen van de commissie geldwerving);
- bij hoofdelijke omslag (kerkelijke belasting) ook de doopleden erbij betrekken;
- uniformiteit in heffing;
- goed advies geven aan leden en betalers over belastingfaciliteiten;
- bij wanbetalers er op uitgaan en de kerkenraad hierbij betrekken;
- meerjarenplannen opstellen van inkomsten en uitgaven;
- met diaconie in gesprek gaan. Niet in de sfeer van overheveling van gelden, maar van samen nagaan wat gezamenlijk kan;
- de mogelijkheden benutten om regionale verbanden aan te gaan.

Verplichte heffing Generale Kas bij doopleden?

Op de najaarsvergadering die op 20 november 1976 in Kolderveen plaatsvindt, brengt het hoofdbestuurslid, mevr. dr. J.J. Hogewind-de Nijs, uitvoerig verslag uit van hetgeen in de vergadering van het hoofdbestuur aan de orde was geweest. De vergadering spreekt haar bezorgdheid uit over het verzoek van de Generale Financiële Raad om in het vervolg op vrijwillige basis ook de doopleden te benaderen voor de Generale Kas bijdrage. Nu is het nog vrijwillig, maar straks wordt dit aan gemeenten opgelegd, zo vreest de vergadering. Mevr. Hogewind zal de mening van de afdeling Drenthe in het hoofdbestuur naar voren brengen.

In het middagedeelte van de vergadering houdt de heer W. Poot, adjunct-directeur van de SMRA, een inleiding over de landelijke ledenregistratie. Hij wijst er op dat dit geen zaak is van de SMRA, maar dat de generale synode op 16 maart 1976 besloten heeft dat alle leden van de Nederlandse Hervormde Kerk bij de SMRA geregistreerd moeten worden.

Langer dan een halve eeuw kerkvoogd

In het februarinummer 1977 van "De Kerkvoogdij" is een publicatie opgenomen waarin wordt meegedeeld dat de heer J.W. Pol uit Ruinerwold 54 jaar kerkvoogd is. Zijn hele leven woonde hij op de boerderij aan de Dokter Larijweg 176 te Ruinerwold. Naast boer en kerkvoogd vervulde hij vele functies, zoals raadslid, wethouder, waterschapsontvanger en bestuurslid van de zuivelfabriek.

Sinds de Reformatie had de hervormde gemeente Ruinerwold pachten liggen op boerderijen en woningen. In een speciaal pachtboek hield de heer Pol dit bij. Op de ene boerderij ligt een roggepacht van 1 spint (7,5 liter) en een halve Kop Nieuwe Maat (0,5 liter); op die boerderij één van een Schepel rogge (30 liter) en weer een andere heeft een boter- en wijnpacht. Alleen werd de pacht niet meer in natura betaald. De kerkvoogdij nam genoegen met een klein bedrag in geld.

Kerkvoogd Pol heeft de tijd meegemaakt dat de pacht volledig de lasten van de hervormde gemeente dekte. Tot aan de dertiger jaren leefde de predikant van de opbrengsten van de pastoralia. De heer Pol is van mening dat de kerk goederen moet houden als reserve. Met het innen van gelden had hij nooit problemen. Niet met de pacht en ook niet voor de generale kasbijdrage die eerst f 0,25 bedroeg. "De mensen deden dat. Maar er stak wel iets achter dat kwartje voor de Generale Kas. Wie dat nooit betaald had, kreeg als het nodig was, later geen geld van de diaconie", aldus de heer Pol.

Draaginsignes bij jubilea

Sinds 1977 geeft de Vereniging aan plaatselijke functionarissen draaginsignes uit, (kosters, organisten, administratieve medewerkers) die 25 jaar (zilver) of 40 jaar (goud) of langer werkzaamheden voor de hervormde gemeenten hebben verricht.

De eerste gouden insignes werden aan twee Drentenaren toegekend. Namelijk aan Hillechina Bouwina Wilhelmina Trip te Nieuw-Buinen, 50 jaar organiste en aan Roelof Barkhof te Westerbork, 50 jaar koster.

Predikantspensioenen en nieuwe quotisatieregeling

Tijdens de najaarsvergadering, die op 17 december 1977 in Dalen werd gehouden en door 71 personen werd bezocht, werd, na afdoening van een aantal huishoudelijke zaken, aandacht besteed aan het 700-jarig bestaan van Dalen. Vervolgens werd de gerestaureerde kerk van Dalen bezocht.

In het middagedeelte van de vergadering sprak de heer Th. L. van Hazel, secretaris van het hoofdbestuur, over de predikantspensioenen en de nieuwe quotisatieregeling. Beide onderwerpen leidden tot een uitgebreide discussie.

Boerderij wordt kerk

De kerkvoogdij van de hervormde gemeente te Hoozeveeën was van plan om een boerderij aan te kopen voor het opzetten van een kerkelijk centrum. Dat moest komen op de plaats waar toen de boerderij was gelegen in de nieuwbouwwijk "de Weide". Het kerkelijk centrum moest plaats bieden aan 250 personen en daarnaast beschikken over vier vergaderruimten en een woning voor de predikant of voor de koster van het kerkcentrum. De verbouwing zou ruim f 1 miljoen kosten. Dat geld moest opgebracht worden door de gehele gemeente die voorjaar 1979 uit vijf wijken bestond.

In de nieuwe wijk "de Weide" zou deze boerderij zeker opvallen qua stijl en bouw, Verwacht werd dat de gemeenteleden zich snel in deze kerkboerderij zouden thuis voelen. In deze kerkboerderij heeft de afdeling Drenthe op 11 december 2004 haar 75-jarig jubileum gevierd.

Pastorale voorziening voor afgelegen buurten

Het breed moderamen van de provinciale kerkvergadering van Drenthe berichtte in het najaar van 1979 aan het breed moderamen van de generale synode dat gemeenten met afstandsevangelisaties moeilijkheden ondervinden bij het zoeken naar voorgangers met preekbevoegdheid. In de toenmalige hervormde kerkorde was iets geregeld voor predikanten die in feite met hetzelfde probleem te kampen hadden. Dat waren bijvoorbeeld de streekgemeenten die een bepaalde hoek van een regio moeilijk konden verzorgen. Het was toen mogelijk dat in zulke gevallen een theologisch student of een ontwikkeld lidmaat voor maximaal vijf jaar preekbevoegdheid kreeg om ter plaatse voor te gaan. Drenthe vond dat wanneer dit voor streekgemeenten kon, dit ook voor afstandsevangelisaties moest gelden.

Maar het breed moderamen van de generale synode stemde hier niet mee in. Het wilde wachten op de uitslag van een studiecmissie die zich met deze problematiek bezig hield, waarna het verzoek van de afdeling Drenthe andermaal in beraad komt.

50 Jaar afdeling Drenthe

Op 15 december 1979 werd in Beilen aandacht besteed aan het 50-jarig jubileum van de afdeling Drenthe. Na afdoening van huishoudelijke zaken stond de voorzitter stil bij de voornaamste onderwerpen waarmee de afdeling zich de afgelopen 50 jaar had bezig gehouden. Onderwerpen als brand- en stormverzekeringen, het benoemen van een orgelstemmer voor geheel Drenthe, het oprichten van een centraal incassobureau voor nalatige betalers, het instellen van een controle op de administraties, de nieuwe kerkorde, subsidiëring van het jeugdwerk en de bijdrage van de burgerlijke gemeente voor de schoolcatechisaties, kwamen gedurende die 50 jaar regelmatig aan de orde.

Verder staat de voorzitter stil bij de plaats van de kerkvoogd in de gemeente, die nog steeds een bijzondere is.

Met dankbaarheid constateert hij dat in deze gehele periode er een goede sfeer heerst, zowel bij het bestuur als bij de ledenvergaderingen. Hierna begaf het

Pauluskerk (voormalige gereformeerde kerk) Beilen.

gezelschap zich naar de kerk van Beilen waar de predikant van Beilen een korte wijdingsdienst hield.

Na gebruik van de koffietafel werd in de middagvergadering gesproken over de monumentenwacht, waarna een zeer geanimeerde discussie volgde.

Predikantsplaatsen te slapen gelegd

In haar jaarverslag van 1979 schrijft de provinciale kerkvergadering van Drenthe dat het tijd wordt dat er kerkordelijke regelingen komen, dat het al dan niet bestaan van een hervormde gemeente niet langer wordt bepaald door de instelling van een predikantsplaats (parttime dan wel fulltime). Van de in totaal 62 gemeenten met 78 predikantsplaatsen die Drenthe rijk is, is er in 16 gemeenten een noodvoorziening getroffen door gebrek aan financiële middelen. Als gemeenten niet langer in staat zijn de kosten verbonden aan de bezetting van een predikantsplaats op te brengen, dan wordt er een predikant met beperkte werktijd beroepen of wordt er een nieuw pastoraal verband met een naburige gemeente tot stand gebracht. Het zag er naar uit dat er in Drenthe steeds vaker noodvoorzieningen getroffen zouden moeten worden.

“Predikantsplaatsen worden niet opgeheven, maar te slapen gelegd, zoals dat heet. Ze zullen nooit weer wakker worden, in die zin, dat de financiën voor de bezetting ervan op tafel zullen komen”, aldus het jaarverslag.

Maar al was de predikantsplaats te slapen gelegd, het gemeentewerk vond toch voortgang. De Drentse kerkvergadering was daarom van mening dat een mondige gemeente zelf moest kunnen bepalen hoe zij aan het “gemeente-zijn” gestalte wil geven binnen het verband van de Nederlandse Hervormde Kerk, aldus een publicatie in “De Kerkvoogdij” van januari 1981.

De jaren tachtig

Beleidsplan in hervormd Emmen

Een werkgroep binnen de hervormde gemeente Emmen, bestaande uit gemeenteleden aangevuld met ambtsdragers, ging in het najaar van 1980 aan de slag om een prognose op te zetten voor de nabije toekomst. Aan de hand van cijfers en gegevens vanuit de afgelopen jaren, zou men proberen een beleidsplan te maken dat als richtsnoer kon dienen voor de kerkelijke arbeid in Emmen.

Van de werkgroep werd verwacht dat ze niet alleen kwam met een duidelijk omliggende toekomstvisie, maar ook een antwoord zou geven op de vraag of de enkele jaren geleden doorgevoerde financiële decentralisatie (het zo zelfstandig mogelijk opereren van de afzonderlijke wijkgemeenten) in Hervormd Emmen wel een goed uitgangspunt van kerkelijk beleid was geweest. Ook een prognose van de leeftijdsopbouw in de komende jaren was van groot belang, waarbij de vraag gesteld zou worden hoe jonge mensen actief bij het kerkenwerk betrokken konden worden.

Emmen herziet tarieven

Het college van kerkvoogden van Emmen heeft de vergoeding voor trouw- en rouwdiensten gewijzigd en tevens tariefdifferentiatie ingevoerd tussen zij die wel en zij die

niet bijdragen aan de gemeente. De kerkvoogdij vraagt een minimumbijdrage van f 60 in het kader van de jaarlijkse actie Kerkbalans. Voor een trouwdienst bedragen de kosten f 175 indien één of beide partners deze f 60 betalen. Is dat niet het geval, dan wordt f 350 berekend.

Bij begrafenissen of crematies worden geen kosten berekend, wanneer de overledene f 60 of meer per jaar bijdroeg. Was dat niet het geval, dan wordt voor een begrafenis f 250 en voor een crematie f 350 in rekening gebracht.

In bijzondere gevallen kan in overleg met de predikant van deze regels worden afgeweken, aldus een bericht in "De Kerkvoogdij" van november 1982.

Kerkelijk kunstbezit

Tijdens de voorjaarsvergadering van 22 april 1982 te Westerbork, waar 66 kerkvoogden aanwezig waren, hield de directeur van de Stichting Kerkelijk Kunstbezit, de heer dr. G.A. Wellen, een inleiding. Hij vertelde dat in 1974 door vijf protestantse kerkgenootschappen deze stichting is opgericht om onder meer inbreng te hebben vanuit de protestantse wereld in het museum voor kerkelijke kunst, het Catharijneconvent, aandacht te geven aan de inventaris van protestantse kerken, uit bezorgdheid dat in deze tijd van vernieuwingsdrang waardevolle voorwerpen uit de kerken verdwijnen.

Daarvoor is een inventarisatie van de bezittingen per provincie nodig die door deskundigen moet worden verricht. De bedoeling is dat er in iedere provincie een commissie komt, waarvan de leden gevraagd worden door de provinciale colleges van toezicht.

De commissie bemiddelt bij de plaatselijke kerkvoogdijen voor de inventarisatie, is verantwoordelijk voor de financiën en moet ook subsidies zien te verwerven voor de inventarisatie. De kosten komen ongeveer op f 100 per kerk.

60 Jaar organist

Op 30 januari 1985 was het 60 jaar geleden dat mevr. J.G. Nijhof-Gijlers organiste werd van de hervormde gemeente te Schoonebeek. Ter gelegenheid daarvan werd haar een receptie aangeboden, waarbij zij een klapper mocht ontvangen met als inhoud de 60-jaren organistschap te Schoonebeek. Verder ontving zij ook het gouden draaginsigne van het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen.

Kerkbalans gaat verder dan geldwerving alleen

De Hervormde Commissie Geldwerving, vertegenwoordigd door haar voorzitter, ds. J.A.G. van Zanten en secretaris ds. W.H. den Ouden, was vanaf het begin van de jaren tachtig begonnen met het houden van een aantal voorlichtingsbijeenkomsten via het intermediair van de provinciale afdelingen van de Vereniging van Kerkvoogdijen. In 1987 was de afdeling Drenthe aan de beurt en in het najaar van 1987 werd een drietal bijeenkomsten gehouden.

"Aanvankelijk dachten wij dat voorlichtingsavonden in Drenthe niet zo nodig waren, omdat wij meenden dat Kerkbalans bij de colleges van kerkvoogden in Drenthe voldoende bekend zou zijn, maar wij hebben ons daarin vergist", zo vertelden vertegenwoordigers in Drenthe na afloop van de laatste bijeenkomst op 29 oktober 1987 te Ruinen.

*Kerkgebouw
hervormde
gemeente
Havelte.*

Enkele actuele zaken

Tijdens de jaarvergadering die op 12 november 1988 in Zuidlaren werd gehouden, hield de secretaris van het hoofdbestuur van de VVK, de heer Th. L. van Hazel, een inleiding die door 63 personen werd bijgewoond.

De heer Van Hazel stond stil bij de SILA, de Stichting Interkerkelijke Leden Administratie, die in het kader van de afkoop van de verplichtingen van de overheid jegens de kerkgenootschappen werd opgericht. Het doel was het helpen opzetten van ledenregistraties in de aangesloten kerken nu binnenkort de hulp van de overheidsbevolkingsregistratie zou verdwijnen en het muteren van de adreswijzigingen die SILA later van de overheid zou gaan ontvangen.

Om die laatste gegevens bij de gemeenten te krijgen, heeft de Nederlandse Hervormde Kerk in de SMRA een landelijke ledenregistratie opgezet.

In de Tweede Kamer wordt de druk op de regering groter om af te zien van verdere levering van gegevens, wanneer dit alleen de hervormde gemeenten betreft. "Dankzij het complete en geavanceerde systeem van de SMRA" zijn ook andere oplossingen mogelijk. Maar die leiden tot grotere medewerking van de plaatselijke gemeente. Zou het onverhoopt nodig zijn, dan kan onze kerk de door velen gewaardeerde centrale ledenadministratie handhaven, aldus de heer Van Hazel.

60-jarig jubileum

Tijdens een feestelijke bijeenkomst werd de najaarsvergadering van de afdeling Drenthe op zaterdag 11 november 1989 in d'Olthof van de hervormde gemeente te Zuidwolde gehouden. De voorzitter van het college van kerkvoogden van Zuidwolde, de heer H. Dekker, die als gastheer optrad, deed een aantal mededelingen over het reilen en zeilen van de kerkelijke gemeente.

Na de pauze werd het woord gegeven aan ds. A.W. Kranenburg, hervormd predikant te Hoogeveen, die vanuit zijn functie van visitator een aantal zaken belichtte. Hierna volgt de lunch waarna de tweede secretaris van het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen, de heer mr. B. van den Broek, een betoog hield over het onderwerp "Waar komen de kerkvoogdijen in de naaste toekomst voor te staan?". Na dit betoog bleef het gezelschap nog even bijeen om aandacht te besteden aan dit belangrijke jubileum voor de afdeling Drenthe.

De jaren negentig

De veranderingen die zich in het voorafgaande decennium hadden ingezet, werden in de jaren negentig voortgezet. Het proces van Samen-op-Weg, het proces van hervormden en gereformeerden om tot kerkvereniging te komen waarbij later de lutheranen zich aansloten, nam grotere vormen aan. Voor de kerkgenootschappen kwam in 1991 een officieel einde aan het recht op informatie dat zij bij de Belastingdienst hadden voor het opvragen van het inkomen van hun leden. Een nieuwe kerkorde had dit fusieproces tot gevolg.

De financiën van de Nederlandse Hervormde Kerk

In de najaarsvergadering, die op 10 november 1990 in Borger werd gehouden, werd uitvoerig stil gestaan bij het standpunt van het hoofdbestuur van de VVK in het kader van bestuur en beheer. Mevrouw M.W. Volders, die voor de afdeling Drenthe zitting heeft in het hoofdbestuur, deed dit op een heldere en overtuigende wijze. Daarbij kwam naar voren dat het standpunt van het hoofdbestuur kon rekenen op een grote mate van instemming van leden van de afdeling Drenthe.

Na de lunchpauze hield de heer R. Dekker, die dit jaar als directeur van de Generale Financiële Raad van de Nederlandse Hervormde Kerk was benoemd, een inleiding over de financiën van de kerk. Aan de hand van verschenen cijfers van het KASKI, bracht hij tal van gegevens over de Drentse situatie in beeld.

Het werk van de SBKG

Op 9 november 1991 werd de jaarvergadering in Ruinerwold gehouden. De voorzitter van de afdeling Drenthe, de heer J. Kloosterman, mocht ruim 130 personen verwelkomen. Zij vertegenwoordigen 41 kerkvoogdijen van de 64 kerkvoogdijen die aangesloten zijn (65 pct.).

Na afdoening van een aantal huishoudelijke zaken, kreeg de heer H.W. Wiegman, bouwkundig medewerker van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen van Groningen, het woord. Hij gaf een exposé van de diverse subsidieregelingen inzake onderhoud en restauratie van kerkgebouwen, waarvan diverse gemeenten in Groningen, met succes gebruik maken.

Beleid en bezuiniging van bovenplaatselijk apparaat

De afdeling hield op zaterdag 28 november 1992 haar jaarvergadering in de Opstandingskerk van Assen. Na de opening door de voorzitter van de afdeling, kreeg de

voorzitter van het college van kerkvoogden van Assen, mevrouw E.L. Lindenhovius-Zijderveld, het woord. Zij gaf een beknopte schets van de organisatie van de hervormde gemeente Assen.

Hierna houdt de heer J. van Vliet, tweede secretaris van het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen, een inleiding over het onderwerp: "Beleid en bezuiniging" van het bovenplaatselijk apparaat van de Nederlandse Hervormde Kerk.

De Vereniging van Kerkvoogdijen, die in 1991 een enquête had gehouden onder haar leden over de ontwikkelingen op plaatselijk vlak, lichtte een aantal cijfers over de Drentse situatie toe. Mede naar aanleiding van de gepresenteerde analyse door de vereniging van deze enquête, kwam de synode in het voorjaar van 1992 met de nota "Kiezen en delen", die in november door de synode werd aanvaard. Het hoofdbestuur heeft zich in positief-kritische zin over deze nota uitgelaten. Positief omdat de nota vertrouwen oproept. Omdat uit het stuk blijkt dat men werkelijk het roer om wil gooien en kritisch op punten van fasering van het plan en de hardheid van de voorstellen.

Tenslotte deelt de heer Van Vliet nog mee dat het beleid van het hoofdbestuur erop gericht is er aan mee te werken dat het gemeentelijk quotum de komende jaren in nominale zin wordt verlaagd.

Kerkgebouw hervormde gemeente Gieteren.

Na de daarop volgende discussie en de lunch, hield ds. H.A. van Til, secretaris van de Hervormde Commissie Geldwerving, een inleiding over de plaatselijke geldwerving.

Beheer in de toekomst

Tijdens de afdelingsvergadering die op 20 november 1993 in het Aikes Tallenhuis in Schoonebeek werd gehouden, waarbij 74 personen aanwezig waren, hield de directeur van de Vereniging van Kerkvoogdijen, de heer F.G. Szabó, een inleiding over het kerkvoogdelijk beheer in de toekomst. Hij deed dat naar aanleiding van de ontwerpkerkordes die in het najaar van 1992 gereed was gekomen. De heer Szabó schetst in zijn betoog de trends en ontwikkelingen van de laatste jaren in de Nederlandse Hervormde Kerk. Een levendige discussie ontwikkelde zich daarop, waarbij meerdere onderwerpen aan de orde kwamen. Zo werd de naam "kerkrentmeester" nogal bekritiseerd, maar ook "kerkvoogd" is wel eens bevoogdend uitgelegd. Waar houdt de bevoegdheid van kerkrentmeester op en waar gaat die over in die van de kerkenraad? Het grensgebied is moeilijk te bepalen. De Provinciale Kerkvergadering (straks de Algemene Classicale Vergadering) kan een bindende uitspraak doen.

Hoe moet de nieuwe kerk er volgens de VVK uitzien?

Op 25 november 1995 werd de jaarvergadering in Havelte gehouden, waarbij 85 personen aanwezig waren die 35 gemeenten vertegenwoordigden. De voorzitter, de heer J. Clements, opent de vergadering en staat enkele ogenblikken stil bij de jubileumviering die het hoofdbestuur van de Vereniging van Kerkvoogdijen op 4 november 1995 ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de VVK in "Orpheus" te Apeldoorn hield. Ruim 600 kerkvoogden waren daarbij aanwezig.'s Morgens werd er een vierend gedeelte gehouden in de Grote Kerk aan de Loolaan die werd geleid door ds. H.J.J. Radstake. Daarna volgde onder leiding van prof. drs. A. Dek een forumdiscussie over het onderwerp "Heeft de kerkvoogd in de 21ste eeuw (n)iets te doen?".

Het hoogtepunt was de uitreiking van het gedenkboek van 75 jaar VVK met als titel "In dienst van de Kerk", waarvan de voorzitter van de VVK het eerste exemplaar uit de synodepreses, ds. W. Beekman, overhandigde.

Daarna houdt de heer H.W. Wiegman, directeur van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen van Groningen-Drenthe (SBKGD) een inleiding over het werk en de mogelijkheden van de SBKGD. Na de hierna volgende lunch hield mr. B. van den Broek, secretaris van het hoofdbestuur van de VVK, een inleiding over de vraag hoe naar de mening van de VVK de nieuwe kerk die straks gaat uitstaan er uit moet zien.

De uitgangspunten van de VVK zijn dat gemeente daarin een centrale plaats behoort in te nemen en dat het college van kerkrentmeesters niet ondergeschikt is aan de kerkenraad, maar binnen het werkterrein van de kerkenraad een eigen positie inneemt. Maar de neiging bestaat, aldus de heer Van den Broek, om het college van kerkrentmeesters niet die positie te geven die het college van kerkvoogden sinds de kerkordewijziging van 1991 heeft. Ook het bovenplaatselijk toezicht wordt flink afgezwakt en zal meer adviserend worden, zo besluit de heer Van den Broek.

Kerkgebouw protestantse gemeente Smilde.

Gebouwenbeleid in perspectief

De jaarvergadering vond op 8 november 1997 in Smilde plaats, waar de voorzitter van de afdeling, de heer J. Clements, 85 personen mocht verwelkomen. Met als thema "Gebouwenbeleid in perspectief- Hoeksteen of molensteen" hield drs. F.Z. Ort uit Dieren, die naast gemeentepredikant ook lid van de Bouw- en Restauratiecommissie was, een inleiding. Hij stelt daarbij dat de gemeente geen specifiek gewijde ruimte nodig heeft, want wijding is daar waar het Woord verkondigd wordt en de sacramenten worden bediend. Een gemeente heeft een aantal kerntaken. Zij dient een getuigenis te geven van haar verstaan van de Schrift in haar omgeving en de tijd. Daar moet zij mogelijkheden scheppen om te kunnen "vieren" (liturgie), te "leren" (catechese), te "dienen" (diaconaat) en te "ontmoeten" (gemeenschap).

Het is aan de plaatselijke gemeente om haar accenten in dat getuigenis te leggen. Waar legt de gemeente haar accenten? Bij diverse accenten zal een verschillend gebouw nodig zijn.

Het beschikken over een monumentaal gebouw heeft een meerwaarde, want de daarin aanwezige kunstvoorwerpen verwijzen naar eerdere generaties, naar de Schriften. De plaats van een historisch gebouw in het hart van een wijk, dorp of stad is een teken van de aanwezigheid van de gemeente (getuigenis). Maar een monumentaal kerkgebouw heeft

ook nadelen omdat er vaak te weinig nevenruimten zijn die effectief gebruikt kunnen worden, terwijl de monumentale inrichting een vernieuwing van de liturgie verhindert, aldus ds. Ort.

Na de lunchpauze houdt de heer F.J. Noya, buitendienstmedewerker werkzaam bij de Stichting Kerkelijk Geldbeheer (SKG), een inleiding over het werk van de SKG. De stichting stelt zich ten doel de kerkelijke geldmiddelen tegen gunstige voorwaarden te lenen aan kerkelijke gemeenten, waardoor het rentevoordeel ook weer ten gunste van de gemeenten komt. Onder het motto "Geld van de kerk, voor de kerk" verleent SKG aan vele gemeenten haar diensten waardoor zij financieel veel gunstiger uitkomen dan wanneer men naar een andere willekeurige bank zou gaan, aldus de heer Noya.

Dienstverlening aan gemeenten

Tijdens de jaarvergadering die op zaterdag 20 november 1999 in het dienstencentrum van de gereformeerde kerk van Hollandscheveld plaats vindt, houdt de heer W.J.J. Boot, lid van het dagelijks- en hoofdbestuur van de VVK een inleiding over de relatie in de praktijk tussen de plaatselijke gemeenten en de regionale dienstencentra. Hij zet het standpunt het hoofdbestuur uiteen in het kader van de nauwere samenwerking van de landelijke en regionale dienstencentra van de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland. In veel plaatselijke gemeenten, en dat is met name bij de gereformeerde kerken het geval, wordt het contact van de landelijke kerken beschouwd als bemoeizucht, toezicht en controle. En ondanks het feit dat het oude toezicht zoals dat in Nederlandse Hervormde Kerk werd uitgeoefend, afgezwakt is naar toezien en advies, wekt dit bij menige kerkvoogd en lid van een commissie van beheer de nodige wrevel op.

Sommige regionale dienstencentra gaan in het kader van vorming en toerusting van ambtsdragers cursussen geven aan kerkvoogden en leden van de commissie van beheer, terwijl de VVK over een zeer gedetailleerde Handleiding ten dienste van kerkvoogden beschikt waarin alle onderwerpen genoemd worden waarmee kerkvoogden dagelijks te maken hebben. Deze houding van de landelijke kerk spoort ook niet met de opvatting dat wat plaatselijk kan, plaatselijk ook moet gebeuren. Verder staat de heer Boot stil bij de praktische uitoefening van het toezicht zoals het bedoeld is. Wanneer de controle op de gemeentelijke jaarrekening op een eenvoudiger wijze wordt ingericht, dan kan op de wat langere termijn het regionaal dienstencentrum worden omgevormd tot een vraaggestuurde leverancier van gewenste diensten en gemotiveerde en flexibele dienstverleners.

De VVK, die in eerste instantie een klankbord voor haar leden is, kan als belangenbehartigingsorganisatie het beleid van de Kerk beïnvloeden. Zij doet dat ook. Maar ook de gemeente kan hieraan haar steentje bijdragen, namelijk via de ambtelijke vergaderingen. Zorg er voor dat uw kerkenraad goed in de classis vertegenwoordigd is, want vandaar uit wordt de generale synode gevormd, die tenslotte eindverantwoordelijk is voor het te voeren beleid van de landelijke kerk, aldus de heer Boot, waarna afdelingsvoorzitter de heer J. Clements hem hartelijk bedankt voor deze inleiding.

De overgang naar de 21ste eeuw

De jaren na 2000 liggen nog vers in ons geheugen. Door de besturen van de kerken wordt hard gewerkt aan het samengaan van de Nederlandse Hervormde Kerk met de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden.

Ook bij de besturen van de Vereniging van Kerkvoogdijen (VVK) en het Landelijk Verband van Commissies van Beheer van Gereformeerde Kerken in Nederland (LVCB) zijn met elkaar in gesprek over een nauwere samenwerking die tenslotte tot een fusie moet leiden, zodra ook de Kerken dat fusiebesluit genomen hebben.

Contact met de leden

In het najaar van 2002 besloot het hoofdbestuur, door middel van het intermediair van de provinciale afdelingsbesturen, een nauwer contact met de leden van de Vereniging van Kerkvoogdijen te gaan onderhouden. Deze vorm van "met elkaar communiceren" is in het voorjaar van 2003 van start gegaan, waarbij de afdeling Groningen, die als pilot fungeerde, zich daarvoor beschikbaar had gesteld.

De opzet is om met kleine groepjes van maximaal 15 á 20 personen het gehele werkveld van de kerkvoogden, dat via een checklist in kaart was gebracht, door te nemen. Dat gebeurde onder het motto: "De VVK komt bij u thuis".

Hiertoe werd een checklist opgesteld die vooraf naar de betreffende colleges van kerkvoogden werd toegezonden. Van de ingezonden checklisten, werd een inventarisatie gemaakt van de uitkomsten gemaakt en deze werden in de vergadering besproken. Het gaat om werkvergaderingen in kleine kring, waarbij men kan luisteren naar elkaars ervaringen, knelpunten en wensen van de leden. Van belang was het intensiveren van de contacten met de leden.

Het provinciaal bestuur van Drenthe besloot in eerste instantie twee avonden per jaar te beleggen. De eerste bijeenkomst vond plaats op 18 november 2003 in de "Voorhof" te Emmen. Het was een zeer geanimeerde bijeenkomst die door 17 colleges uit de regio werd bezocht. De heren H.L. Roth en R.M. Belder van het Centraal Bureau in Dordrecht beantwoordden de vragen die aan de orde kwamen. De daarna volgende bijeenkomsten werden door de heer Belder bijgewoond die de aan de orde gestelde vraagstukken beantwoordde.

Werk aan de winkel

Op zaterdag 13 maart 2004 werd in het zalencentrum Wilhelmina te Beilen de verlate jaarvergadering 2003 gehouden, die als gevolg van ziekte van de heer J. Clements werd geleid door de heer ing. G.J.H. Reudink en vertegenwoordigers van de helft van het aantal hervormde gemeenten in Drenthe mocht verwelkomen.

Mevr. Volders, die tevens voorzitter was van het college van kerkvoogden van de hervormde gemeente Beilen, vertelde enkele bijzonderheden over deze gemeente die met de gereformeerde kerk een federatieve samenwerking is aangegaan. In de hervormde Stefanuskerk, waaraan aan het eind van de ochtendprogramma een bezoek werd gebracht,

Kruiskerk protestantse gemeente Klazienaveen.

is in 1840 een Van Oeckelenorgel geplaatst dat afkomstig was uit Groningen. De koorruimte van de kerk, dat uit 1139 dateert, zal opnieuw worden ingericht.

Na afdoening van een aantal huishoudelijk zaken krijgt de heer H.L. Roth, directeur van het Centraal Bureau van de VVK het woord die een inleiding houdt met als titel "Werk aan de winkel in de plaatselijke gemeente". De vorming van de Protestantse Kerk in Nederland per 1 mei 2004, waarover de afzonderlijke synoden op 12 december 2003 een besluit namen, heeft voor alle gemeenten gevolgen. Door het in werking treden van de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland treedt er een aantal wijzigingen in de kerkelijke structuren op waarmee alle gemeenten te maken krijgen.

De maatregelen die voor 1 mei 2004 genomen moeten worden, hebben vooral betrekking op de samenstelling van de ambtelijke vergaderingen en op de afvaardiging naar meerdere vergaderingen. Verder vraagt de heer Roth aandacht voor de tenaamstelling van de gemeente zoals die in ordinantie 2 van de kerkorde geregeld is. Belangrijk deze tenaamstelling op de juiste wijze in allerlei publicaties weer te geven.

Verder moet de gemeente werken aan een nieuwe plaatselijke regeling, in feite het statuut van de gemeente, waarvan de inhoud gebaseerd is op de nieuwe kerkorde. Verder moeten de bestaande federatieovereenkomsten, waarin de samenwerking is geregeld tussen een hervormde gemeente en een gereformeerde kerk die een brede interkerkelijke samenwerking zijn aangegaan, worden aangepast. Voorts wijst de heer Roth op het beleidsplan waarover iedere gemeente behoort te beschikken en waarbij het college van kerkrentmeesters een belangrijke rol heeft te vervullen, zo besluit de heer Roth zijn inleiding.

Na de lunch werd het programma voortgezet waarbij achtereenvolgens aan de orde kwamen verslag en actuele zaken die in het hoofdbestuur van de VVK zijn behandeld en mededelingen van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen van Groningen-Drenthe. Tenslotte werd afscheid genomen van de heer J. Clements te Havelte die de afdeling Drenthe vele jaren als voorzitter heeft gediend, maar die zich om gezondheidsredenen genoodzaakt zag te bedanken.

75 Jaar afdeling Drenthe

Op 11 december 2004 werd tijdens een bijzondere ledenvergadering aandacht besteed aan het 75-jarig jubileum van de afdeling waaraan elders in deze uitgave een passage gewijd is.

Kerkbalans Nieuwe Stijl: "Verbreden en verdiepen"

Ontwikkelingen gaan verder en ook de Kerk moet met haar tijd mee. Dat is ook bij de geldwerving het geval. Van hoofdelijke omslag (de kerkelijke belasting) werd geleidelijk over gegaan naar het systeem van de vrijwillige bijdrage. Sinds 1974 wordt via de actie Kerkbalans in ongeveer 1.200 hervormde gemeenten en circa 400 gereformeerde kerken de jaarlijks actie voor de inning van de (vaste) vrijwillige bijdrage gehouden.

Maar omdat er al sinds vele jaren sprake is van een teruggang van leden, terwijl de stijging van de vrijwillige bijdragen - die er nog jaarlijks is - onvoldoende is om de kostenstijgingen in de plaatselijke gemeenten te compenseren, is er onderzoek gedaan naar een nieuwe communicatiestrategie.

De resultaten van dit onderzoek zijn zeer gunstig, zo blijkt uit enkele gemeenten waar men het nieuwe systeem onder de naam Kerkbalans Nieuwe Stijl heeft toegepast. Het gaat daarbij om doelen te realiseren, namelijk een verbreding zoeken van het aantal bijdragers. Dat gebeurt o.m. onder de randkerkelijken die geheel niet bijdragen, maar via een bepaalde benadering hen enkele vragen voor te leggen wat de kerk voor de wijk of het dorp betekent en welke plaats het kerkgebouw in deze wijk of dorp inneemt. Dat noemt men "Verbreden". Bij "Verdiepen" gaat het om van de bestaande categorie bijdragers een hogere bijdrage te vragen. Belangrijk is dit per doelgroep aan te pakken, b.v. degenen die minder dan € 50 per jaar geven door middel van een daarop afgestemde brief te gaan benaderen.

Besloten werd om in 2006 via regionale bijeenkomsten die provinciale afdelingen van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB) organiseren, de uitrol van de goede resultaten van Kerkbalans Nieuwe Stijl onder de aandacht van o.m. de kerkrentmeesters te brengen. De eerste van de vele bijeenkomsten die daarna volgden, vond 29 maart 2006 in Smilde plaats.

Omvang Dienstenorganisatie afstemmen op toekomstige ontwikkelingen

Op zaterdag 4 november 2006 houdt de afdeling Drenthe haar najaarsvergadering in "De Hoeksteen", een verenigingsgebouw van de protestantse gemeente van Coevorden dat naast de kerk is gelegen.

Bij de opening staat de voorzitter, de heer ing. G.J.H. Reudink, stil bij een aantal actuele ontwikkelingen die zich in de kerk aan het voltrekken zijn. Het verdwijnen van de negen

regionale dienstencentra, waarvoor vier steunpunten in de plaats komen, is een zaak waaraan ook de afdeling aandacht moet besteden. Dat zal er ongetwijfeld toe leiden dat bestuurders meer bij kerkrentmeesterlijke zaken worden ingeschakeld. Tenslotte kondigde hij aan dat het bestuur van plan is om weer een ronde "De VKB komt bij u thuis" te doen. Hiermee zijn goede ervaringen opgedaan en de behoefte aan goede informatie en adviezen is groot.

Na afdoening van verschillende huishoudelijke zaken, geeft hij het woord aan de algemeen directeur van het Dienstencentrum van de Protestantse Kerk in Nederland, de heer H. Feenstra, die een inleiding houdt over de noodzakelijke reorganisatie van de dienstenorganisatie die afgestemd is op de toekomstige ontwikkelingen in de Kerk.

De heer Feenstra wijst er op dat er twee ontwikkelingen gaande zijn. De eerste is de uitgave van het boekje "Leren leven van de Verwondering", waarbij de kerk een aansprekende en aanstekelijke kerk behoort te zijn die actief bezig is met het uitdragen van de Bijbelse boodschap in deze wereld. Met nieuwe kansen voor vitale vormen van kerk-zijn en waarbij vooral sterk ingezet moet worden op jeugd en jongeren. De andere ontwikkeling is de organisatie aan te passen aan de draagkracht van de gemeenten in verband met de prognose dat het ledental tot 2015 met 25 pct. zal dalen, waardoor de bijdragen uit het quotum ook zullen verminderen. Verder zullen er minder professionals in de gemeenten zijn, zodat dienstverlening op maat van steeds grote betekenis gaat worden.

De Kerk staat voor de uitdaging door, gelet op deze toekomstvoorspelling, een beleid te ontwikkelen waarbij de organisatie zich primair richt op de behoeften en draagkracht van de gemeenten door de organisatie meer flexibel en vraaggestuurd te maken, waarbij met name de huisvestingskosten en overhead drastisch teruggebracht moeten worden.

De heer Feenstra voegt hier aan toe dat het niet de bedoeling is dat voor een centralisatiemodel is gekozen omdat de Protestantse Kerk in Nederland niet centraal geleid kan worden. Het hart van de Kerk klopt in de gemeenten. Omdat het de Kerk ernst is de gemeenten vanuit deze vier steunpunten bij te staan waar dat nodig is, zal er een gemeenteadviseur zijn met het gezicht naar de gemeente.

De heer Feenstra vat de reorganisatieplannen van de Kerk, waartoe de synode begin 2006 besloot als volgt samen:

- het beleid zal erop gericht zijn dat de Protestantse Kerk in Nederland een missionaire kerk is waarbij aan jongeren een topprioriteit wordt gegeven;
- de Dienstenorganisatie moet flexibel zijn, die op hoogwaardig niveau en vraaggestuurd werkt;
- de totale formatie zal afnemen van 390 tot 245 fte's, terwijl het aantal provinciale dienstencentra van 9, wordt gereduceerd tot 4 kleine steunpunten, afgewikkeld moet zijn
- de afname van de dienstencentra wordt gelijk verdeeld over land en regio; en
- het aantal fte's in de regio zal voornamelijk bestaan uit gemeenteadviseurs, aldus de heer Feenstra tijdens de jaarvergadering van 2006.

*Kerkgebouw met
begraafplaats van
de hervormde
gemeente
Gasselte.*

De Solidariteitskas in de praktijk

Op 26 maart 2007 vond de ledenvergadering in Beilen plaats, waar na de behandeling van een aantal huishoudelijke zaken mevrouw E.J. Steensma-Dijk een inleiding houdt over de Solidariteitskas, die nog door menig kerkrentmeester onterecht als quotum wordt beschouwd.

Om de Protestantse Kerk in Nederland te kunnen laten functioneren, is een stukje kerkelijke organisatie nodig, zoals classes, de synode en andere organen. Dat kost geld. Daarvoor moeten alle gemeenten die onder de Protestantse Kerk in Nederland vallen jaarlijks quotum betalen. Maar niet alleen de financiering van het bovenplaatselijk werk, ook de steunverlening aan de gemeenten is een taak van de Protestantse Kerk in Nederland. Daarvoor is een solidariteitskas ingesteld, waarvoor elk belijdend lid jaarlijks een bijdrage moet betalen. Achtereenvolgens behandelt mevrouw Steensma de voorgeschiedenis en het ontstaan van deze kas, het toezicht en toedeling en de besteding van de Solidariteitskas.

Als gevolg van het samengaan van de drie kerken moest gezocht worden naar een gezamenlijke regeling voor de financiering van het kerkenwerk. In een gezamenlijke vergadering van de synoden van de drie kerken van mei 2001 werd besloten te komen tot een gezamenlijke heffingsregeling ter medefinanciering van de kosten van de gezamenlijke bovenplaatselijke organisatie in SoW-verband. Op basis van een rapport "Uniforme quotisatieregelingen en Solidariteitskas, besloot de gezamenlijke vergadering van synoden van november 2002:

- Per 1 januari 2004 een solidariteitsfonds in te stellen onder de naam "Solidariteitskas" en deze uniform toe te passen binnen de drie aan het SoW-proces deelnemende kerken.

- de bestedingen uit deze kas te financieren door een heffing op basis van het aantal belijdende leden per gemeente;
- de plaatselijke gemeenten te adviseren om het tweevoudige van bedoelde heffing te vragen van hun belijdende leden mede ter verhoging van de eigen plaatselijke inkomsten;
- de plaatselijke gemeenten wordt geadviseerd eenzelfde bijdrage te vragen van hun doopliden; en
- de opbrengst van de Solidariteitskas te besteden aan de financiering van de steunverlening aan plaatselijke gemeenten en aan overige doelen met een solidariteitskarakter. De beslissingen op aanvragen om ondersteuning uit de Solidariteitskas worden genomen door een orgaan waarvan de leden door de kleine synode worden benoemd.

Afhankelijk van de aard van de financiële nood, worden subsidies verstrekt: à fonds perdu (een bedrag ineens) of een subsidie die gekoppeld wordt aan de opbrengst van de door de gemeente zelf te houden financiële actie. Ook kan er rentesubsidie worden verstrekt op leningen bij de Stichting Kerkelijk Geldbeheer, of in de vorm van een garantiesubsidie op tekorten van de jaarrekeningen.

Subsidietoezeggingen zijn altijd in omvang (hoogte van het bedrag) en duur (aantal jaren) aan een maximum gebonden. In ieder geval wordt nooit meer dan het definitieve tekort gesubsidieerd, zo besluit mevr. Steensma haar inleiding tijdens de voorjaarsvergadering van de afdeling Drenthe.

Inzicht in protestants Drenthe

In april 2009 zond het bestuur van de afdeling Drenthe het jaaroverzicht over 2008 waaruit o.m. blijkt dat de afdeling eind 2008 90 aangesloten gemeenten telde, waarvan 34 protestantse gemeenten, 38 hervormde gemeenten en 28 gereformeerde kerken.

Voorts wordt het overlijden gememoreerd van het erelid de heer R. Weeman die op 8 juli 2008 op 89-jarige leeftijd overleed. Hij heeft vele jaren het afdelingssecretariaat onder zijn hoede gehad en was bovendien sinds vele jaren afgevaardigde van de afdeling Drenthe naar het hoofdbestuur van de VVK.

Het Drents Plateau komt in 2009 met een besluit welke provinciale monumenten worden ondersteund. De stichting "Oude Drentse Kerken" werkt hierin samen met het Drents Plateau. Een overzicht welke Drentse monumenten een laagrente lening kunnen krijgen, is te zien op de website van de provincie onder de kop "Drents Monumentenfonds".

Rijksmonumenten kunnen in aanmerking komen voor subsidie in het kader van de nieuwe BRIM-regeling (6-jarig onderhoudsplan). De subsidiebedragen gelden per monumentnummer en het is daarom belangrijk te controleren of b.v. kerk en toren een eigen nummer hebben.

Daarnaast stelt het Nationaal Restauratiefonds (NRF) voor rijksmonumentale kerkgebouwen, voor nevenactiviteiten onder voorwaarden een laagrentende lening beschikbaar, genaamd de nevenfunctielening. Tussen de Stichting Kerkelijk Geldbeheer en het Nationaal Restauratie Fonds bestaat een samenwerkingsverband.

Interieur van de protestantse kerk van Kolderveen.

In het verslagjaar 2008 zijn afgetreden de heren F.J. Stokebrook en A. van Toorn. De heren Klaren en de heer Strockmeier (geen lid afd.-bestuur) vertegenwoordigen de afdeling in de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Groningen en Drenthe gevestigd te Veendam. Mevrouw M.W. Volders vertegenwoordigt de afdeling in het hoofdbestuur van de VKB.

De bestuursvergaderingen vinden plaats te Beilen en indien mogelijk een week voordat het hoofdbestuur vergadert. Er werden vergaderingen gehouden op 21 januari, 18 februari, 19 mei, 27 augustus en 8 december.

Het overleg van het hoofdbestuur met de provinciale afdelingen werd gehouden op 19 april en 4 oktober. Deze vergaderingen werden bijgewoond door de bestuursleden mevr. Volders en de heren Reudink en Smith.

De voorjaarsvergadering werd gehouden op 18 maart 2008 in het "Wilhelmina Zalencentrum", Wilhelminaplein 2, te Beilen en werd door 55 personen bezocht. Het onderwerp "Kansen voor het kerkgebouw" werd behandeld door de heer mr. J. Broekhuizen. Kerkgebouwen vallen vaak ten prooi aan sloop. Veel religieus erfgoed dreigt voorgoed te verdwijnen. Kerkbesturen kunnen het steeds vaker niet meer alleen af. Er moet innovatiever gedacht worden in kerkelijk Nederland over multifunctioneel gebruik van de kerk. De heer Broekhuizen betrok in deze inleiding de aandachtspunten in het kader van het Jaar van het Religieus Erfgoed, aldus enkele fragmenten uit het jaarverslag van 2008 van de afdeling Drenthe.

Investeer in de toekomst, zo nodig ook met geld

Dat communicatie ook voor kerkrentmeesters een belangrijk onderwerp is, weten zij. Elk jaar wordt van hen verwacht dat zij zich opnieuw beraden over het benaderen van de gemeenteleden voor de actie Kerkbalans. Dat is ook tijdens de afgelopen maanden weer

Orgel en kroonluchter van de Sint Margarethakerk van de hervormde gemeente te Norg.

het geval geweest om er voor te zorgen dat er middelen beschikbaar liggen om gemeenteleden vanaf 17 januari 2011 te gaan benaderen voor de actie Kerkbalans 2011. Maar de communicatiemiddelen variëren soms sterk. De meeste colleges van kerkrentmeesters maken gebruik van de folder die de VKB jaarlijks beschikbaar stelt voor de actie Kerkbalans. Vanzelfsprekend nemen zij die tekst niet klakkeloos over, maar proberen zij die 'op maat' te maken, zodat de gemeenteleden weten wat van hen verlangd wordt. Soms, zeker wanneer de inkomsten stabiliseren of licht dalen, wordt er over nagedacht om de betreffende doelgroep die wat méér zou kunnen geven (b.v. de categorie € 50 - € 100) door middel van een persoonlijke brief te benaderen. In de gevallen dat de inkomsten structureel tekort schieten om het vastgestelde beleid uit te voeren, wordt er indringender op een bepaalde categorie gemeenteleden ingespeeld, waarbij naast de persoonlijke brief, ook het persoonlijk contact, het gesprek, een belangrijke rol speelt.

Deze methoden van benadering, die zeker nog hun nut hebben, moeten in bepaalde situaties b.v. waar sprake is van ledenverlies en terugloop van het aantal bijdragers, eens kritisch bezien worden, want de wereld anno 2011 ziet er toch wat anders uit dan die van 20 jaar geleden. Ook het afdelingsbestuur van Drenthe is zich daarvan bewust en daarom nodigde het de heer E. Fokkema uit die met kennis van zaken en enthousiasme zinvolle dingen vertelt over het communiceren met gemeenteleden.

De voorzitter van de afdeling Drenthe, mevr. M.W. Volders, opende de bijeenkomst van 16 november 2010 in de Goede Herderkerk te Hogeveen met gebed en schriftlezing. Hierna gaf zij het woord aan de heer Fokkema die op zeer enthousiaste wijze, met passie en bevlogenheid, de circa 35 aanwezige kerkrentmeesters wist te boeien.

De boodschap die de kerkelijke gemeente moet brengen, moet een uitstraling hebben waarin emotie, solidariteit en geborgenheid de kernwoorden zijn. Maak duidelijk wat b.v. de meerwaarde van een kerk is. Wat betekent het voor de samenleving in Oosterhesselen dat er in haar gemeente een kerkelijke gemeenschap is. Maak de boodschap helder, want die is de moeite waard om bekend gemaakt te worden.

De heer Fokkema eindigde zijn inleiding met de visie dat kerkrentmeesters in hun missie moeten geloven. Waarom? Omdat God ons lief heeft! In de komende jaren zullen pastoraat en diaconaat meer dan ooit het toevluchtsoord zijn voor mensen die het niet meer rooien en het niet meer zien zitten. Wees daarin flexibel en durf daarin te investeren, want vaak zullen deze mensen bijna of geen band met de kerkelijke gemeente hebben. Ga de kaartenbank dus op dit terrein niet schonen, want ook Gods kaartenbak wordt niet geschoond, aldus de heer Fokkema.

Dienend bezig zijn

Vorenstaande collectie van publicaties geeft een indruk van de onderwerpen en soms ook problemen waarmee de bestuurders van de afdeling Drenthe zich vanaf 13 december 1929 tot en met heden (2011) hebben bezig gehouden. Het bestuur heeft dat steeds gedaan vanuit de overtuiging in het belang te handelen van de plaatselijke gemeenten die bij de VVK en later de VKB zijn aangesloten een en ander overeenkomstig de doelstelling van de VKB. Die doelstelling is het behartigen van de vermogensrechtelijke aangelegenheden, voorzover niet van diaconale aard, van de plaatselijke gemeenten die deel uitmaken van de Protestantse Kerk in Nederland en de colleges van kerkrentmeesters daarbij terzijde te staan in het kader van dienstverlening en informatieverstrekking.

Voormalige Dorpskerk van de hervormde gemeente Borger die nu eigendom is van de burgerlijke gemeente.

Kerkgebouwen in Drenthe

Dankzij de medewerking van verschillende colleges van kerkrentmeesters, kon het hierna volgende overzicht tot stand komen. Overige publicaties zijn ontleend aan “Het Maandblad”, “De Kerkvoogdij” en “Kerkbeheer”.

De 1000-jarige Magnuskerk van Anloo

De Magnuskerk te Anloo biedt door de fraaie ligging op de Brink tussen hoge bomen een pittoreske aanblik. Deze kerk is diverse malen door kunstenaars op doek vastgelegd, maar nog vaker door de fotograaf.

Vanaf de omliggende essen is het uitzicht op het dorp Anloo en de Magnuskerk door de eeuwen heen ongeveer hetzelfde gebleven. Het gebouw nodigt uit tot een bezoek; deze oudste kerk van Noord-Nederland biedt zoveel verhaalstof: “haar muren spreken”.

De Magnuskerk van Anloo.

De naam Magnuskerk werd bijna 20 jaar geleden herontdekt. De kerk van Anloo werd al vele honderden jaren eerder, net als de oude kerk der Friezen in Rome, aan Sint Magnus van Trani (Magnus was in de derde eeuw bisschop in de Zuid-Italiaanse stad Trani) gewijd. De eerste officiële vermelding van een kerk in Anloo is te vinden in een bisschoppelijke oorkonde uit 1139. Het schip van de kerk en de toren zijn aan het einde van de 11^e resp. begin van de 12^e eeuw gebouwd, het koor is aangebouwd in 1260. Daar de kerk van Anloo

de oudste was in de regio, was zij oorspronkelijk ook de moederkerk van de later zelfstandig geworden kerspelen Gieten en Zuidlaren.

Tot in de 17^e eeuw werd er eenmaal per jaar op Sint Magnusdag (19 augustus) recht gesproken door het hoogste rechterlijke college in Drenthe, de Etstoel, gevormd door 24 Etten. Toen het gewestelijke bestuur zijn zetel kreeg in het voormalig klooster Maria in Campis in Assen, werd de Etstoel naar Assen overgeplaatst.

De dikke tufstenen muren dienden voor een goede bescherming tegen kwaadwillende bendes. In de Middeleeuwen zijn de parochianen op Sunte Magnusdach vrij. Ter gelegenheid van die viering ontstaat een jaarmarkt, het is betaaldag. Op deze dag wordt de zitting van De Etstoel in de kerk gehouden. Door de eeuwen heen heeft de Magnuskerk een centrale rol gespeeld als ontmoetingsplaats voor velen.

Een orgelboek voor Anloo

In het dorp Anloo heeft de familie Ellens in het begin van de achttiende eeuw een orgel aan de kerk cadeau gedaan. De bouw werd gegund aan de befaamde Arp Schnitger, die de opdracht liet uitvoeren door zijn medewerkers Radeker en Garrels. In 1718 werd het instrument voor het eerst bespeeld.

Restauratie van het instrument zal ongeveer f 350.000 kosten volgens een begroting van Klaas Bolt uit Haarlem. De plaatselijke orgelcommissie heeft al f 100.000 ingezameld. De overheid kon op korte termijn geen subsidie toezeggen, maar langer uitstel is volgens de commissie niet verantwoord.

Bij de middelen die de commissie aangrijpt, is er een die volgens haar uniek is, namelijk het verschijnen van het Anlooër orgelboek. Daarin staan van elf organisten die in Anloo voor het goede doel een concert hadden gegeven, veertien composities. Zij hebben het werk belangeloos beschikbaar gesteld, aldus een bericht in "De Kerkvoogdij" van november 1986.

Annerveen

De kerkelijke gemeente Annerveen kent een lange geschiedenis. Zij ontstond toen Koning Willem III uitvaardigde dat alle parochies in de Nederlanden hervormd moesten worden. Tot de parochie Anloo behoorden de plaatsen Anloo, Annen, Annerveen en Eext. Toen ze hervormd werden, scheidde Eext zich direct af. Dit werd door de kerkelijke gemeente Anloo niet in dank afgenomen. Ook Annerveen wilde een zelfstandige gemeente worden. Echter het ontbrak haar aan gelden om een voorganger te kunnen onderhouden. Toch konden na verloop van tijd gelden bij elkaar brengen om een kerkgebouw te bouwen en een voorganger aan te stellen. Na circa 150 jaar kwam aan deze zelfstandigheid een einde wegens te weinig gemeentelieden die de financiën voor gebouw en voorganger konden opbrengen. En de kerkelijke gemeente Annerveen werd op 1 januari 1985 opgeheven en samengevoegd met de kerkelijke gemeente Anloo. De gemeente staat nu bekend onder de naam kerkelijke gemeente Anloo-Annerveen.

In de zomer van 1968 kwam de restauratie van het kerkgebouw van de hervormde gemeente Annerveen gereed. Het kerkgebouw dateert van 1835 en heeft historische waarde wegens de aangebouwde pastorie. Daarom werd de kerk op de voorlopige lijst van

monumenten geplaatst. Een verzoek om subsidie bij de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg, nadat de gemeente die 800 zielen telt een bedrag van f 25.000 bijeen had gebracht, werd afgewezen.

Ook andere instanties konden geen extra middelen verstrekken. Zo is de kerk onder leiding van architect Caspers uit Assen voor zo'n f 25.000 goed mogelijk hersteld.

Beilen: Als de grote klokke luidt

Het bronzen geluid van de grote klokken klinkt al eeuwenlang uit de galmgaten van de Grote (hervormde) kerk. Op zon-, feest- en gedenkdagen draagt dit geluid ver over Beilen en de naaste omgeving. Ook bij overlijden en begrafenissen worden de klokken geluid. Naar men zegt, kon uit het aantal klokkenslagen worden afgeleid of er een man, vrouw of kind werd "verluud". Behalve de joden die van de klokken geen gebruik maakten, waren alle inwoners van de gemeente, na de Reformatie, Nederlands Hervormd. In het algemeen kan gesteld worden, dat er één geloof was en één kerk voor allen.

Stefanuskerk van Beilen.

Met de afscheiding van 1835 kwam er een eerste, belangrijke scheiding in de eensgezindheid van de "Grote Kerk". Deze scheiding had emotionele gevolgen en jaren later, in 1888, kwam dat nog eens tot uiting. De christelijk-gereformeerde gemeenten van Beilen en Hijken krijgen van de hervormde gemeente bericht dat zij jaarlijks vijf gulden moeten betalen voor het luiden van de klok bij begrafenissen. De gereformeerden wensden zich daar niet bij neer te leggen. Zij zijn van mening dat de toren, met inbegrip van de klokken, het eigendom zijn van de burgerlijke gemeente. En dat dus ook alle inwoners van de gemeente Beilen recht hebben op het luiden van de klok.

Namens de gereformeerden wendden Fokke Strijker, Hendrik H. Tijmens en Hein Brink zich op 2 september 1888

tot B & W en verzoeken de nodige maatregelen te treffen. Als ze op hun verzoek een antwoord ontvangen, dat hen niet tevreden stemt, richten ze zich in mei 1889 tot de Commissaris van de Koningin. Deze informeert vervolgens uitvoerig bij het gemeentebestuur over het eigendom van de klokken. En met welk recht de kerkvoogden nu de toegang tot de toren toestaan of weigeren.

Het gemeentebestuur houdt de boot af en deelt op 6 juni 1889 mee, dat in het gemeentearchief geen bewijs is te vinden dat de oude klokken eigendom zijn van de burgerlijke gemeente. Bovendien wordt meegedeeld, dat de burgerlijke gemeente ook met de vervanging van de klokken in 1855 niets te maken heeft gehad. Volgens de kerkvoogden van de hervormde gemeente Beilen zijn alle kosten steeds voor eigen rekening geweest. Kosten die zij hebben gemaakt voor herstelwerkzaamheden aan de toren en de vervanging van de klokken.

In artikel 6 van de "additionele artikelen van de Staatsregeling van 1798", een wet uit de Franse tijd, staat het volgende vermeld: *"De torens aan de kerkgebouwen gehegt, benevens de klokken met derzelver huisingen, worden verklaard eigendom te zijn en te blijven der burgerlijke gemeente, staande ten allen tijde onder derzelver beheering en onderhoud"*. Aan dit artikel is door de burgerlijke gemeente niet de hand gehouden en het is juist dit artikel, waarop de gereformeerden zich beroepen.

Ze wenden zich nu tot de Minister van Binnenlandse Zaken, de heer Mackay. De minister vraagt informatie bij Gedeputeerde Staten (GS), die op hun beurt informatie verlangen van burgemeester en wethouders. Het college brengt het beroep van de gereformeerden in de gemeenteraad. Op 23 augustus 1889 delen Burgemeester en wethouders aan GS mee, dat de wet waarop adressanten zich beroepen, in Beilen nooit van kracht is geweest. Zij kunnen geen antwoord geven op de vraag of de omstrede voorwerpen wel of niet eigendom zijn van de burgerlijke gemeente. Tegenover een vermeend recht van de burgerlijke gemeente staat immers een zeer lang, ongestoord bezit van de toren en klokken van de hervormde gemeente.

De adressanten Strijker c.s. ontvangen van de minister bericht, dat uit de ingewonnen ambtsberichten niet is gebleken, dat de toren en klokken eigendom zijn van de burgerlijke gemeente Beilen. Hiermee is deze polemiek ten einde en is blijkbaar ook het conflict een schone dood gestorven. Want er zijn geen bewijsstukken te vinden, waaruit blijkt dat de gevraagde vijf gulden is betaald.

Stefanuskerk te Beilen.

Als kerk van de hoofdplaats van het Beilerdingspel moet dit gebouw heel wat hebben meegemaakt. Rechtszittingen van het dingspel en van het Seenrecht zullen hier plaats hebben gevonden. Toch jammer dat een kerk niet kan praten!

De kerk is nog het enige gebouw in Beilen dat van een respectabele ouderdom getuigt. In 1820 deed een brand achtenzeventig van de zesennegentig huizen in vlammen opgaan. Een verschrikkelijke gebeurtenis. Hoewel de kerk in haar huidige gedaante uit de 15^e eeuw stamt, zal ze reeds rond de 9^e eeuw door de bisschop van Utrecht zijn gesticht. In een oorkonde van 1139 wordt voor het eerst de kerk in Beilen genoemd. Ze werd gewijd aan de Heilige Stefanus, de eerste christenmartelaar. Sint Steffen, zoals hij hier heet, was nogal

populair in deze contreien: op zijn naamdag, 27 december, maakten jonge mannen ter ere van hem ritten te paard en gingen de kinderen de paardenstallen langs om de dieren een Gelukkig Nieuwjaar te wensen.

De toren van de kerk wordt tot het zogenaamde Drentse type gerekend, in Rolde staat een soortgelijke toren. In alle geledingen komen aan alle zijden hoge, diepe spitsboognissen voor met bakstenen vorktraceringen. Alleen de ingangspartij doorbreekt met een hoge nis de grens tussen de twee onderste geledingen. Mogelijk bevatte de nis in de westgevel van het schip, links van de toreningang zichtbaar, ooit een beeld.

Het koor dat smaller is dan het éénbeukige schip, is het oudst van de kerk. Het heeft een stenen kruisribgewelf in tegenstelling tot het schip dat een houten tongewelf kreeg. Zowel in de koor- als in de schipwanden bevinden zich veel nissen. Die bij de noorder- en zuideringang zullen wel als wijwaternis gediend hebben. Het venster met het visblaasmotief boven de noorderingang is nog origineel. De overige vensters kregen tijdens de restauratie van 1937-1939 eenvoudige traceringen. De consistorie aan de zuidzijde werd toen ook gebouwd. Tijdens de restauratie van 1990-1991 is de consistorie vernieuwd en zijn twee zaaltjes voor kindernevendiensten en kinderoppas in de kelder gemaakt. Het oude meubilair is rigoureuus opgeruimd. Het nieuwe meubilair, inclusief de preekstoel, dateert uit de 19^e eeuw.

Het orgel werd in 1840 door P. van Oeckelen geplaatst, oorspronkelijk stond het in de Groninger Broerkerk.

Hervormde kerk te Coevorden

De eerste predikant, een garnizoenspredikant, vestigde zich in 1596 in Coevorden. Hij heette Johannes van Beveren. De katholieke Mariakerk kwam in handen van de protestanten. In 1628 was die kerk echter zo bouwvallig geworden, dat de kerkgangers "met vreze ende peryckel" een dienst bijwoonden. Het stadsbestuur verzocht de Raad van State dringend om steun bij het bouwen van een nieuwe kerk. Er was veel geld nodig en dus moest er worden gesubsidieerd, geofferd en belast. De Staten-Generaal stemden er in toe dat er zes stuivers op "elcke tonne biers, die binnen Coevorden sal worden geconsumeert" mocht worden geheven. En dan te bedenken dat bier in die tijd volksdrank nummer één was!

De nieuwe kerk is gebouwd op de plaats van de oude. Gedurende de bouw, die begon in 1641, kerkte men in de garnizoenspaardenstal. De grondvorm van de kerk is een Grieks-Orthodox kruis, waarbij de hoeken zijn opgevuld met kleine driehoeken. In zo'n vorm ontstaat een "luisterkerk" en krijgt de preekstoel de centrale plaats. Het kerkvolk zit letterlijk in een kring rond het woord.

De fundamenten werden gelegd: zeven voet diep en zestien stenen breed. Toen de muren zeven voet hoog waren, was het geld op en lag het werk stil. Er werd gebedeld, er kwamen nieuwe belastingen voor de Coevordenaren: "voor ieder huis drie daalders, voor ieder persoon ouder dan zeven jaar tien stuivers, voor ieder dagwerk hooi en elke mudde bouwland een gulden, voor ieder zaadveen twee gulden". Eindelijk was in 1645 de kerk gereed, maar of men al dat geld er voor over had?

Hervormde kerk Coevorden.

Het torentje midden op het dak van de kerk herbergt twee klokken uit de oude Mariakerk. Ze werden in 1588 gegoten door klokkengieter Willem Wegewart uit Deventer. Ze dragen respectievelijk het opschrift: "Te Deum Laudamus, Te Dominum Confitemur" (U God loven wij, U Heer belijden wij) en "Lavet den Heren mit cimboelen der opsprinkliker bliscap."

De eerste eigen predikant van deze kerk was ds. Joh. Picardt (1648-1670). Behalve theoloog was hij archeoloog, ontginner van woeste gronden en

geschiedschrijver. Dat hij veel betekende voor Coevorden blijkt uit een straatnaam, een school en een kanaal in Duitsland. Hij ligt in de kerk begraven.

In 1672 bezette de bisschop van Galen van Munster (Bommen Berend) Coevorden. Koster/schoolmeester Mijndert van der Thijnen verliet Coevorden, omdat hem de toegang tot de kerk werd ontzegd. Hij meldde: "De paepse mis viert weer hoogtij" en bedacht een list. Het water rond de vestingstad stond laag. Dan was er een doorgang voor de inwoners van Coevorden. Via die doorgang konden de koeien naar het land. De stadsboeren die 's avonds de koeien weer thuis brachten, moesten biezen meenemen. Van die biezen vlocht Van der Thijnen matten. Die matten legde hij uit over het moeras, zodat de bevrijders onder leiding van generaal Rabenhaupt veilig de stad konden bereiken. De kerk bleek vrij ernstig beschadigd. Van der Thijnen kreeg een zilveren beker als dank. Deze beker was eeuwenlang in gebruik als Avondmaalsbeker en staat nu in het museum. In de kerk bevindt zich een gedenksteen die door koningin Wilhelmina werd onthuld.

Wetenswaardigheden van de hervormde gemeente te Dalen

In de afgelopen ruim 80 jaar zijn er twee restauraties geweest, zowel van het kerkgebouw als van het orgel. In 1963 werd al begonnen met de voorbereiding van de kerkrestauratie die in 1972 zou starten. Voor een groot gedeelte bestonden de werkzaamheden in het te niet doen van de restauratie van 1907. Deze restauratie was slecht en in een niet passende

stijl uitgevoerd. De oostelijke gevel was namelijk opgetrokken met stenen en daarna bepleisterd met cement. De restauratie van het orgel werd in 1971 afgerond.

In 1994 kwam men tot de vervelende ontdekking dat het kerkgebouw geen eigendom was van de hervormde gemeente, maar van de burgerlijke gemeente van Dalen. Waarschijnlijk is er iets verkeerd gegaan bij de eigendomsbeschrijving, na het beëindigen van de ruilverkaveling van Dalen in de zeventiger jaren van de vorige eeuw. Op 30 januari 1995 is een nieuwe eigendomakte getekend die heeft plaatsgevonden door middel van een akte van verjaring. Het kerkgedeelte behoort nu tot de hervormde gemeente en de toren tot de burgerlijke gemeente. Op een strook grond, twee meter rondom de kerk, is een recht gevestigd om deze te kunnen gebruiken voor onderhoudswerkzaamheden. Bovendien is er een recht van overpad gevestigd over het huidige toegangspad vanaf de Hoofdstraat naar de kerk. De kosten van de overdracht zijn door de burgerlijke gemeente betaald. De laatste kerkrestauratie werd uitgevoerd in 2000 – 2001, waarna het orgel in 2002 onderhanden werd genomen.

In 1995 werd het idee geboren om het reilen en zeilen van de kerkelijke gemeente van Dalen in boekvorm vast te leggen. De bekende schrijver Huub D. Minderhoud uit Coevorden heeft vervolgens het boek "De Kerk van Dalen" geschreven.

Na de laatste orgelrestauratie is besloten om een CD uit te geven. Ondersteund door enkele donaties en met de energieke inzet van de bekende Kamper organist Jan Zwanepol, is de eerste CD tot stand gekomen. Deze CD draagt de titel "Orgelklanken uit Dalen" en werd tijdens het presentatieconcert op 26 juni 2004 aan de voorzitter van de kerkenraad overhandigd.

De kerk van Diever

De gotische dingspelkerk was voor de reformatie gewijd aan de Heilige Pancratius. Het koor van de huidige kerk is in de 14^e eeuw gebouwd als vervanger van een 12^e eeuws romaans koor. In de loop van de 15^e eeuw is er een driebeukige gotische kerk aangebouwd.

Rond 1625 heeft door inlegering van soldaten het kerkinterieur te lijden gehad. Veel erger was de situatie toen in 1759 de kerk en de 14^e eeuwse toren door de bliksem werden getroffen. Het dak brandde af, de gewelven stortten i. Herbouw volgde met houten zolderingen

De eiken houten preekstoel aan de noordzijde van de triomfboog is gemaakt een jaar na de blikseminslag van 1759. De zeshoekige kansel zweeft.

Op de balustrade aan de westzijde staat een Van Oeckelen orgel uit het laatste kwart van de 19^e eeuw. De hoge smalle kast bestaat uit drie ronde pijpenbundels terzijde van de gedeelte middenvelden.

Geschiedenis van de hervormde gemeente Dwingeloo

Op 26 december 2000 was het 400 jaar geleden dat de eerste hervormde predikant zijn intrede deed in Dwingeloo. In zijn 250-jarige herdenkingsrede uit 1850 zei ds. Van Schaik het zo: *"In ditzelfde bedehuis, waarin wij zijn neergezeten, weleer aan den Heilige Nikolaas gewijd, trad Aegidius Johannis, als eerste Leeraar der Hervormde gemeente op, om de hem*

Sint Nicolaaskerk van de hervormde gemeente te Dwingeloo.

toevertrouwde kudde te leeren, door Kristus tot God te gaan en zoo vrede te smaken des gemoeds, niet door aflat en priesterlijke kwijtschelding, maar door 't ootmoedig geloof der volle schuldvergiffenis uit vrije genade".

De grote historicus Johan Huizinga beschrijft in de Herfsttij der Middeleeuwen hoe Europa al vanaf de 14^e eeuw door pest, klimaatverandering en natuurrampen geplaagd werd. Angst, zo zegt hij, voor de duivel, de vrouw (heksen), de jood, de vreemdeling, de natuur, de dood was alom tegenwoordig. Reformatie en het vormen van nationale staten (onze Tachtigjarige Oorlog van 1568 tot 1648)

gaven een nieuw veilig kader. De gevoelens van onrust en angst werden in deze nieuwe verbanden bezworen.

In het landschap Drenthe riep Willem Lodewijk, Graaf van Nassau, stadhouder, niet alleen van Friesland, Groningen en de Ommelanden, maar ook van Drenthe, op de 12^e van de oogstmaand van het jaar 1598 te Rolde een kerkelijke vergadering bijeen. Maurits had in het jaar daarvoor de Spaanse bezetting verdreven, tot grote blijdschap van Drenthe, "*waar men het meest van den roofzuchtigen vijand te lijden had*".

De kerkordening der Nederlandse Verenigde Provinciën werd toen ook hier doorgevoerd. Een aantal rooms-katholieke priesters trad met hun parochies tot de hervormde kerkgemeenschap toe. Dwingeloo was, in de woorden van Van Schaik, ten jare zestienhonderd een nietig plekje gronds, voor 't meerendeel woest en bijna niet bevolkt. "*Een enkele woning hier en daar, in de nabijheid van het machtige Bathinghe, om beveiligd te zijn tegen moord en diefstal. Wel was Dwingeloo sedert de laatste helft der veertiende*

eeuw vooruitgegaan; het verheugde zich in een eigen Godshuis en toren, die reeds ten jare 1444 van een klok voorzien was en in 1494 met een tweede en later met een derde vermeerderd. En hoe klein en hoe nietig ook, in vergelijking met andere gemeenten in dit gewest, was zij een der eersten die zich in 't bezit mocht verheugen van eenen hervormden leeraar”.

Ds. Van Schaik was rond 1850 predikant in Dwingeloo. Hij was een van de eersten die ook met kinderdiensten begon. Vaak bestonden de diensten toen vooral uit een preek met wat inleiding en uitleiding en heel beperkte zang. Hij begon ermee een verhaal voor de kinderen te houden en de moeders, die hun kinderen toen ter kerke geleidden, toe te spreken.

Een beknopte kerkgeschiedenis van Eext

De kerk van Eext is een waterstaatskerk en is in 1841 gebouwd. De kerkelijke gemeente splitste zich af van de hervormde gemeente Anloo. Het orgel werd geschonken door de familie Meyring-Homan ter gelegenheid van hun 50-jarig huwelijk. Zij waren kinder-loos. Vroeger werd er elke zondag een kerkdienst gehouden; nu echter één kerkdienst per veertien dagen. De kerk wordt ook gebruikt voor zang-, rouw- en trouw-diensten.

Rechts naast de preekstoel staan het offerblok en de knielbankjes.

Verder worden er collectezakjes gebruikt met belletjes aan lange stokken. Ook is er een avondmaalstafel met toebehoren.

De begraafplaats van Eext hoort bij de kerk van Eext. Het college van kerkrentmeesters is verantwoordelijk voor het beheer van de begraafplaats, het verenigingsgebouw en het oorlogsmonument 1940-1945.

Hieruit blijkt de kerkelijke en maatschappelijke functie van de kerk in Eext!

Kerkgebouw van de protestantse gemeente te Eext.

De hervormde kerk te Elim

Een onbekende gever heeft in 1917 de hervormde kerk geschonken aan de buurtschap met de toenmalige naam "Dwarsgat". Op 27 september 1917 werd deze kerk in gebruik genomen door ds. T. Doevedans uit Amsterdam. De buurtschap was zeer dankbaar, want door armoede en lage scholing was het zelf niet in staat een kerk te bekostigen. Nog steeds zijn de kerk en de pastorie een waardevol bezit van de gemeente.

Na 1917 kreeg deze buurtschap de gelegenheid een eigen zelfstandige kerkelijke gemeente te stichten. Dat gebeurde onder de naam "Hollandscheveld Zuidoost". Pas vele jaren later werd de naam van de gemeente veranderd in "Elim", verwijzend naar Exodus 15, een plaats waar het volk Israël op hun reis vanuit Egypte kon uitrusten.

De namen van de predikanten die hier gediend hebben, staan vermeld op het bord rechts onder het orgel. Dit orgel is een pneumatisch instrument uit 1932, gebouwd door de orgelbouwer Bakker & Timmenga uit Leeuwarden.

Direct onder het orgel is een gedenkplaat aangebracht. Tegenover het orgel staat de kansel. Het gehele interieur is even oud als de kerk. Achter de kansel is de consistoriekamer, waar de kerkenraad vergadert en kringwerkactiviteiten plaats vinden.

Nieuwe kerk in Angelslo (Emmen)

Op 24 januari 1965 werd het nieuwe kerkelijk centrum "De Voorhof" in Angelslo officieel in gebruik genomen. Het complex is ontworpen als een compacte bouwmassa. Het hoofdbestanddeel, de kerkzaal met 400 zitplaatsen, is gelegen op de eerste verdieping. Op de begane grond is er een ontmoetingsruimte, een consistoriekamer, de predikantenkamer, keuken en een handenarbeidruimte. De totale kosten bedroegen f 639.000.

Bouw van kerk in Emmermeer

Na de oorlog nam de uitbreiding in de gemeente Emmen enorm toe, waardoor een uitbreiding plaatsvond in de wijk Emmermeer. Van de Emmermeerbewoners noemen zich 6700 hervormd. De bouw van een hervormde kerk in de Emmermeer is urgent, want de Kapel waar het rechtzinnig deel van de hervormde gemeente kerkdiensten houdt, is elke zondag stampvol. Een hervormde kerk in de Emmermeer zou ook de Kapel aanzienlijk kunnen ontlasten.

Kerk Erica verbrand

Op 18 augustus 1965 brandde de hervormde kerk van Erica geheel af. De brand werd veroorzaakt door een vuurtje dat aangestoken was door een 18-jarige schildersgezel uit het dorp, die in het kerkgebouw aan het werk was en met terpentijn een wespennest wilde wegbranden omdat hij bij het schilderen door de wespen werd gehinderd.

De kerk was voor f 150.000 verzekerd. Herbouw zal vermoedelijk f 400.000 á f 500.000 kosten. De kerk werd in 1899 gebouwd en is daarna driemaal gerestaureerd. De muren die na de brand nog overeind stonden, zullen worden neergehaald. Ook het orgel is verloren gegaan.

In 1968 wordt besloten tot herbouw. Architect A. Nicolai uit Emmen maakt daarvoor een ontwerp. De firma Van Ess uit Emmen zal de werkzaamheden uitvoeren. De kerkzaal zal plaats bieden aan 360 personen.

Kerkgebouw in Wilhelminaoord.

De hervormde gemeente Frederiksoord-Wilhelminaoord

In het register van beschermde monumenten staat de kerk te Wilhelminaoord als volgt beschreven:

“Een eenvoudig 19e eeuws éénbeukig bakstenen waterstaatskerkje, bekroond door eenvoudig torentje bestaande uit houten ophaal met galmgaten, bekroond door ingesnoerde met leien beklede naaldspits voorzien van windvaan.

Het koor is driezijdig gesloten. De ingangspartij springt enigszins naar voren, terwijl de hoeken door pilasters worden benadrukt. De rondboogvensters met houten tracering, ligging in iets verzonken velden. Het geheel wordt gedekt door een met blauwe pannen bekleed driezijdig schilddak”.

De hervormde gemeente Frederiksoord-Wilhelminaoord was misschien één van de kleinste hervormde gemeenten in Drenthe: 60 belijdende leden en 130 doopliden. Zij is inmiddels gefuseerd met de hervormde gemeente te Vledder.

De kerk werd in 1851 gesticht door de Maatschappij van Weldadigheid. Zowel de kerk, het orgel als de pastorie zijn monumenten en zijn evenals de grond waarop ze staan eigendom van genoemde maatschappij. Het college van kerkrentmeesters beheert het vastgoed in nauw overleg overeenkomstig de destijds vastgelegde afspraken met de Maatschappij van Weldadigheid.

Zo is enige jaren geleden in een gezamenlijke actie met financiële ondersteuning van derden de kerk gerestaureerd en aangepast aan de brandveiligheidseisen.

Onze Lieve Vrouwe- of Hervormde kerk te Gasselte

Het eerste geschreven bewijs over het bestaan van een kerkgebouw in Gasselte stamt uit 1362. In het archiefstuk wordt melding gemaakt van de consecratie van een altaar ter ere van *Sijnte Nicolaes en Sijnte Catharynen*.

De tekst uit 1362 slaat op de tegenwoordige kerk, een zaalvormig gebouw met een driezijdig koor en sinds 1787 met een torentje op het dak. Het oudste deel van de huidige kerk wordt gevormd door de muren van de onderzijde, want zij dateren uit de tweede helft van de 13^e eeuw.

De kerk was oorspronkelijk overdekt met koepelgewelven. Het gebouw had fundamenten en een vloer van zwerfkeien. In de oorlog tegen Spanje heeft het kerkje in 1626

ongevraagd dienst gedaan als legerplaats voor de soldaten. Vast staat dat de soldaten in Gasselte weinig heel hebben gelaten van de inventaris van de kerk en ook van het gebouw zelf. Het houtwerk werd vertimmerd tot slaappleatsen of diende voor de kookpot en de verwarming. De muren waren na afloop zwaar beschadigd.

In 1696 werd er een klokkenstoel bij de kerkgebouwd voor de kerk uit 1603. Misschien heeft deze klok in een eerdere klokkenstoel gehangen en is deze ook in rook opgegaan bij de komst van de soldaten.

In 1851 is de kerk bij een grote herstelbeurt wit gepleisterd volgens een typische 19e eeuwse opvatting. Bij de grote restauratie van 1963 is de kerk in de huidige staat gebracht. De sombere banken zijn toen vervangen door Hollandse knopstoelen.

Domineespaadje Havelte

Ik hoorde eens spreken van 't domineespaadje:
Géén weet waar het lag, dus ik maakte een praatje
en vroeg toen aan één van de kerkenraadsleden,
die alles haast weet van het Havelts' verleden.
Wij gingen op pad, maar het kostte wat moeite',
sinds oorlogstijd was het totaal dichtgegroeid!

Maar duidelijk blijkt dan, in ieder geval:
Links loopt steeds een greppel en rechts is een wal.
Tracé door het weiland: een heel duidelijk teken:
Een baan, waar de pinksterbloemen ontbreken!
Herstel van dat pad leek de moeite wel waard
en heb bij gemeente dit plan aangekaart.
Men vond het heel leuk en men voelde ervoor,
maar het kostte teveel, daarom ging het niet door!

'n Jaar later toen hoorde ik toevalligerwijs
van "Erfgoed-al-goed" een prachtige prijs!
De zaak uitgemeten op kaarten gebracht
en ook werd aan lange historie gedacht;
Wij brachten die menigte aan paperassen
naar Landschapsbeheer, thans gevestigd te Assen.
Wij werden gevraagd, om naar Emmen te komen,
verheugd is de prijs in ontvangst daar genomen!

Door MKZ-crisis géén schaap op de hei,
zo had onze herder veel tijd voor 't karwei:
Hij wist wel van wanten en heeft onversaagd
in no time die heel handel bomen gezaagd!
De massa der takken, met die bij de wei,
die werden versnipperd met hulp kerkvoogdij!
Wij hielden ons daarna een tijdje gedeisd:
Er was voor werk weiland vergunning vereist.

Een loonwerker maakte de klus toen aan kant:
Een sloot en een wal en een dikke laag zand;
De greppels verdiept voor een betere drainage,
de wal voorbestemd voor de komende bossage.
Het Landschapsbeheer zorgt' voor palen en bomen
met man en macht is 't karwei klaargekomen!
Aan 't eind kunt u tot uw verrassing nog vinden:
Een poortje, gevormd door twee
innige linden! Historie vermeld op twee prachtige borden;
Met hekjes rondom is 't heel keurig geworden!!

Bijzonder hemelvuur in hervormde kerk Hollandscheveld

Dinsdagavond 7 december 1999, rond half acht. De toren van de hervormde kerk van Hollandscheveld licht op boven een grauwsliuier van water. Als de torenklok half acht slaat, is dat voorlopig voor het laatst geweest. De wijzers schuiven over de verlichte wijzerplaat. Een flinke onweersbui trekt over de gemeente Hoogeveen. De lichtflitsen zorgen voor een hel verlichte omgeving. Over het kruispunt bij de Hervormde kerk van Hollandscheveld rijden wat auto's, een scooter en fietsers door de stromende regen. Jong en oud vindt zijn

Kerkgebouw hervormde gemeente te Hollandscheveld.

weg naar de bijgebouwen achter de kerk. Het kerkkoor bereidt zich voor op de repetities van kerstliederen. Een twintigtal jongeren is nauwelijks in het gebouw als “het” gebeurt.

Ooggetuigen zien opeens een vuurbol boven de kerk zweven. De bolbliksem ontlaat zich. Een enorme hoeveelheid energie zoekt zijn weg naar het “hiltje” van de veenschop, die als windvaan op het puntje van de toren staat. Een enorme explosie volgt, wanneer de vrijgekomen energie langs de verlichte wijzerplaten zich een weg baant naar beneden, waar ook de meterkast explodeert.

De torenspits is omlaag gekomen en het interieur van de kerk biedt een troosteloze aanblik. Alle elektrische apparatuur in kerk en bijgebouwen is in één klap verwoest. Maar...“*het mag een godswonder worden genoemd dat niemand gewond is geraakt*”, aldus de voorzitter van de kerkvoogdij. De materiële schade bedroeg ruim f 400.000. Dit bedrag, nu dus ongeveer € 185.000, werd door de verzekeringmaatschappij Donatus integraal vergoed.

Goede Herderkerk in Hoogeveen

In het voorjaar van 1964 werd de Goede Herderkerk van de hervormde gemeente te Hoogeveen in gebruik genomen. Als gevolg van de enorme uitbreiding werd de bouw van een nieuwe kerk noodzakelijk. De totale kosten van deze kerk, die 650 zitplaatsen telt, bedroegen f 700.000.

De uit het jaar 1625 daterende hervormde kerk is gerestaureerd en werd omstreeks Pinksteren 1969 weer in gebruik genomen. Vervolgens werden er rondom het gebouw voorzieningen aangebracht, zodat het geheel goed zou aansluiten op het ontworpen centrumplan van de burgerlijke gemeente van Hoogeveen.

Nieuwe kerk in Hijken

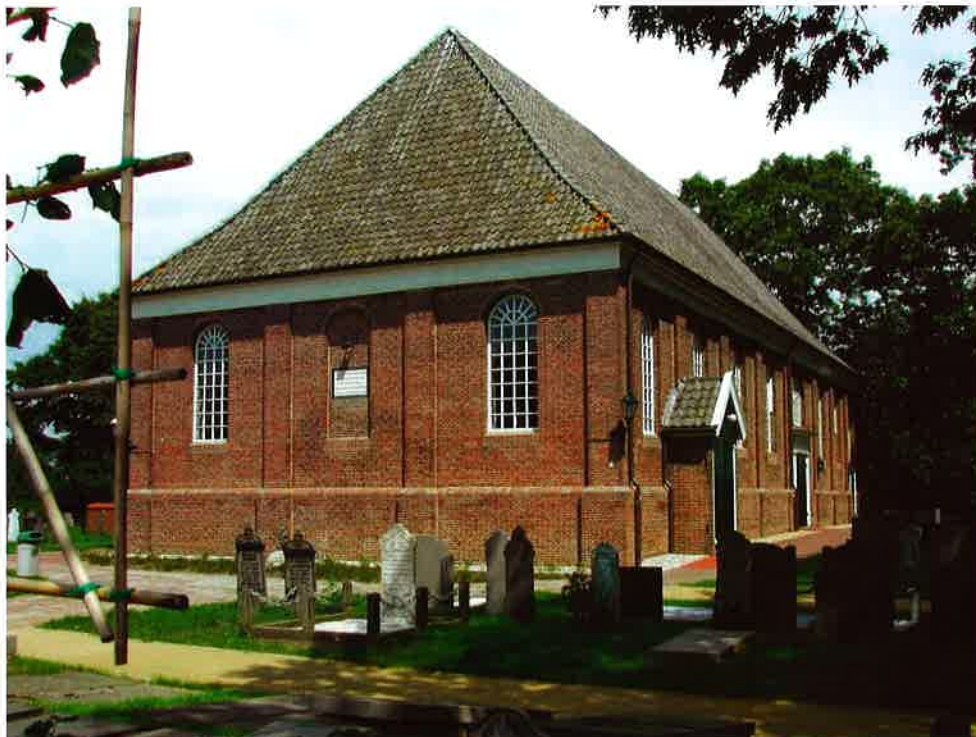
Op 21 oktober 1960 werd de nieuw gebouwde kerk in Hijken, behorend tot de hervormde gemeente te Beilen, officieel in gebruik genomen. Het gebouw biedt plaats aan 150 tot 200 personen. Architectenbureau Van Houten en Nijenhuis uit Assen ontwierp het gebouw, terwijl het gebouw door de firma Eleveld uit Beilen werd gebouwd. De gemeenschap van Hijken zorgde met vrijwilligers voor het grondwerk. Ook brachten de gemeenteleden een belangrijk bedrag voor de bouw in de vorm van giften bijeen. Het kerkgebouw is inmiddels verkocht.

Het traktement van de dominee in IJhorst-De Wijk

De dominee van IJhorst-De Wijk had anderhalve eeuw geleden een traktement van f 823 per jaar. Hiervan werd f 338 betaald door het rijk, terwijl de kerkvoogdij de rest aanvulde uit de kerkenkas. Dat was de rente van “op het grootboek belegd kapitaal”, huur van enkele pastorielanden en enkele andere pachten.

Vanouds behoorde tot het traktement ook een “vette weer”. Dat was een schaap, dat omtrent de feestdag van Sint Michael (29 september) aan de predikant moest worden verstrekt. Dit laatste was een gebruik, dat al stamde uit de middeleeuwen, toen de “weer” aan de pastoor moest worden afgeleverd. Deze pastoors werden met de zielzorg van IJhorst en De Wijk belast door de abdij van Dickninge.

Kerkgebouw hervormde gemeente te IJhorst-De Wijk.

Eén van hen was Rudolf Hilberdynck, rond 1481 herder van de parochianen aan weerszijden van de Reest. Het leveren van de “vette weer” rond Sint Michael bleef gehandhaafd. De dominees konden een schaap in de *wiemel* van de pastorie even goed gebruiken als zijn rooms-katholieke voorgangers. Pas in de negentiende eeuw werd in plaats van de “vette weer” de waarde ervan in geld uitgekeerd.

Ook verscheiden rogge-, boter- en geldpachten uit boerenerven en landerijen in IJhorst en De Wijk behoorden tot het traktement van de predikant. In 1735 maakte dominee Rijkmannes Wolfsen daarvan een lijst. In dat jaar ontving hij 63 schepel rogge, 5 schepel haver, 68 pond boter en f 21,10 in geld.

In 1873 werd besloten dat deze pachten konden worden afgekocht. Zo betaalde men voor 30 koppen f 40, voor één schepel (0,1 hl) eveneens f 40 en voor een boterpacht f 35. De volgende inwoners kochten iets af: Erven Slot 30 koppen, Jan Engberts v.d. Berg 30 koppen, W. Hogenkamp 2 schepel, W. van Strik 1 schepel, W. v.d. Linde 1 schepel, J. Bezoen 2 schepel, A. van Strik 1 schepel, E. ter Haar 1 schepel, verder een boterpacht door Egbert ter Haar voor f 35 en aan Gerrit Cornelis Hees een geldpacht dat op zijn erf lag voor f 24,50 en boterpachten voor totaal f 61,25. De verkoop van die pachten was wel nadelig

voor het traktement van de predikant. De kerkvoogden stelden de predikant voor dat hij ter compensatie de jaarlijkse pacht van een stuk weiland groot 1 bunder, 82 roe en 70 ellen en een stuk hooiland groot 1 bunder, 31 roe en 10 ellen, huurprijs f 275 kon ontvangen. Roelof Jans Bakker en zijn inwonende kinderen huurden dat voor 6 jaar. Tevens verplichtten zij zich daarmee de jaarlijkse roggepachten op te halen zonder beloning.

Notities uit 1831 geven aan dat er bij de kerk een Vis- of Aalstal heeft gestaan, waarvan de pacht ten goede kwam aan de predikant. Het college van kerkvoogden laat in dat jaar het Provinciaal College van Toezicht het volgende weten:

"Tijdens de jongst verlopen natte periode en hoge waterstand is de vis- of aalstal gelegen bij de pastorie, door het hoge water geruïneerd en weggespoeld en alzo in volstreekte onbruikbare staat geraakt. De kerkvoogden hebben het voornemen om voornoemde visstal te herbouwen in de Reest bij de pastorie. Hiervoor is f 300 betaald".

In 1836 wordt vermeld dat de predikant geen toelage ontvangt van f 120, omdat de visstal, die onbruikbaar bleek te zijn, niet verpacht kan worden.

De kerk van Koekange

De kerk van Koekange is gesticht in het jaar 1331. Daarvoor waren de bewoners aangewezen op de kerk in Blijdenstein bij Ruinerwold. Vooral bij winterdag als de wegen onbegaanbaar waren, was dat geen doen.

De toenmalige pastoors konden, al waren ze te paard, stervende parochianen niet op tijd bereiken voor de bediening van de laatste sacramenten. De bisschop van Utrecht verleende toestemming voor de bouw van de kerk en het stichten van een nieuw kerspel. Het was een klein eenvoudig gebouwtje. Hiervan is nog een pentekening van Cornelis Pronk uit 1735 bewaard gebleven. Deze schreef daarbij: *"Dit dorp of buurt is in de lengte gelegen langs de heijkant, de kerk is seer klein en ligt in 't veld allenig"*.

Ook heeft er tot de hervorming een "eeuwig brandende lamp" in de kerk gestaan. Dit werd bekostigd uit de opbrengst van bepaalde gronden waar een zogenaamd lampenpacht oplag. Deze pacht heeft na de Hervorming nog tot een hooglopend twistpunt geleid. De toenmalige eigenaar van de grond waar deze pacht op lag wilde deze niet meer betalen omdat de "eeuwig brandende lamp" niet meer brandde. De predikant die zich inkomsten zag ontgaan was het hier niet mee eens. Er werd een commissie van bekwame mannen ingesteld die een uitspraak moesten doen. Het gevolg was dat de grondeigenaar, een zekere Carsten Alberts de pacht wel moest betalen.

Kerkelijke pachten als boekweitpacht, roggepacht of boterpacht hebben overigens tot ongeveer 1970 in Koekange bestaan. Het betalen van pachten is vaak bron van onenigheid geweest omdat de kerkleden niet konden of wilden betalen, waardoor het traktement van de predikant gevaar liep. Zo was er eens een predikant die bij de kerkvoogdij vroeg om verhoging van zijn traktement. Het toenmalig college van kerkvoogden zat met dat verzoek in zijn haar maag omdat er geen geld was. Het was in die tijd zo dat de predikant er ook nog boer bij was. Het verzoek van de predikant werd door de heren kerkvoogden van alle kanten bekeken en besproken, waarbij dan soms werd besloten hem in natura uit te

betalen: in plaats van traktementen in geld kreeg de dominee mest om zijn land te bemesten.

De geschiedenis van Kolder- en Dinxterveen

Kolderveen werd voor het eerst in 1362 vermeld als dorp (in het vroegere Dieverdingspel). Het ligt in de uiterste zuidwesthoek van de provincie Drenthe (hemelsbreed 3 km ten noordwesten van Meppel) in een groot laagveengebied, dat zich voortzet in de provincies Friesland en Overijssel. Met de ontginning van dit gebied is omstreeks 1200 een begin gemaakt. De kerkelijke gemeente Kolderveen is een afsplitsing van de St. Clemensparochie in Steenwijk (hemelsbreed 8 km ten noordwesten van Kolderveen). Zij omvat ook het in de provincie Overijssel gelegen Dinxterveen (nu een gedeelte van Wanneperveen, gemeente Steenwijkerland).

De plaats waar de kerk staat, is een natuurlijke verhoging van zand te midden van het veen. Om de kerk strekt zich een kerkhof uit, dat wordt omgeven door een met schelpen belegd pad en door een krans van berken, beuken, eiken en elzen. De boswal loopt aan de west- en zuidzijde langs het gehele kerkhof.

In een oorkonde van 4 augustus 1422 bekrachtigt Frederik III van Blankenheim, de 51 ste bisschop van Utrecht, zijn bij oorkonde van 8 juli van dat jaar gedane verheffing van de onder de parochie Kolderveen ressorterende kapel van Meppel tot parochiekerk onder

Kerkgebouw met begraafplaats van de hervormde gemeente te Kolder- en Dinxterveen.

voorwaarde, dat aan pastoor Johan van Sloten van Kolderveen en de zijnen door de gezamenlijke inwoners van Meppel jaarlijks 10 mud rogge zou worden uitgekeerd, alsook dat de kerk, omheining en pastorie van Kolderveen mede door hen zou worden onderhouden. Dit is het begin van Kolderveen en de kerk van Kolder- en Dinxterveen.

Het kerkje van Kolder- en Dinxterveen is een uniek kerkje, gesticht rond 1385, op de rand van de provincie Drenthe. Midden tussen de weilanden ligt het geheel buiten het dorp aan het einde van een ongeveer 300 meter lange laan omzoomd door groene en bruine beuken. Geschiedenis: De kerk is een afsplitsing van de Clemenskerk van Steenwijk. De kerk is gebouwd op een uitloper van een zandrug, die het veen doorbrak. Bij verdergaande ontginning rees de kerkheuvel al hoger in het landschap en verdween de oorspronkelijke bebouwing. Zo kwam de kerk vrij te staan van de met de veenvergraving zich verspreidende bewoning. Sinds door de ruilverkaveling de oude vlonderpaden zijn verdwenen, is bovengenoemde laan de enige toegang tot kerk en kerkhof. Aan deze kerk moest Kolderveen een jaarlijkse pacht betalen, terwijl de benoeming van een pastoor het recht van Steenwijk bleef.

In 1422 is de kapel van Meppel, die onder toezicht van Kolderveen stond, tot parochiekerk verheven. Meppel moest jaarlijks 10 mud rogge aan de pastoor van Kolderveen afdragen en de Meppelaars bleven verplicht kerk, kerkhof en pastorie van Kolderveen mee te onderhouden.

In 1471 is de bouw van deze kerk voltooid. Volgens een legende zou de oorspronkelijke kerk van deze gemeente meer naar het zuidoosten aan de laaggelegen Zomerdijk bij Meppel hebben gestaan. In veengebieden werden kerken vaak tegelijk met de nederzettingen verplaatst. Volgens dezelfde legende zouden onderdelen van het oude gebouw met boerenwagens in noordwestelijke richting zijn verplaatst.

Toen een paard ter hoogte van de huidige standplaats struikelde, zijn been brak en hier bovendien een as van een wagen brak, zag men hierin tekenen Gods dat de kerk op deze plek gebouwd diende te worden. De oorspronkelijke klok is in 1697 door Pieter Vermaten gegoten en wordt zondags en bij begrafenissen geluid.

De preekstoel is vroeg 17e eeuws en heeft een smeedijzeren lezenaar die vermoedelijk dateert uit de 19e eeuw. De kansel, die van de zuidzijde naar de oostzijde werd gebracht, is in zijn geheel van imitatie mahonie geschilderd eikenhout en regelmatig zeszijdig en was oorspronkelijk omsloten door een fraai doophek. Een gedeelte van dit hek werd gebruikt ter conservering van de 18e eeuwse herenbank voor de familie Van Paasloo, bewoners van een afgebroken havezathe.

De aanvankelijk vrijstaande toren is ouder dan de kerk. Ook deze toren is van het Drentse type en waarschijnlijk één van de oudste. In de tweede geleding is nog een rond gesloten nis. De toren had oorspronkelijk een zadeldak maar heeft nu een gedrukt piramidale afsluiting. Het orgel is volgens het mechanische sleepladensysteem, waarop 8 stemmen zijn geplaatst. Het bestaat uit 1 klavier met aangehangen pedaal. Er zijn in de loop der jaren

onherstelbare veranderingen aangebracht, waardoor een aantal speelmogelijkheden aan het orgel is ontnomen, zoals de Bourdon 16'.

Het portaal aan de noordzijde van de kerk (klompenhok) is een voorbeeld van mooie Drentse landelijke bouwkunst. De ramen zijn met glas in lood gevuld en de blauwe plavuizen in de vloer dateren van 1843. Eens waren er naast het hoofdaltaar nog twee nevenaltaren, die aan Maria en Antonius gewijd waren.

Bij de restauratie van 1972/1974 werd een altaartafel van rode Bremerzandsteen gevonden. Deze steen heeft de vorm van een trapezium en zal oorspronkelijk als sarcofaagdeksel bedoeld zijn geweest of is daar mogelijk eerst voor gebruikt. De mensa is nu in de koorvloer ingevoegd.

Grote of Mariakerk te Meppel

In 1459 was de kerk van Meppel klaar en de bisschop zelf kwam voor de inzegningsplechtigheid naar de groeiende handelsstad. Altaren werden in de kerk geplaatst en

de gemeente groeide. In 1518 werd de kerk vergroot. Het leger van Prins Maurits kwam gedurende de Tachtigjarige Oorlog voorbij en liet diepe sporen na. De schade werd wel genoteerd.

De volgende aanpassing van de kerk had een curieuze oorzaak: er was niet genoeg ruimte om welgestelden, die binnen de kerk een laatste rustplaats wilden, die gelegenheid ook te geven. De vloer was inmiddels al driemaal opgehoogd. Helaas, maar nauwelijks was de uit-

breiding van 1780 gereed of keizer Napoleon verbood het begraven in de kerk. De preekstoel is uit 1696 en het doophek dateert van dezelfde datum als de laatste uitbreiding. In twee grote panelen zijn naar de stijl van die tijd, de lijdenswerktuigen

Grote of Maria Kerk van de protestantse gemeente te Meppel.

van Christus afgebeeld. In de kleinere vlakken worden zinnebeelden van tijd en eeuwigheid getoond. De koperen kronen, die heel sfeervol kaarslicht geven, zijn van recentere datum.

Het orgel, gebouwd tussen 1712 en 1716, is gebouwd door Jan Harmens Kamp. Keurmeesters, die kwamen luisteren, helemaal vanuit Amsterdam, keurden het muziekinstrument kortweg af. Franz Casper Schnitger, zoon van de zeer beroemde orgelbouwer, kwam in 1721 zelf eens kijken en na nogal wat vernieuwingen werd het orgel afgebouwd. Het is inmiddels gerestaureerd. Het meubilair van de kerk is redelijk nieuw. Wat nog boeit in dit oude gebouw, dat architectonisch zeer opvallend is, is het doopvont. De Zutphense kunstenaar J.H. Germans maakte het van een lood-tinlegering. Op de achtkantige kuip staan de symbolen van vier apostelen en het Christus-naamteken.

De toren met karakteristieke koepel werd in de 15^e eeuw gebouwd. Thans is dit bouwwerk, dat beklommen kan worden en een mooi uitzicht over Meppel en omstreken toont, het eigendom van de burgerlijke gemeente, zoals zo vaak het geval is. Oorzaak: de hoge kosten van onderhoud. Kostelijk is de predikantenkamer, voorheen een waaggebouwtje. Nog opvallender is de gevel van de kerk aan de Hoofdstraat. Is van de marktzijde gezien het gebouw een typische, stevige vertegenwoordiger van de kerkbouw uit de Middeleeuwen, aan de straatzijde ziet u een neoclassicistische gevel.

Na een restauratiebeurt die ruim vier jaar duurde, werd op 22 december 1963 de kerk weer in gebruik genomen. Het interieur van de kerk werd volledig vernieuwd. De cementen vloer werd door plavuizen vervangen en voor de houten banken kwamen 750 knopstoelen en voorts 200 klapstoelen als reserve. De totale kosten bedroegen f 725.000, waarbij nog zo'n f 130.000 kwam voor het vernieuwde en uitgebreide orgel, zodat de totale kosten op f 855.000 kwamen.

Subsidie voor kerk Nieuw-Weerdinge

In september 1970 stellen burgemeester en wethouders van Emmen de raad voor om de Hervormde Gemeente te Nieuw-Weerdinge een subsidie van f 5.000 te geven voor de restauratie van het kerkgebouw. De totale kosten worden geraamd op f 20.000. Een inzamelingsactie onder de dorpsbewoners bracht f 15.000 op.

De 13^e eeuwse kerk van Norg

De kerk te Norg dateert uit het midden van de 13^e eeuw en was gewijd aan de Heilige Margaretha van Antiochië, de vrouwelijke tegenhanger van St. Joris. Hoewel de kerk in de loop van de tijden nogal veranderde, heeft men haar tijdens de restauratiejaren 1969-1971 in de 13^e eeuwse staat teruggebracht.

Destijds zal met de bouw van de toren begonnen zijn, want die staat eigenlijk los van de kerk. Het schip heeft zeer lage venstertjes, wat er op duidt dat het ooit de bedoeling was om het van een lage overwelling te voorzien. Het plan werd echter nooit uitgevoerd. Het koor vertegenwoordigt de romano-gotiek: buiten zijn direct onder het dakoverstek elkaar afwisselende baksteenranden te zien en binnen een meloenvormig koepelgewelf. Maar

Kerkgebouw van de hervormde gemeente Norg.

liefst negen nissen verlevendigen de koorwanden. Die aan de zuidzijde waren bedoeld als priesterzetels, een kleine nis in het noordoosten fungeerde als sacramentskastje en eentje in het zuidoosten was de piscina.

In de zuidwand bevond zich ook de priesteringang. Links van de triomfboog is een nis die deel uitmaakt van een zijaltaar, dat misschien wel als altaar voor de Heilige Margaretha diende.

Uniek is de 13^e eeuwse beschilderde sluitsteen in het koorgewelf, het is de oudst bewaard gebleven schildering in Drenthe.

De duif als symbool van de Heilige Geest wordt omgeven door het volgende randschrift: "VENI SANCTE SPIRITUS + DIVI DONI ORIGO", hetgeen betekent: "Kom Heilige Geest, van Goddelijke oorsprong". De graankorrels en de wijnranken op de muurbogen van het koorvierkant verwijzen naar Schrift en Tafel.

De preekstoel is een werkstuk van Dirk Jans Bijmolt uit Groningen. Het is een statige, zware kuip waarvan de panelen versierd zijn met plantaardig snijwerk. Verbeeld zijn Geloof, Hoop en Liefde. Het herengestoelte dateert uit 1724, het wapen is van het geslacht Lunsingh. De kerkbanken zijn 19^e eeuws; op een van de banken is het ondergeverfde jaartal 1800 zichtbaar. Dank zij Napoleons belastingheffingen kreeg veel eikenhout een verlaag. Het orgel werd in 1896 door Friedrich Leichel en Zoon uit Lochem gebouwd.

Restauratie kerk Nijeveen

Het kerkgebouw zou worden gerestaureerd, zowel het interieur als het exterieur. De kosten werden op f 32.000 begroot, waarvan de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg f 7.500 en de burgerlijke gemeente f 3.000 voor hun rekening zouden nemen.

In het najaar van 1954 werd met de uitvoering van de werkzaamheden begonnen, die onder leiding van architect J. Jans te Almelo werden uitgevoerd. In mei 1955 werd de kerk weer in gebruik genomen.

Verhalen uit Oring (Odoorn)

Het hierna volgende is anekdotische, maar wel kloppende, informatie:

Nadat de Engelse geestelijke Willehadus (plm. 720-787) het christendom in Drenthe had doorgegeven in de katholieke traditie, is in Odoorn in de twaalfde eeuw de eerste kerk gebouwd, gewijd aan de heilige Margaretha.

De oudste vermelding van de kerkelijke gemeente is verbonden met het jaartal 1376. Nieuwe kerkgebouwen zijn gebouwd in 1857 en 1898, maar het oude "koorgedeelte", nu in gebruik als consistoriekamer, is de eeuwen door gelukkig in tact gebleven.

Verder is het doophek uit 1631 vermeldenswaard, dat in het museum in Assen te zien is. Het bronzen doopvont, dat op dit moment in de kerk staat, is vervaardigd door beeldend kunstenaar Barbara de Clercq uit Maarssen. In het kerkgebouw van nu zijn bovendien twee handgemaakte wandkleden te bewonderen, die de rol van de kerk in het Drentse landschap en de noodzaak van menselijke warmte van licht en kracht in het pastoraat, uitdrukken. Ds. W. Snethlage (1753-1761) reed in de gemeente rond in een zelf uitgevonden "houten wagen" waarmee men alleen kon rijden via voetbewegingen. Eigenlijk de voorganger van de fiets. De koppeling van Odoorn aan geiten werd door ds. A. Bazuin (1904-1911) afgeschaft. Het geitenhok werd washok, maar is later weer in ere hersteld.

*Kerkgebouw
protestantse
gemeente
Peize.*

Restauratie kerk Peize

Onder architectuur van de heer A. Baart jr., architect BNA te Leeuwarden, werd de laatste hand gelegd aan de restauratie van het interieur van het uit de tweede helft van de dertiende eeuw daterende kerk. Reeds in 1961 werd begonnen met de restauratie van het exterieur van het kerkgebouw, maar wegens het ontbreken van de benodigde middelen zijn de werkzaamheden onderbroken geweest. De totale kosten werden begroot op f 225.000. Dankzij een gift van de stichting "Orgelfonds Mooy" kon het uit 1631 daterende orgel gerestaureerd worden. De totale kosten bedroegen f 160.000.

Roden: hoe veranderlijk opvattingen soms zijn

In de jaren 1932 - 1934 is de Catharinakerk in Roden ingrijpend gerestaureerd. Deze restauratie stond onder leiding van de architectenmaatschap Kuiler en Drewes in Assen. Ze stonden voor een zware taak. De kerk is de 19^e eeuw aan de buitenkant bepleisterd met een harde cementmortel. In die tijd dacht men, 'hoeveel te harder, hoeveel te beter'. Een grote denkfout, zo blijkt achteraf. De kerk heeft tot dan toe een wit gepleisterd interieur.

De problemen met het buitenpleisterwerk heeft ook gevolgen voor het binnenpleisterwerk en wel zodanig dat het overgrote deel van dit pleisterwerk vernieuwd moet worden.

De directeur van de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de heer J. Kalf, was bewonderaar van het werk van de populaire architect Berlage. Deze architect stond bekend om zijn fraaie baksteen architectuur, die hij buiten en binnen zijn gebouwen toepaste.

De heer Kalf verordonneerde dat het interieur van de kerk niet opnieuw bepleisterd mocht worden, maar een uitvoering in schoon metselwerk moest krijgen. De architecten protesteerden. Ze voerden aan dat er geen sprake kon zijn van schoon metselwerk, omdat er in oorsprong geen herkenbaar metselverband aan de binnenzijde was toegepast.

Ook de toenmalige kerkvoogden waren fel tegenstander van het voorstel. De heer Kalf dreigde

De Catharinakerk van de protestantse gemeente te Roden-Roderwolde i.w.

met intrekking van de rijkssubsidie, maar hij durfde het niet aan om zijn eisen schriftelijk kenbaar te maken. Architecten en de kerkvoogdij zwichtten voor het dreigement. De wanden van het gehele interieur van de kerk werden schoon gebeiteld en elk spoor van de vroegere bepleistering werd uitgewist. De architecten beschreven de gehele affaire nauwkeurig in hun dagboek. Ze vermeden daarbij zorgvuldig de term "schoonmetselwerk" maar kozen in plaats daarvan voor de term 'schoon gevoegd metselwerk'.

Deze ingreep had echter grote gevolgen voor de akoestiek in de kerk. De poreuze wanden hadden een groot absorberend vermogen, waardoor de nagalm geheel verdween. Een ramp voor het fraaie Hinszorgel in de kerk.

Ongeveer zestig jaren na deze ingrijpende restauratie kwam de restauratie van het Hinszorgel in beeld. Als gevolg van de slechte akoestiek werd de suggestie gedaan de kerk opnieuw te bepleisteren. Deze suggestie stuitte echter op verzet bij een groot aantal mensen. De kerkvoogdij besloot een monumentenvergunning aan te vragen voor herbepleistering van het kerkinterieur. Tot veler verbazing werd deze vergunning verleend. Ter voorkoming van een grote strijd binnen de kerkgemeenschap besloot de kerkvoogdij daarna geen gebruik te maken van de verleende vergunning.

Subsidie voor kerk Rolde

De kerkvoogdij van de hervormde gemeente Rolde ontving begin 1961 bericht van het rijk dat de gemeente inzake haar kerkgebouw op een restauratiesubsidie van 60 pct. kon rekenen van het rijk. Maar omdat het rijk pas uitbetaalt als de restauratie voltooid is, zou eerst nog ruim f 20.000 moeten worden voorgeschoten. De kerkvoogdij zocht naar wegen om dit bedrag bijeen te brengen.

In 1965 was de restauratie, die onder leiding van architect P. van der Sterre te Leiderdorp werd uitgevoerd door de firma Abersson te Steenwijk, een feit.

Historie van de Ruiner kerk

De hervormde kerk van Ruinen was, zoals vele kerken van voor de Reformatie, aan de Heilige Maagd gewijd. De Mariakerk was de abdijkerk van het dubbelklooster, dat hier omstreeks of even voor 1141 werd gebouwd door de monniken van de Benedictijner Orde. De juiste oorsprong van het klooster is echter in nevelen gehuld, maar zeker is dat in 1141 de bisschop van Utrecht, Hardbert van Bierum, een grote schenking doet aan het klooster. In 1325 verdwijnt het klooster uit Ruinen en wordt verplaatst naar de abdijhof Dickninge aan de oevers van de Reest. In de daarna komende decennia wordt er veel gebouwd, veranderd (van Romaans tot Gotisch) en gesloopt aan de kerk.

In 1808 was de kerk dermate in verval geraakt, dat er iets moest gebeuren, de fungerend hoofdingenieur van de Waterstaat maakt in 1835 een rapport met een verbouwingsplan op.

Op grond daarvan werd een restauratiebestek geschreven en namens de kerkvoogden van de hervormde gemeente aanbesteed. Een aannemer uit Smilde nam de restauratie in 1836 aan en de meester timmerman-metselaar Jacobus Dekker uit Hoogeveen was opzichter. De restauratie bleek echter meer weg te hebben van een sloop, het koor en de Catharinakapel werden afgebroken. Er werd een zolder in de kerk aangebracht, gotische ramen dichtge-

Kerkgebouw protestantse gemeente Ruinen.

metseld en nieuwe raamopeningen gemaakt. Ook werd de vloer verhoogd. Uiteindelijk bedroegen de kosten van de "restauratie" f 5.389,70.

Met de restauratie van de kerk in de periode oktober 1972 tot mei 1975 werd alles wat er aan het gebouw in 1836 en later verknoeid werd, ongedaan gemaakt. Het weer terugbrengen van het koor en de Catharinakapel bleek echter financieel niet meer haalbaar.

In 1997 kreeg het college van kerkvoogden uit handen van mevrouw Te Velde-Dekker te Hoogland het bestek uit 1836 overhandigd. Bij het bezoek aan

mevrouw Te Velde-Dekker kwam uiteraard ook de geschiedenis van de kerk maar ook die van haar voorouders aan de orde. Met haar gegevens over de familie Dekker en de historische gegevens van de kerk, kon alleen maar de conclusie getrokken worden, dat het ontvangen bestek uit 1836 het oorspronkelijke werkexemplaar van de meester timmerman-metselaar Jacobus Dekker is geweest. Deze Jacobus Dekker kwam als boerenzoon uit Pesse in de leer bij zijn oom in Hoogeveen, die een houthandel had en van waaruit hij zijn carrière als timmerman-metselaar begon.

De geschiedenis van de Mariakerk te Ruinen is te lezen in de volgende boekwerken:

- 1 De bouwgeschiedenis van de kerk te Ruinen van Corneille F. Jansen
- 2 Kerken in Drenthe van drs. M.R. Hilbrandie-Meijer; en
- 3 Ruinen, een historisch portret van Jeroen Verhoog & Judit Floor

Ruinerwold in andere tijden

De kerk uit 1152 te Blijdensteyn was oorspronkelijk gewijd aan Maria Magdalena. Maar brand sloeg toe en de herbouw kreeg als beschermheilige Bartholomeus mee. De Reformatie bracht in 1597 een contingent soldaten in de kerk. Stadhouder Willem Lodewijk had een plakkaat uitgevaardigd, dat er op neer kwam dat alle geestelijken hun ambt moesten neerleggen. *Zij, zo liet de stadhouder weten, die geneigt mochten zijn sich tot die reine bekentenissen en de leer des Evangelie te begeven, zouden binnen afzienbare tijd nadat hen een examen was afgenomen, wellicht op een nieuw beroep mogen rekenen.* Alle 32 rooms-katholieke geestelijken uit de omtrek zijn daarna door de drost van Drenthe,

Coenraad de Vos van Steenwijk, bevraagd of ze zich aan zo'n examen wilden onderwerpen volgens de gereformeerde kerkorde. Slechts 3 van hen voelden daar wat voor. In 1907 bestond het voornemen de oude kerk te slopen. Zij die kerkelijke monumenten een goed hart toedroegen, vroegen aan dominee Brink en zijn kerkenraad daar eerst eens goed over na te denken. Deskundigen vonden dat restauratie kon en moest. Onder leiding van architect H.M. Hulsbergen kreeg dat begin twintiger jaren zijn beslag.

Binnen biedt de zeskantige kansel een mystificatie: kansel en dooptuin moeten in de laatste restauratieperiode te leen zijn ontvangen van monumentenzorg. Het geheel zou afkomstig zijn van de kerk in Aartswoud (NH). De lezenaar, rechts op de kuip, zou wel eens meegekomen kunnen zijn. De herenbank moet ten dienste hebben gestaan van de familie Van Limburg Stirum. De toenmalige graaf, wonende in een havezate in de buurt, was er verguld mee.

Het orgel kent een verwarde voorgeschiedenis. Na wikken en wegen wordt het nu beschouwd als in het midden van de 19^e eeuw gebouwd door P. van Oeckelen.

De klok in de toren komt uit het Friese Noordwolde. Er zouden vroeger wel klokken geweest zijn, maar Bommen Berend, de bisschop van Munster, roofde die en versmolt het brons. De klepels bleven achter. Opmerkelijk is dat de inscriptie in de klok precies zo terug te vinden is in torens te Hardenberg en Utrecht (Domkerk).

Doopvont in de hervormde kerk van Schoonebeek

Op 14 december 1927 werd de huidige hervormde kerk van Schoonebeek officieel in gebruik genomen, ter vervanging van de oude witte Nicolaaskerk, die te klein was geworden. De enige tastbare herinnering aan de Nicolaaskerk die er is, is het doopvont. Dat die nog in de gemeente is, mag een wonder heten. Niemand in Schoonebeek kan zich herinneren, dat dit doopvont in de afgebroken kerk heeft gestaan. Zeer waarschijnlijk is het uit de kerk gegooid tijdens de beeldenstorm in 1566. In dat jaar zijn veel kostbaarheden zinloos vernield en/of uit de kerken verwijderd, als niet passend bij de reformatorische erediensten.

Voor zover is na te gaan, is dit doopvont lang in het bezit van de familie Holties geweest. Het doopvont is decennia lang gebruikt als veevoederbak. De laatste jaren deed het dienst als bloembak. Al dat oneigenlijke gebruik heeft zijn sporen daarin achtergelaten. De familie Schutrups – Holties heeft het doopvont als jubileumgeschenk 1977 in bruikleen gegeven aan de gemeente. Door de zorg van de kerkvoogdij staat het nu weer binnen de kerkmuren en heeft het zijn oorspronkelijke bestemming teruggekregen. Over het doopvont is nog te melden dat het is gemaakt van Bentheimer zandsteen. Zeldzaam in zijn soort, door de zeskantige vorm. De meeste zandstenen doopvonten zijn rond. De ouderdom is niet vast te stellen maar ligt vermoedelijk tussen de 400 en 600 jaar.

125 Jaar kerkgebouw Schoonoord

Eind oktober 1991 vierde de hervormde gemeente van Schoonoord feest omdat het 125 jaar geleden was dat het kerkgebouw aan de Kerklaan in gebruik werd genomen. Nadat in 1856 in Schoonoord een hervormde gemeente was gevestigd, die in de kerkschool aan de Sleneweg kerkte, groeide in de jaren daarna bij veel gemeenteleden het verlangen naar

een echt kerkgebouw. De realisatie daarvan was niet eenvoudig. Gelukkig verleenden zowel de hervormde synode als provinciale staten van Drenthe subsidie en samen met giften en collectes werd tenslotte het benodigde bedrag van f 9.111,92 bij elkaar gebracht. Eind oktober 1866 werd het kerkgebouw in gebruik genomen. Het was nog niet echt riant, kachels waren er niet en de gemeentezang ging bij gebrek aan een orgel, á capella. Kachels en orgel kwamen pas in 1929. In 1953 werd de kerk grondig gerestaureerd, waarbij het interieur vrijwel geheel werd vernieuwd.

In het najaar van 1991 werd het exterieur gerestaureerd. Omdat het kerkgebouw van de hervormde gemeente van Schoonoord dorpsbepalend is, werd iedere inwoner uit Schoonoord aangeschreven. Voorgesteld werd voor ieder jaar dat het kerkgebouw er stond, een bepaald bedrag te geven. Dat kon zijn 125 keer 1 cent, maar ook 125 keer een gulden was mogelijk.

Kerkgeschiedenis van de hervormde gemeente te Vledder

De kerk is gebouwd in laag, moerassig land, zoals de betekenis van de naam "Vledder" is. Omstreeks het jaar 700 werd de streek voor het eerst niet meer door zwervende volken bezocht, maar vestigden zich hier de eerste boeren. Rond het jaar 1000 werd op de plaats

van de kerk de eerste houten kapel gebouwd. De kerk kreeg, om de vicaris te kunnen betalen, van de bewoners jaarlijks "enige roggepachten en uit elk huis een hoen".

Van het huidige stenen kerkgebouw werd als eerste de toren gebouwd, omstreeks het midden van de 15^e eeuw.

Deze werd voorzien van een zadeldak, opmerkelijk in Drenthe, omdat dit type dakconstructie

Kerkgebouw hervormde gemeente te Vledder.

weinig in Drenthe voorkomt. Waarschijnlijk is hier sprake van Friese invloed. De toren is 28,5 meter hoog.

De klok in de toren draagt het randschrift: "Dee'z klok roept u tot arbeid en tot rust, maar ook tot bezinning in hoger leven". Aardige vermelding is, dat de klok, naast de gebruikelijke tijden (08.00, 12.00 en 17.00 uur) ook 's avonds om 21.00 uur nog een keer werd geluid. Dat was de "papklok", het sein voor het bordje pap, dat vlak voor het slapen gaan werd genuttigd.

Van het kerkgebouw is bekend dat het later werd gebouwd dan de toren. En opmerkelijk bij deze bouw was ook weer, dat eerst het éénbeukige schip werd gebouwd en pas daarna het koor. Dat was een ongebruikelijke volgorde, omdat meestal eerst het koor werd gebouwd, zodat het altaar kon worden geplaatst.

Op 10 mei 1598 gaf Graaf Lodewijk van Nassau, stadhouder hier in het noorden des lands, het bevel dat men moest overgaan van het katholicisme naar het protestantisme. Alle bezittingen werden toen onder de kerkvoogdijen van de Nederlandse Hervormde Kerk geplaatst. Zo ook in Vledder. Alleen de laatste katholieke priester mocht wel blijven en dominee worden. Maar dan moest hij wel met goed gevolg een examen afleggen in de rechte leer. Helaas zakte de goede man drie maal voor het examen. Maar hij werd toen officieel toch vanaf 1600 "geduld". Tot zijn overlijden in 1608 bleef hij voorganger in Vledder.

Het kerkje is in 1952 voor de laatste maal gerestaureerd. Het is van binnen wit gepleisterd, eenvoudig, maar daardoor uitnodigend ingericht en heeft sinds 1998 een nieuw orgel, gebouwd door de gebroeders Hoogendoorn te Enschede. De kerk biedt plaats aan 120 personen.

De Dorpskerk van Vries en Michiel de Ruyter

Vries heeft op Anloo na, de oudste kerk van Drenthe. Het gebouw dateert uit de tweede helft van de elfde eeuw. De kerkvoogden van Vries hebben de eeuwen door tot op heden hun handen vol gehad aan de instandhouding van het monumentale gebouw. Zij beheren het gebouw niet alleen voor de kerkelijke gemeente, want de Dorpskerk is voor het gevoel van de Vriezenaren van alle inwoners.

De kerk is gebouwd op een hooggelegen kruispunt van oude zandwegen. Rond 777, het begin van de kerstening van Saksen door Karel de Grote, was er al sprake van twee houten kerkjes. De eerste stenen kerk werd in de 9^e eeuw gebouwd van het vulkanische tufsteen uit de Eiffel. Opgravingen hebben aangetoond dat het een zaalkerk betrof met een rond gesloten absis in Karolingische stijl. Op het eind van de 11^e eeuw vond de bouw van de huidige kerk plaats.

Omdat in de overlevering veel kennis verloren is gegaan, stelt het gebouw de mensen voor een aantal raadsels. Beeldt het fresco bij de ingang van het schip een wolf uit? Zo ja, wat is dan de betekenis ervan? Of is het misschien een herdershond, die waakt over de kudde? Welk doel hadden de uitgespaarde nissen in het koor? Is de plaats van de kerk bepaald door wichelroedelopers, die er een kruispunt van wateraders vaststelden?

Kerkgebouw protestantse gemeente Vries.

Zo zullen nog weinig mensen weet hebben van de geschiedenis achter het koperen plaatje aan een kroonluchter in het prachtige gotische koor met de tekst: 8 december 1944 Texel – Vries 31 januari 1945

In november 1944 werden 700 mannelijke inwoners van Texel gedeporteerd naar Noord-Drenthe om als dwangarbeiders te werken aan de Duitse verdedigingslinie in onder andere het Asserbos en het Balloërveld. Te voet gingen ze via Witmarsum en Donkerbroek naar Assen. Na een kort verblijf in schoolgebouwen kregen de Texelaars onderdak bij particulieren. Ook bewoners van Vries hebben een aantal van hen gastvrij opgevangen in hun gezinnen. Uit dank hiervoor heeft de bevolking van Texel een kroonluchter aan de bevolking van Vries aangeboden. Dit is een replica van de kroonluchter in de kerk van Den Hoorn, ooit door admiraal Michiel de Ruyter geschonken aan de inwoners van Texel. Ter wille van de harmonie hebben de kerkvoogden er destijds een tweede replica bij laten maken.

Hervormde kerk van Westerbork

Tot ver in de 13^e eeuw maakte de “capella van Burch” deel uit van de parochiekerk Beilen. Rond 1280 zal de kerk zelfstandig zijn geworden, maar aan de verplichting van de valkenpacht kon ze zich niet onttrekken. Wat was het geval? Ieder jaar was het kerspel Beilen, waaronder ook Westerbork viel, verplicht een witte valk te leveren aan het bisdom Utrecht. Die valk was bestemd voor de jacht. Later werd dit gebruik vervangen door een som geld, het zogenaamde valkengeld.

Evenals de kerk van Beilen werd ook de kerk van Westerbork aan St. Steffen gewijd. Rond de 15e eeuw zal de huidige kerk gebouwd zijn, ze kreeg een éénbeukig schip en een driezijdige koorsluiting. Het onderste deel van de toren is waarschijnlijk nog 14e eeuws. In de 16e en 17e eeuw hebben soldatentroepen hier nogal huis gehouden. Zo werden in 1642 de ramen vernield en namen ze het koperen doopbekken mee. Ook de kansel was levensgevaarlijk geworden, want ze steunde op stutten en sparren! Gelukkig bracht een geldschenking van de Landdag uitkomst. Het bleef echter tobben, want in 1677 stond het koor op instorten.

Een eeuw later, in 1778, had een grote restauratie plaats. Er kwam een nieuwe kansel met eenvoudig snijwerk, in de houten lezenaar werd het jaartal verwerkt. De koperen kandelaars van kansel en voorlezersgestoelte dateren vermoedelijk ook uit die tijd. Enkele jaren later, in 1783, schonk Albert Nysinghe de koperen kroon. De andere kroon werd in 1985 door de plaatselijke vrouwenvereniging geschonken; het is een kopie van die uit 1783.

De avondmaalstafel is nog een 17^e eeuws meubelstuk. Aan de noordkant hangt een olieverfschilderij uit ongeveer 1920, een werk van Reinder Dozy met als onderwerp: het uitgaan van de kerk.

Hervormde gemeente te Zuidlaren

In 1601 werd de eerste predikant, Johannes Crusius Groningensis, aan de hervormde gemeente Zuidlaren verbonden. Zuidlaren behoorde tot het 6e dingspel genaamd "Oostermoer" samen met de voormalige gemeenten Anloo, Zuidlaren, Gieten, Gasselte en Borger. En was vermoedelijk de eerste dochter van de moederkerk in Anloo. De eerste predikant van Zuidlaren was niet onder het goed gesternte geboren want een goed jaar later overleed hij en kon de gemeente opnieuw op zoek. Met de volgende benoemingen had de nieuwe gemeente niet veel geluk.

In 1631 werd ds. Arnoldus Böttchius aan de gemeente verbonden en kwam er een einde aan de roerige periode. Sindsdien zijn er ordentelijke heren die zich steeds onder gunstiger omstandigheden aan hun opdracht konden wijden. Hij heeft 17 jaar de gemeente mogen dienen.

De avondmaalstafel, in 1697 gemaakt op last van de familie Van Selbach, werd kennelijk beschouwd als behorende tot het bezit van de familie Van Selbach en haar opvolgsters op Laarwoud. Want toen het gezin Laarwoud verliet, werd de avondmaalstafel meegenomen. Klaarblijkelijk zonder verweer van de kerkvoogdij.

Pas in 1995 dook de avondmaalstafel weer op. Deze bleek in het Rijksmuseum te Amsterdam te staan, behorende tot het bezit van de dienst van 's Rijks Verspreide Kunstvoorwerpen.

In 1730 stichtte de diaconie "armenkamers" die voor een luttel bedrag aan behoeftigen werden verhuurd. In de verslagen wordt gesproken over het "armenhuis". In de loop der tijd raakte het in verval. In 1847 waren de oogsten slecht en werd in samenwerking met de gemeente het armenhuis nieuw leven ingeblazen. Vanaf toen werd het een "werkhuis" waar mensen werden opgevangen en aan het werk gesteld. De leiding van het werkhuis werd opgedragen aan een echtpaar, dat in functie was als Vader en Moeder. Het werk

Kerkgebouw van de hervormde gemeente te Zuidlaren.

bestond o.a. uit breien en spinnen, het vlechten van manden en het binden van bezems. Bij de kerkrentmeesters van Zuidlaren is een boekwerk beschikbaar met de titel: *“Hervormde gemeente Zuidlaren 400 jaar”*.

Fragmenten uit de geschiedenis van Zuidwolde

De eerste oorkonde over het bestaan van Zuidwolde dateert van 1275. Tot 1316 waren de Zuidwoldenaren aangewezen op de kerk van Ruinen. In dat jaar zorgt de Heer van Echten dat Zuidwolde een priester en een kerkgebouw krijgt. In dezelfde tijd bouwde deze ook een kerkje te Koekange. De kerk was gewijd aan Sint Maternus (de moederlijke). Hij was de eerste bisschop van Keulen (313) en was patroon tegen besmettelijke ziekten en koorts. Mogelijk hadden de Van Echtsens relaties met Keulen of woonden er in Zuidwolde kolonisten van Frankische oorsprong die de verering van Maternus kenden. De enige andere plaats in Nederland waar een kerk aan Sint Maternus was gewijd is het Limburgse Wijlre.

Aan het begin van de zeventiende eeuw was het kerkgebouw in verval en met het geestelijk leven was het niet anders. De eerste predikanten hadden het er niet best afgebracht. Eén van hen werd korte tijd geschorst. Door zijn “geringe preek talent” moest hij uiteindelijk de gemeente verlaten.

De Reformatie zorgde ook voor goed theologisch onderwijs. Ubbo Emmius stichtte in 1614 een hogeschool in Groningen, waaraan een zoon van Menso Alting, Hendrik, doceerde. Ook Zuidwolde heeft predikanten gehad van deze opleiding.

Het kerkgebouw, een rechthoekig gebouw met een dak van stro, had geleden onder rondtrekkende soldaten, die er regelmatig waren gelegerd. In 1630 werd de kerk gerestaureerd. Ondanks de Reformatie was in 1626 het Maternus altaar nog aanwezig en werd voor een deel gebruikt als avondmaalstafel. Naast het hoeden van de gemeente als kudde, moest de predikant ook eigen vee hoeden. Ds. Mantingh (1782-1819) had tijdens de kerkdienst zijn kudde evenals zijn vee goed in het oog. Toen hij op de preekstoel stond zag hij door het raam van de kerk een van zijn varkens door de tuin promeneren (wandelen). De dominee onderbrak zijn preek, gaf de gemeente op Psalm 119 te zingen, te beginnen bij vers 1 (van de 88), zette zijn steek op en bracht het varken weer op het rechte spoor. Toen ds. Mantingh terug kwam was de gemeente bezig met het zingen van vers 51! Nadat dit vers gezongen was ging hij weer verder met zijn preek.

In 1823 werd de opbrengst van verkochte pastoriegoederen gebruikt om de oude kerk, stammend uit de veertiende eeuw, die toen ongeveer 300 zitplaatsen had, af te breken en op dezelfde plaats een nieuwe kerk, een z.g. Waterstaatskerk te bouwen. De kosten van afbraak en opbouw bedroegen f 6.500. Op de gedenksteen die werd geplaatst staat: Tot eer en dienst van God en Jezus onze Koning – is gesticht deez' tempelwoning. Op 17 augustus werd de kerk ingewijd.

In 1837, pas 14 jaar na de bouw, was er al een restauratie nodig. De 1000 zielen tellende gemeente, waarvan 380 lidmaat waren, konden het zelf niet opbrengen. En dus moest er geleend worden. Dat had misschien ook te maken met het feit dat de pastorie grondig onder handen genomen moest worden.

Door de Afscheiding ontstonden er lege plaatsen. Ook in de tijd die volgde gingen er leden over naar de gereformeerde kerk. Een andere verzwakking van het kerkbezoek ontstond doordat de "kerkespraak" in 1841 werd afgeschaft. De publicaties en bekendmakingen van de burgerlijke overheid, publicaties van de notaris, berichten van landbouwers en vermelding van rondreizende wonderdokters, werden nu niet meer na de kerkdienst in het kerkgebouw gedaan, maar voor de deur van het huis van de gemeente, direct na afloop van de dienst. Wel bleef het de taak van de daartoe benoemde onderwijzer, die tevens koster van de hervormde gemeente was.

Ondanks het verlies aan leden was het nodig de kerk te vergroten. In 1856 werd de kerk voor de helft afgebroken en met twee vleugels uitgebreid. Een jaar later kwam er petroleumverlichting in de kerk.

In 1926 werd de kap van de kerk vernieuwd, waarbij het pannendak werd vervangen door leibedekking. Ook daarna is het interieur van de kerk nog wel eens gewijzigd. Zo kwam er een liturgisch centrum, een podium waarop de avondmaalstafel kwam te staan, een lezenaar en een nieuw doopvont. Ook het oude doopvont heeft men laten staan, maar wordt niet gebruikt. In 1964 werd de kerk ingrijpend gerestaureerd, waarbij onder ander de oude banken en de herenbank van de familie Holthe van Echten, werden vervangen door nieuwe.

Herinneringen van de kerkvoogdij van Zwartemeer-Bargercompascuum

Het kerkgebouw is in 1953 gebouwd en in 1965 kwam de toenmalige kerkvoogdij tot de

slotsom: "We willen een gebouw dat voldoet aan de gevraagde voorwaarden, dus moeten we verbouwen". Het bestaande gebouw was nogal rechttoe, rechtaan!

Een architect werd geraadpleegd en er werd uitgelegd wat werd gevraagd, namelijk een multifunctioneel gebouw te ontwerpen.

Het plan dat de kerkvoogdij werd voorgelegd was om de voorkant van het gebouw te laten zoals het was en aan de overige drie zijden een platdakconstructie te maken waardoor er ruimtes ontstonden voor diverse afdelingen.

Het dak moest verstevigd worden door middel van ijzeren spanten. De ontstane ruimtes konden worden ingericht als ontvangsthal, toiletgroepen, vergaderruimtes en een aula voor opbaring.

Na veelvuldig overleg met de Provinciale Kerkvoogdijcommissie werd geadviseerd een hypotheek te nemen tot een bepaald bedrag. Het werd een annuïteitenlening over een bepaalde looptijd. Het te lenen bedrag werd overigens maar voor 2/3 aangesproken. Dit kwam doordat enkele voorstellen niet werden gerealiseerd, o.a. de dakconstructie werd door een plaatselijke middenstander uitgevoerd, het verfwerk van het dak binnen werd niet gedaan, er werd een beroep op de gemeenteleden gedaan om bij te dragen en op de gehele dorpsbevolking om bij te dragen voor de aula. Van de inwoners betaalden minstens 90 pct. f 5 of meer. Daar stond tegenover dat iedereen, die er gebruik van maakte, gelijke rechten had. In 1967 werd het gebouw in gebruik genomen. Veel bijdragen in de vorm van geld en arbeid leverden enorm veel voldoening op en kweekte veel saamhorigheid!

Hervormde kerk Zweeloo

Klompen in de hervormde kerk van Zweeloo

Als men in Zweeloo de kerk binnenkomt, staat er links om de hoek een paar klompen, die vast zitten. Het zijn de klompen van Trijntje Geerts, overleden in het jaar 2000, 82 jaar oud geworden. Met die klompen stond ze eerder in haar tuin tussen de dahlia's. Het dahliavrouwtje werd ze ook wel genoemd. Jaren geleden was ze hier met haar twee broers komen wonen, allen ongetrouwd. Prachtige ouderwetse mensen, de mannen met een koordstriptbroek en hulpzelen, Trijntje met een bloemig schort en op klompen. Ze waren hier niet vreemd, maar wisten van alles over wie waar gewoond had. Ze hadden ook zo'n zeiltje op tafel, een zwilkje noemde men dat thuis, maar ze hadden geen petroleumstel, want ze kookten op zo'n glasplaat. Waarom

staan haar klompen nu in de kerk, want die waren daar nooit geweest. Tot ieders verbazing bleek ze haar nalatenschap bestemd te hebben voor de instandhouding van het kerkgebouw. Dat deed ze in de wetenschap dat een plek er is, al komt men er nooit. Het is een gevoel van verbondenheid met een plek, waar gevoeld wordt wie men is. De gedachte alleen al aan die plek, leidt tot rust en tot bezinning.

Er is nu van Trijntjes geld een prachtige eikenhouten trap gemaakt naar het orgel, in plaats van het nauwe wenteltrapje. Achter het orgel is een tentoonstellingsruimte ingericht. De oude dingen van het dorp worden daar getoond, in samenwerking met de Historische Vereniging.

Het gevoel waar de kerk de hoedster van is, is meer dan nostalgie. Het geeft het besef van onze plaats in het geheel. De kerk is een "rustplaats", een plek te midden van de wonderlijke wereld, om te rusten en te oriënteren, met behulp van het oude.

Een bijzondere herdenking

Ing. G.J.H. Reudink.

Deze uitgave wordt afgesloten met een samenvatting van de jubileumbijeenkomst die op zaterdag 11 december 2004, ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de afdeling Drenthe van de Vereniging van Kerkvoogdijen, in de Kerkboerderij van de hervormde gemeente te Hoogeveen werd gehouden.

In zijn openingswoord stond de waarnemend voorzitter, de heer ing. G.J.H. Reudink, stil bij het tijdstip van deze bijzondere bijeenkomst. Immers op vrijwel hetzelfde moment begon de uitvaart van Z.K.H. Prins Bernhard, die 1 december 2004 was overleden. De heer Reudink memoreerde voorts het overlijden van de voorzitter van de afdeling, de heer J. Clemens en hij heette diverse genodigden van harte welkom.

Na afdoening van een aantal huishoudelijke zaken, werd ter afsluiting van de reguliere vergadering gezongen door het mannenkoor "Cantabile". Het is een dubbelkwartet dat in 1981 is opgericht en bestaat uit louter hobbyisten die de zangkunst machtig zijn. De leden komen uit Klazienaveen, Diever en Vledder. Het genre is kerkmuziek: Byzantijns/Russisch, Psalmen, Hooglied en gospel. Het koor verleent zijn medewerking aan: kerkdiensten, verzorgingshuizen, ontspanningsavonden en geeft zo nu en dan concerten.

Het mannenkoor "Cantabile" gaf tijdens de jubileumbijeenkomst een concert.

Historisch overzicht

Hierna gaf de voorzitter een kort historisch overzicht over de geschiedenis van de afdeling Drenthe. Aanvankelijk ging de afdeling wat moeizaam van start. Toen zij eenmaal van start was gegaan, bleek dat zij op een aantal punten nogal van mening verschilde met het hoofdbestuur. Veel gemeenten maakten destijds gebruik van het systeem van de hoofdelijke omslag, ook wel kerkelijke belasting genoemd. Omdat niet alle lidmaten deze hoofdelijke omslag betaalden, stelde het afdelingsbestuur voor een provinciaal kantoor in te stellen dat belast zou zijn met de inning daarvan bij onwillige lidmaten.

Ook was de afdeling Drenthe in die periode actief om op provinciaal niveau van de diensten van een orgelstemmer gebruik te maken.

Tussen 1929 en 2004 is er veel veranderd, maar wat niet veranderd is, is de doelstelling van de Vereniging, namelijk de kerkrentmeesters door onderlinge samenwerking van advies te dienen en hen verder bij te staan bij de uitoefening van de aan hen opgedragen taak. Deze taak is, zoals ordinantie 11 van de kerkorde dat voorschrijft, de verzorging van de vermogensrechtelijke aangelegenheden van de gemeenten, met uitzondering van datgene wat onder het diaconaat ressorteert. De kerkrentmeesters bieden de faciliteiten om het kerkenwerk in de plaatselijke gemeenten zo optimaal mogelijk te doen functioneren.

Boekhoudingen kunnen niet meer op een A4-tje, kaartenbakken voor de ledenregistraties verdwijnen, administraties gaan per computer, brieven per e-mail. Wat kerkvoogden elkaar vroeger schreven, gebeurt nu door kerkrentmeesters via moderne communicatiemiddelen.

Ook de Drentse kerkrentmeesters zijn met hun tijd meegegaan. Veel kerkrentmeesters hebben hun administratie elders ondergebracht. Niet omdat zij het werk teveel zouden vinden of omdat kennis niet meer beschikbaar zou zijn. Maar omdat steeds weer nieuwe en uitgebreidere regelgeving het de vrijwilligers, want dat zijn de kerkrentmeesters, moeilijker maakt hun taak goed te volbrengen, namelijk het adequaat beheer voeren over de aan hen toevertrouwde kerkelijke goederen. Ondanks het feit dat het werk van de kerkrentmeester er niet eenvoudiger op is geworden, verrichten de kerkrentmeesters nog

Mevr. M.W. Volders, de huidige voorzitter, in gesprek.

Mr. P.A. de Lange, rechts, in gesprek met de heer G. Klaren, bestuurslid afdeling Drenthe.

*Links vooraan erelid de heer R. Weeman
(† 2008) in gesprek.*

*Na afloop van de bijeenkomst was er voor
iedereen een aperitief.*

steeds met hart en ziel hun taak in het besef van hun verantwoordelijkheid van het mooie werk dat aan hen is opgedragen.

Het is van groot belang dat er een overkoepelend orgaan als de VVK en straks de VKB (Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer) is die in tal van gremia voor de belangen van de plaatselijke gemeenten kan opkomen. Het bestuur spreekt de wens uit dat de Vereniging en onze afdeling nog in lengte van jaren mag blijven bestaan om ook de komende jaren mee te mogen werken aan de bloei van onze Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland”, zo besloot de heer Reudink zijn inleiding.

VKB neemt verantwoordelijkheden serieus

Hierna kreeg de heer mr. P.A. de Lange het woord, die per 1 januari 2005 voorzitter van het hoofdbestuur van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer zal worden.

“De VVK gaat per 1 januari 2005 op in de VKB. Oude wijn in nieuwe zakken, maar ook nieuwe wijn in oude zakken. Met gereformeerden en lutheranen hopen wij de kar verder te trekken. Het wordt wennen aan elkaar en zorgen voor elkaar, meer dan ooit. We moeten oog hebben voor de verdere afkalving van onze gemeenten, de zorg voor de ledenadministratie, de structuur en de financiën van de landelijke kerk.

De Nederlandse Hervormde Kerk is opgegaan in de Protestantse Kerk in Nederland en de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer volgt die beweging. Daarmee verandert niet alleen de kerk, maar ook de Vereniging, de VKB. Maar de VKB staat voor een imposant en geolied korps aan vrijwilligers. Met elkaar zijn wij de grootste monumentenbeheerders in Nederland. U maakt deel uit van de grootste beheerdersorganisatie van Nederland. U geeft onderdak aan mens en religie.

U herbergt Woord en Evangelie en biedt vrijplaats voor de rusteloze geest. U bewaakt en bewaart het cultureel erfgoed en legt vast wat voor tijd en eeuwigheid mensen op cruciale momenten onder kerkdaken publiek hebben gemaakt. Uw spitsen en daken staan vaak al eeuwenlang als wegwijzers naar Boven. Onderschat u dat alstublieft niet. Kerkdeuren moeten wijd open, wat mij betreft dag in dag uit. Gastheerschap en gastvrijheid zijn onbetaalbaar. U krijgt het om niet. Geef het om niet!

In een veranderende en veranderde vereniging, kerk, maatschappij en politiek, staat de kerkrentmeester. In stof en antimaterie bouwt en onderhoudt hij met zijn volle verstand de ark, het schip van de kerk. Zijn boodschap is dienen, zijn werken is kruis. Maar met de hand aan de ploeg en de hand op het hart valt die roeping licht. Die taak en verantwoordelijkheden willen wij serieus nemen. Wij verstaan elkaar daarin over de volle breedte, door het hele land, van plaats tot plaats, van stad tot stad, tot op het bot.

En in die maatschappij mag steeds meer helder worden wat het betekent trouw te zijn en trouw te blijven. Dat is niet slechts als ballast of lastig, maar ook goed, goederen en goedig. Daar is de kerkrentmeester op zijn best.

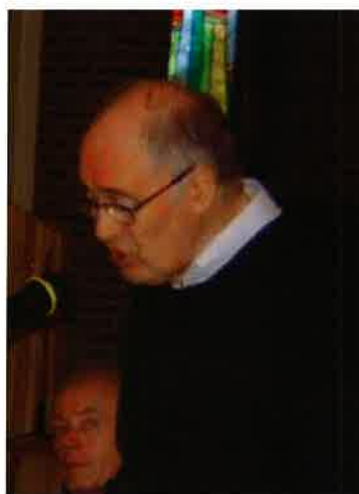

Mr. P.A. de Lange.

Ik hoop van harte dat u de VVK ook in de veranderingen naar de VKB zult dragen en dat u als afdeling actief wilt meedoen om 75 jaar Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer mogelijk te maken. Met nog meer leden binnen uw afdeling, kán dat, zo de Here wil en wij leven”, zo besloot de heer De Lange wiens lezing is opgenomen in “Kerkbeheer” van maart 2005, zijn jubileumtoespraak.

Orgelrestauratie: een belangrijk thema van de Protestantse Kerk in Nederland

Hierna kreeg de heer J. Jongepier het woord, die als orgeladviseur verbonden is aan de Commissie Orgelzaken. Hij wees op de bijzondere rol die vanuit de situatie in de Nederlandse Hervormde Kerk, door de Hervormde Orgelcommissie steeds vervuld werd. Vanuit de plaatselijke gemeenten was het in eerste instantie de organist die zich meldde bij het college van kerkvoogden en daar aandacht vroeg voor het orgel wanneer het mankementen ging vertonen. De gehele lezing van de heer Jongepier is afgedrukt in “Kerkbeheer” van juni 2005 (pagina 213 t/m 215).

J. Jongepier.

Dankwoord en sluiting van de jubileumvergadering

Na de beide inleidingen sprak de voorzitter van de afdeling, de heer ing. G.J.H. Reudink een dankwoord. In 75 jaar verandert er veel, maar veel blijf ook hetzelfde. De Vereniging is nog steeds springlevend en straks gaat zij onder een andere naam, maar met hetzelfde doel daarmee verder.

Ondanks het feit dat het werk van de kerkrentmeesters in Drenthe er niet eenvoudiger op is geworden, verrichten kerkrentmeesters hun taak in het besef van de verantwoordelijkheid voor de aan hun zorg toevertrouwde kerkelijke goederen. Zij nemen samen met de kerkenraden maatregelen om de kerkelijke gemeenten van middelen te blijven voorzien zodat de pastorale taak van de gemeenten mogelijk wordt gemaakt, aldus de heer Reudink.

Hij bedankte iedereen die aan de voorbereiding tot het welslagen van deze jubileumvergadering heeft meegewerkt. Tenslotte bedankte hij een drietal sponsors, te weten de Onderlinge Verzekeringmaatschappij Donatus, de Stichting Kerkelijk Geldbeheer en de Stichting Stormbrand, die deze jubileumbijeenkomst en de uitgave van dit gedenkboekje mogelijk hebben gemaakt.

Het bestuur spreekt de wens uit dat de Vereniging en onze afdeling nog in lengte van jaren mogen blijven bestaan om aan de bloei van onze Kerk, de Protestantse Kerk in Nederland, te mogen blijven werken, zo besloot de heer Reudink deze jubileumbijeenkomst.

De Kerkboerderij van de hervormde wijkgemeente Hoogeveen, waar de afdeling Drenthe op 11 december 2004 haar jubileumbijeenkomst hield.